

ОДБРАНА

ДР ДУШАН Т. БАТАКОВИЋ
ДИРЕКТОР БАЛКАНОЛОШКОГ ИНСТИТУТА САНУ

СЛИКА У РАМУ ПРОМЕНА

ВОЈНИ БУЏЕТ ЗА 2016.

ОШТРО И УЗ КОНТРОЛУ

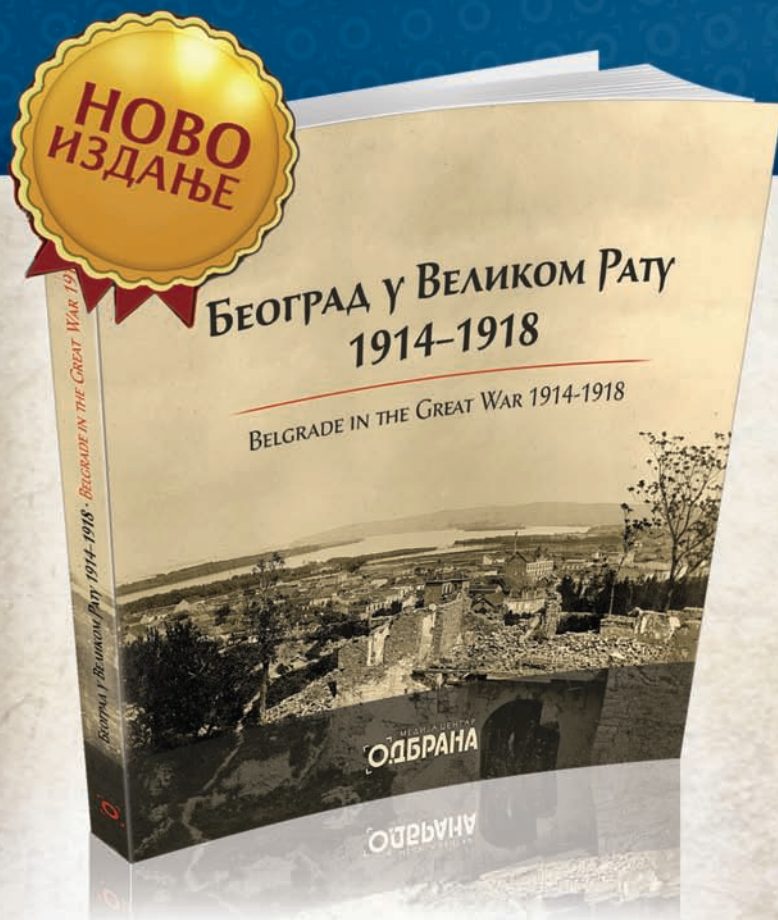

ВЕЛИКИ РАТ СРБИЈЕ КЊИГА 33

Владо Стругар, Милић Ф. Петровић
Тврди повез, ф. 16x23, 652 стр.
шифра: 111313; цена: 1.045,00 динара;
са попустом: 731,50 динара

Књига 33 је последња из едиције Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца, у издању Главног ђенералштаба, штампане у Београду у Штампарској радионици Министарства војске и морнарице. Едиција је настала у периоду од 1924. до 1937. године и садржи историјску грађу насталу у ратним јединицама српске војске током Првог светског рата. Документи који се објављују у овој едицији прате рад српске, односно југословенске Врховне команде током Првог светског рата, све до 5. маја 1920. године. Књига 33 до сада није објављивана.

МЕДИЈА ЦЕНТАР
ОДБРАНА

БЕОГРАД У ВЕЛИКОМ РАТУ 1914-1918

Снежана Вицић
Броширано, 23x21, 104 стр.
шифра: 111324 ;цена: 880,00 динара;
са попустом: 616,00 динара

Како је изгледао Београду у Првом светском рату? Албум фотографија и разгледница хронолошки прати живот града од 1914. до 1918. године. Текст је општег енциклопедијског карактера, ослобођен крутог научног приступа и тако прилагођен широј читалачкој публици. Књига је преведена на енглески језик.

МЕДИЈА ЦЕНТАР
ОДБРАНА

СРЕЋНА НОВА 2016 ГОДИНА

*Срећни Новогодишњи
и Божићни празници*

КОТИК Д.О.О

Панчево, Жарка Зрењанина 14
Телефони: 013/344-321, 063/370-138
E-mail: kotikdoo@gmail.com

N SPORT n fashion

*popusti se ne sabiraju

-10% popusta
na ceo asortiman
pripadnicima Vojske!

*popust važi do 28.02.2016

Za zaposlene MINISTARSTVU ODBRANE I VOJSCI SRBIJE
PRODAJA PUTEM ADMINISTRATIVNE ZABRANE

na 6 rata
bez kamate i učešća!

Brendovi:

Reebok

NO EXCESS
the Dress Clothing Company

STAFF
JEANS

CONVERSE

GUESS®

AJ | ARMANI
JEANS

Baldinini

TOMMY HILFIGER

Timberland

Gradovi gde se prodavnice nalaze:

Aranđelovac, Bačka Palanka,
Bečej, Beograd, Čačak, Gornji Milanovac,
Indija, Jagodina, Kragujevac, Kraljevo,
Kruševac, Leskovac, Loznica, Niš,
Novi Pazar, Novi Sad, Obrenovac, Pančevo
Paraćin, Pirot, Požarevac, Šabac, Sombor,
Smederevo, Sremska Mitrovica, Subotica
Užice, Valjevo, Vranje, Vršac, Zaječar, Zrenjanin.

www.n-sport.net

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наслеђује традиције „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапанџин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић

Владимир Вјештић

Мирјана Крстовић, поручник

Биљана Миљић

Стални сарадници

др Себастијан Балаш, др Славиша Влацић,
Милосав Ц. Ђорђевић, др Милан Мијалковски,
др Зоран Миладиновић, др Миљан Милкић,
Будимир М. Попадић, Никола Остојић,
Александар Радић, Влада Ристић,
Драгана Барјактаревић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш (техничка уредница)

Фотографија

Стефана Савић (уредница),
Даримир Банда, Душка Стефановић,
Јово Мамула (фото-репортери)

Језички редактор

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

Продаја: 3201-810; 23-810; 3241-254

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 247

ОБУКА
СПЕЦИЈАЛАЦА
НА КОПАНИКУ

Снимио
Јово МАМУЛА

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 136

АЛБАНСКА ГОЛГОТА
СРПСКЕ ВОЈСКЕ

18

Војне вежбе у 2015.

ПРОВЕРЕНО
СПРЕМНИ

26

Ресторација брода „Сава“

НАСУКАНА
ИСТОРИЈА

37

Рекордан број захтева
за добровољно служење
војног рока

ВОЉА ЈАЧА
ОД ОБАВЕЗЕ

50

Да ли је на видику
прекретница кризе у Сирији
ИЗНУЂЕНА СЛОГА

8 Војни буџет за 2016.

ОШТРО И УЗ КОНТРОЛУ

14 Др Душан Т. Батаковић, директор
Балканолошког института САНУ

СЛИКА У РАМУ ПРОМЕНА

28 Србија и ОЕБС

КОМПРОМИСИ НЕМИРНОГ СВЕТА

34 У мисију ЕУМАМ у ЦАР

ЉУДИ ОД ПОВЕРЕЊА

38 Безбедносни изазови из угла
организација цивилног друштва

ПРЕИСПИТИВАЊЕ ПЕРСПЕКТИВА

40 Од Народне одбране до Савеза удружења
потомака ратника Србије 1912–1920.

ВЕК ПАТРИОТИЗМА

42 Инспирација за лик Џејмс Бонда

ШИФРА „ТРИЦИКЛ“

46 Клипни авион КТ–100 *нараон*

ЛУКСУЗ ЗА ПИЛОТЕ ПОЧЕТНИКЕ

54 Пројекат Дома Војске Србије

ЗЛАТНИ НИЗ БРОНЗАНИХ ОБЛИЧЈА

58 Крајпуташи (2)

ПРИЧЕ КЕНОТАФА

61 Утврђења у Србији – Рам

САН СУЛТАНА

Реч уредника

Културo, напред марш!

5

Наређењем претпостављене команде, ради још једне у низу рационализација, у једном омањем гарнизону Војске Србије „угашена“ је библиотека. Командант је наређење извршио ефикасно, као што се то од њега и очекивало. Све старешине добиле су задатак да у унапред дефинисаним терминима дођу у библиотеку и да на трајно задужење, а по сопственом избору, узму по неколико књига.

Литература се мало задуживала, мало крала, али се на ту чињеницу нико није превише обазирао јербо је једино било важно да се просторија препуна књига што пре испразни. Прво је „планула“ школска лектира и белетристика, па војна правила. Међутим, после више од недељу дана бирања и „задуживања“, неколико стотина наслова није пронашло власника, па је командант наредио да се вишак однесе у котларницу и – спали.

Копажући испред котларнице по хрпи антологија светске и југословенске поезије, те класичне филозофије, један стари заставник пронашао је солидно очуван комплет литературе једнообразних корица, дугачак око 70 сантиметара. Таман за полицу у канцеларији, помислио је.

Да се неког случајног дана у „зафиној“ соби није појавио један начитан официр, прошло би много времена док би се открила садржина плавог комплета, с помало избледелим златотиском. Била је то готово читава војна едисија књига чувеног издавача Геце Кона, штампана између 1938. и 1940. године. Међу другима, и два тома „О рату“ Клаузевица.

Када је отворио први том чувеног дела поручник је био изненађен. Књиге старе више од 70 година никада нису ни отворене! Странице су биле слепљене, а међу њима су стајале чак и наручбенице Конових претратних издања...

Недавно је на адресу електронске поште магазина „Одбрана“ стигло кратко и стилски врло оскудно писмо у коме један старешина отказује преплату јер – „исту не жели више да плаћа“. Да је главни уредник знао колико је великих дела светске и домаће науке и књижевности сагорело у једној котларници, вероватно се не би чудило што у отказивању претплате није пронашао нити један сувисли разлог, критику, примедбу или аргумент против садржаја или квалитета нашег листа.

У великој галерији Медија центра „Одбрана“ 19. новембра отворена је изложба слика Надежде Петровић, родоначелнице српске модерне, интелектуалке чија су дела обележила епоху. Тек нешто више од месец дана после њеног отварања камере Радио-телевизије Србије и руководство Медија центра „Одбрана“ дочекали су двадесетхиљадитог посетиоца. Била је то вест достојна Дневника 2.

Новинари националне телевизије, међутим, нису знали да је међу 20.000 посетилаца једне од најважнијих ликовних изложби ове године, која се, нимало случајно, догађа у једном војном објекту, тек занемарљив број припадника Војске. Можда је време да у Новој години прочитамо неке давно заборављене књиге. Ако их у међувремену нисмо спалили.

Културo, напред марш! ■

Александар ПЕТРОВИЋ

НОВИ СТАНОВИ ЗА ПРИПАДНИКЕ СИСТЕМА ОДБРАНЕ

У Великој ратној сали старог Генералштаба, 15. децембра, активним и пензионисаним припадницима Министарства одбране и Војске Србије уручени су кључеви 82 стана у Београду, Обреновцу, Новом Саду и Нишком региону.

Републичка дирекција за имовину огласила је 6. новембра отуђење непокретности које нису неопходне за функционисање Војске Србије. Реч је о 23 војна комплекса у више градова Србије. Њиховим отуђењем Министарство одбране у наредном периоду прикупиће знатна средства и изванредан број станова за своје припаднике. ■

ПОСЕТА ДЕЛЕГАЦИЈЕ КОМПАНИЈЕ „ХЕЛИКОПТЕРИ РУСИЈЕ”

Почетком децембра делегација компаније „Хеликоптери Русије” из Руске Федерације посетила је Министарство одбране и обишла део наших ваздухопловних развојних, производних и ремонтних капацитета. Тродневна посета реализована је после боравка премијера Србије у Руској Федерацији и разговора на државном нивоу о могућности успостављања сарадње одбрамбених индустрија две земље. Такође, тада се разговарало и о могућности успостављања и проширења наших ремонтних капацитета за одржавање и ремонт хеликоптера руске производње у Србији, и за наше и за потребе њихових корисника из Европе и света. ■

КОМАНДАНТ НАЦИОНАЛНЕ ГАРДЕ ОХАЈА У БЕОГРАДУ

Командант Националне Гарде Охаја генерал-мајор Марк Бартман састао се у Београду, 15. децембра, са министром одбране Братиславом Гашићем и начелником Генералштаба Војске Србије генералом Љубишом Диковићем. Гашић и Бартман потврдили су да је сарадња Војске Србије и Националне гарде Охаја у оквиру Програма државног партнерства веома добра и да је приоритет сарадње у области одбране развој базе „Југ” и одржавање заједничких вежби и обуке. Потврђено је да ће већ следеће године бити реализоване вежбе „Платинасти вук 16” и „Платинасти вук 17”. Гашић и Бартман разговарали су и о сарадњи у области мировних мисија.

После разговора у Генералштабу Војске Србије, генерал Диковић подсетио је да се приближава јубиларна, десета годишњица успешне сарадње са Националном гардом Охаја, која је мерљива, видљива и корисна. Начелник Генералштаба најавио је разговоре о даљем развоју сарадње у области обуке, образовања, ваздухопловства и ваздухопловне медицине, верске службе и развоја подофицирског кора. Генерал Бартман изразио је задовољство због тренда раста броја заједничких активности. ■

КОЛЕГИЈУМ МИНИСТРА ОДБРАНЕ И НАЧЕЛНИКА ГЕНЕРАЛШТАБА

У Нишкој касарни „Књаз Михаило”, 16. децембра, одржана је заједничка седница Колегијума министра одбране и начелника Генералштаба Војске Србије. На седници је закључено да су задати циљеви у 2015. реализовани, анализирани су резултати рада система одбране у том периоду, представљен је предлог плана развоја и опремања Војске за наредну годину и размотрене су смернице за планирање у складу с буџетом за 2016. годину. Закључено је и да је у делу оперативних трошкова буџет за 2016. годину рестриктиван, у делу инвестиција развојан, док у делу персоналних трошкова има социјални карактер. ■

ДОНАЦИЈА КИНЕСКОГ МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ

Државни секретар у Министарству одбране Зоран Ђорђевић и амбасадор Народне Републике Кине у Београду Ли Манчанг потписали су 14. децембра Протокол о донацији између Министарства одбране Србије и Министарства националне одбране Кине о пружању војне помоћи нашој земљи. Планирано је да донирана средства, у вредности од око милион евра, односно седам милиона јуана, буду испоручена током 2016. године и упућена у јединице Војске Србије, чиме ће знатно бити олакшан рад нашим припадницима. Током разговора Ђорђевића и Манчанга истакнути су традиционални пријатељски односи два народа и велики потенцијал за даљи развој и унапређење сарадње Србије и Кине. ■

ПРИЈЕМ ПОВОДОМ НОВОГОДИШЊИХ И БОЖИЋНИХ ПРАЗНИКА

Традиционалном свечаном пријему поводом празника, одржаном 22. децембра, у Дому Гарде на Топчидеру, присуствовали су председник Републике Србије Томислав Николић, председница Народне скупштине Маја Гојковић, патријарх српски господин Иринеј и бројни гости.

Поздрављајући присутне у име Министарства одбране и Војске Србије, начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић поручио је да су у години за нама, упркос тешкоћама, изазовима и ризицима, те две институције, надахнуте славним традицијама нашег народа, успеле да одрже способности за реализацију мисија које су им поверене.

Обраћајући се председнику Николићу, врховном команданту оружаних снага, начелник Генералштаба оценио је да је било тешких тренутака, које су сви заједно преживљавали.

– Желим да одам признање припадницима Министарства одбране и Војске Србије који су часно и достојанствено обављали своје дужности, државнички се понашали у тешком времену и показали да Србија увек може да рачуна на своју војску – нагласио је генерал Диковић. ■

НАЧЕЛНИК ГЕНЕРАЛШТАБА У КРАГУЈЕВЦУ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић одржао је 22. децембра, у крагујевачкој касарни „Народни херој Милан Благојевић“, седницу проширеног Колегијума, после чега је најближим сарадницима уручио војне спомен-медаље за учешће у борбеним дејствима у СРЈ и СФРЈ. Према речима генерала Диковића, спомен-медаља представља посебно признање за изузетне резултате постигнуте на дужностима у веома тешком времену за државу којој су служили. ■

САСТАНАК СА ВОЈНИМ СИНДИКАТОМ СРБИЈЕ

У Генералштабу Војске Србије, 11. децембра, одржан је састанак Управног одбора Војног синдиката Србије са представницима Управе за људске ресурсе и команди Копнене војске, РВ и ПВО, Команде за обуку и Гарде. На састанку је истакнуто да ће Генералштаб предузети мере да се Војном синдикату Србије обезбеде просторије и технички услови за рад, у складу с прописима који регулишу синдикално организовање у Републици Србији. ■

ПРЕДСТАВНИЦИ ФРАНЦУСКЕ У ЦЕНТРУ ЗА МИРОВНЕ ОПЕРАЦИЈЕ

Четворочлана делегација Министарства Одбране Републике Француске, коју је предводио капетан бојног брода Алексис Вилер, шеф Одељења за билатералну сарадњу са земљама Европе, посетила је 17. децембра Центар за мировне операције. Посета је одржана поводом билатералних одбрамбених консултација, а гостима из Француске представљено је учешће припадника Војске Србије у мултинационалним операцијама, логистичка подршка и сарадња са партнерима. ■

ПРОМОВИСАНА КЊИГА О ШУМАДИЈСКОЈ ДИВИЗИЈИ ДРУГОГ ПОЗИВА

У Свечаној сали Дома Војске Србије, 22. децембра, промовисана је књига „Операције Шумадијске дивизије другог позива Народне војске од почетка рата 1914. до априла 1915. године“, ново издање Медија центра „Одбрана“. Дело ђенерала Драгутина Милутиновића је мемоарско-историографског карактера, писано као бритка војна анализа догађаја на основу личних сећања, забележака, дневника, релација и разговора са учесницима збивања.

О књизи су говорили директор Медија центра „Одбрана“ пуковник Стевица С. Карапанџин, уредница издања мр Снежана Ђокић, рецензент проф. др Мира Радојевић и приређивач проф. др Александар Животић. ■

ВИШЕ ОД ДВАДЕСЕТ ХИЉАДА ПОСЕТИЛАЦА ИЗЛОЖБЕ У ДОМУ ВОЈСКЕ

У Великој галерији Дома Војске Србије, 31. децембра, затворена је изложба слика посвећена најпознатијој српској сликарки и хероини Надежди Петровић. Поставку је видело више од 20.000 људи, а представници Народног музеја из Београда и Медија центра „Одбрана“, који су и организатори изложбе, уручили су симболичан поклон двадесетхиљадитом посетиоцу. ■

ВОЈНИ БУЏЕТ ЗА 2016.

ОШТРО И УЗ КОНТРОЛУ

Пред додељених буџетских средстава, на рачуну Министарства одбране већ у првим данима нове године биће и новац који је систем зарадио продајом вишка наоружања и војне опреме (НВО) и објеката из Мастер плана. Према проценама надлежних, у 2016. из претходне године могло би да се „прелије“ између 1,25 и 1,45 милијарди динара.

Све то дало је за право менаџменту Министарства одбране да планира набавку два хеликоптера, модернизацију школско-борбеног авиона „супергалеб“ Г-4, куповину опреме за војно здравство од 300 милиона динара, озбиљне инфраструктурне радове, али и повећање плата запослених.

На реалним основама

Према речима државног секретара Зорана Ђорђевића, овогодишњи буџет довољан је за несметано обављање свих задатака додељених Министарству одбране и Војсци Србије. Сваки динар, напомиње он, биће употребљен штедљиво и домаћински.

У нову годину систем одбране улази с буџетом од 55,8 милијарди динара. Надлежни за финансије кажу да је „социјално усмерен у делу персоналних расхода, развојни у делу расхода за опремање и рестриктиван када је реч о оперативним трошковима“.

– Буџет је социјалан јер је у складу с нашом кадровском политиком и дугорочним планом развоја система одбране, који је усвојила Народна скупштина, а у стању смо да одговоримо на све изазове. Ове године имамо и више новца него раније одређених за инвестиције, а једна од њих јесте и капитални пројекат модернизације авиона Г-4 – каже државни секретар, подсећајући да је Министарство одбране определило средства за набавку једног транспортног хеликоптера Ми-17Б-5 с пратећом опремом и обуком, док ће други хеликоптер за потребе Војске набавити држава о

свом трошку.

Осим два хеликоптера, у овој години, подсећа Ђорђевић, као кључни задаци издвојени су набавка нових уређаја за војноздравствене установе и попуна јединица Војске Србије професионалним војницима, у складу с кадровским планом и одобрењем Владе.

– Свесни смо да нам структура буџета није савршена, јер на персоналне трошкове одлази 63 одсто, на оперативне 28,3 процената, а на инвестиције 8,7 одсто

Зоран Ђорђевић, државни секретар

буџета. Идеалан однос је 50–30–20. Тежимо томе, али уз расположива средства то није нимало лако. Ипак, уверен сам да смо на правом путу и да ћемо својим радом и приступом то свакако у блиској будућности достићи. Код нас су персонални расходи и инвестиције у дисбалансу. Али, уколико се упоредимо с другим институцијама, далеко смо испред њих – истиче државни секретар Ђорђевић, напомињући да се Министарство одбране према сваком додељеном динару односи домаћински, те је реализација прошлогодишњег буџета виша од 99 одсто.

Последњих дана, појединци су у јавности критиковали скроман буџет Министарства одбране, оцењујући га само у односу на БДП. Задужени за финансије у систему одбране истичу да је таква оцена паушална, јер озбиљно и аналитичко коментарисање војног буџета захтева стучни приступ и узимање у обзир, пре свега, економије коју има земља и безбедносне ризике с којима се суочава.

– Држава прави пројекцију укупних прихода, а на основу ње пројекцију расхода. Такође, на буџет утиче и стабилност цена – уколико је инфлација велика, буџет

ЗАВРТАЊЕ СЛАВИНЕ

Запослени у Министарству одбране и Војсци Србије у претходну годину ушли су, попут свих осталих државних службеника, с платама мањим за 10 одсто. Додатно стежање опасача уследило је крајем године, када су дневнице за службена путовања у земљи смањена с 2.166 на 150 динара, а за путовање у иностранство с неколико десетина па и стотина долара на 15 евра. Није, међутим, „сеча“ дневница дала највеће уштеде у систему одбране. Штедело се и на енергентима, путовањима, репрезентацији... Таква финансијска политика омогућила је систему да задржи постојеће бројно стање и да у нову годину уђе без отпуштања.

можемо да пројектујемо и на два одсто, па он на крају године неће бити то што је на папиру био – каже државни секретар, наглашавајући да садашња финансијска политика Владе, коју предводи Александар Вучић, тежи да у земљи спроведе јасну и за нас најбољу могућу фискалну консолидацију, „држећи“ инфлацију у границама нормале што у односу на године раније није био случај, те је сада знатно олакшано планирање финансија у Министарству одбране.

Да посматрање буџета само кроз призму БДП-а не даје праву слику, слаже се и начелник Управе за буџет пуковник Саша Трандафиловић. Он истиче да се БДП процењује за годину дана унапред, а да се тек на крају године знају прави, достигнути резултати у привреди, који могу да буду другачији од предвиђених. Тако је, подсећа он, БДП у 2015. години премашио пројектовану вредност.

– Последњих десетак година у буџету су били пројектовани приходи који су више служили статистици. Они су износили скоро 10 милијарди динара, а у пракси је оствариван само делић тога. На тај начин буџет је „пребацивао“ и 2,5 одсто БДП-а. Ипак, завршни рачун на крају године једина је битна ствар, јер се тада све види црно на бело – наводи пуковник Трандафиловић, додајући да су овогодишња буџетска средства, заједно са средствима Фонда за СОВО, иако износе само 1,48 одсто БДП-а, изграђена на реалним основама.

Приоритет инвестиције

Иако је буџет скромно скројен, у 2016. предвиђено је чак 8,7 одсто за инвестиције, што су рекордна средства у последњих седам година. Осим тога, новац који је систем 2015. привредио, а није потрошио, „прелиће“ се на рачун Министарства одбране у првим данима јануара, а моћи ће да се користи једино за инвестиције.

Помоћница министра одбране за буџет и финансије Радмила Јагодић истиче да све што систем заради продајом вишкова НВО и отуђењем објеката из Мастер плана у текућој години користи се искључиво за улага-

ње. Од сопственог прихода, који је пројектован на 3,2 милијарде динара, за унапређење стања у области наоружања и војне опреме и одржавање средстава планирано је 1,9 милијарди динара.

– Инвестиције се састоје и од три фонда: набавка наоружања, стамбено збрињавање и научно-страживачки рад, који од ове године почињу да функционише – каже државни секретар, наглашавајући да ће од тог новца Војска набавити хеликоптер, медицинску опрему и започети модернизацију Г-4. Остатак средстава, што никако није занемарљива свота, биће употребљен према потребама Генералштаба.

Помоћница министра напомиње да се од новца предвиђеног за инвестиције део одваја и за решавање стамбеног питања припадника Министарства одбране и Војске Србије и истиче да је за наредну годину планиран завршетак радова у насељу „Бежанијска коса“ и адаптација станова из „војног фонда“. Ипак, мишљења је да ће највећи број припадника у 2016. години до крова над главом доћи подизањем субвенционисаног „војног кредита“, за који је већ одвајено 300 милиона динара.

– То је само почетна сума. С обзиром на то да ће се новац предвиђен за инвестиције повећавати током године, па како Војска буде привређивала, тако ћемо и ми одвајати нова средства за субвенционисане кредите – каже она, наглашавајући да је планирано још толико средстава из сопственог прихода како би сви који желе да реше стамбено питање кредитирањем у томе и успели.

Од како је 2010. године Сектор за буџет и финансије преузео субвенционисане кредите, бележи се њихов знатан пораст. Тако је 2009. реализовано 45 кредита, а годину дана касније чак 218, док се 2014. године 446 људи одлучило на „војни кредит“, а 2015. тај број достигнут је у новембру. Такође, помоћница министра подсећа да је од новца који Војска приходује планирано 380 мили-

Радомила Јаговић, помоћница министра одбране за буџет и финансије

она за изградњу и одржавање стамбеног простора.

Неколико година уназад, систем одбране тражи најбољи могући образац и за јавне набавке, које су раније, посебно у војном здравству, биле „уситњене“, а на тај начин и скупље. Нова пракса и укрупњавање набавки већ дају резултате.

– Примера ради, прва велика централизована набавка, планирана по ценама које су биле „на мало“, требало је да износи 2,1 милијарду динара, а платили смо је, због велике количине, 1,4 милијарде динара. Сваки следећи пут уштеде су биле још веће – каже државни секретар Ђорђевић, истичући да рад, дисциплина и контрола по правилу неминовно воде ка штедњи на свим нивоима. Осим тога, наводи он, ради постизања још већих уштеда приликом јавних набавки у вој-

НОВА ПРОГРАМСКА СТРУКТУРА ЗА 2016	
ПРОГРАМ – Операције и функционисање МО и ВС	
ФУНКЦИЈА	ПРОГРАМСКЕ АКТИВНОСТИ И ПРОЈЕКТИ
210	ПА ФУНКЦИОНИСАЊЕ МО И ВС
	ПА МУЛТИНАЦИОНАЛНЕ ОПЕРАЦИЈЕ
	ПА АДМИНИСТРАЦИЈА И УПРАВЉАЊЕ
	ПР ИЗГРАДЊА ХАНГАРА НА АЕРОДРОМУ БАТАЈНИЦА
	ПР ГАСИФИКАЦИЈА КОМПЛЕКСА ТРЗ ЧАЧАК
	ПР ПОПУНА РАТНИХ МАТЕРИЈАЛНИХ РЕЗЕРВИ
	ПР МОДЕРНИЗАЦИЈА АВИОНА Г-4 УГ-4 МД
220	ПА ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ
250	ПА ИЗГРАДЊА И ОДРЖАВАЊЕ СТАМБЕНОГ ПРОСТОРА
	ПР СТАМБЕНО КРЕДИТИРАЊЕ
	ПР УНАПРЕЂЕЊЕ СТАЊА У ОБЛАСТИ НВО И ОДРЖАВАЊЕ СРЕДСТАВА
	ПР УНАПРЕЂЕЊЕ СТАЊА У ОБЛАСТИ ВОЈНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВОЈНЕ НИД

ФОНД ЗА СТАМБЕНО

ФОНД ЗА НВО

ФОНД ЗА ОБР. НИД

Пуковник Саша Трандафиловић, начелник Управе за буџет

ФАКТОР ПРЕТИЦАЊА

– Уштеде које имамо фактички су базиране на томе да смо принуђени да направимо „претицање“ и обезбедимо више средстава него што нам је реално потребно. Осим тога, морамо предвидети и неке изненадне догађаје који могу да се десе – каже државни секретар Ђорђевић, напомињући да смо у 2015. години остварили уштеде и на сталним трошковима.

ном здравству разматра се могућност заједничких набавки с РФЗО.

Домаћинско опхођење у Министарству одбране довело је до тога да се, први пут после 1999. године, повећавају ратне и материјалне резерве. Униформе, опрема, гориво и храна знатно су попуњени. Свој крајни циљ – још већу попуњу, систем планира да оствари у текућој години, те су и за то у буџету планирана значајна средства.

Осим тога, велика пажња поклониће се и инфраструктурним радовима у 2016. години, међу којима су најзначајнији изградња хангара на аеродрому „Батајница“, за шта је из буџета издвојено 10 милиона динара, и гасификација ТРЗ „Чачак“, на коју ће се утрошити 100 милиона динара.

Новац на једном месту

У нову годину Министарство одбране улази с новим начином финансијског пословања. Наиме, до сада су финансије биле издељене на два програма и 27 програмских активности, што је додатно усложњавало и тако сложен војни систем. У 2016. години постоји један програм с 12 програмских активности, од којих се четири односе на буџетске фондове, а четири на

пројекте, док су четири усаглашене с мисијама Војске Србије и административним расходима за плате.

Новом финансијском организацијом, руководиоца програмске активности „Функционисање Министарства одбране и Војске Србије“, као најсложеније, по налогу министра одбране распоређиваће средства организационим целинама и бити у могућности да у случају лошег извршења или указаних неодложних потреба, а по одобрењу министра, преусмерава средства. На тај начин повећава се контрола средстава и одговорност оних који троше.

– Носиоци планирања нису планирали све трошкове и реализовали све набавке, а све што се не утроши иде на штету систему. Иако је износ нереализованог буџета само један одсто, то ипак говори да нисмо све добро планирали. Зато смо сада у буџету издвојили та средства на плате и три мисије – ванредне ситуације, мултинационалне операције и функционисање Министарства одбране и Војске Србије – каже државни секретар Ђорђевић, нагласивши да су ванредне ситуације издвојене прошле године, после болних искустава из мајских поплава, чиме смо пружили могућност држави да приликом завршних рачуна зна прави обим штете.

Када је реч о мултинационалним операцијама, државни секретар подсећа да се учешћем припадника нашег система одбране у таквим активностима подиже углед државе и Војске, а јединице стичу искуство у мултикултуралном окружењу. Управо то је и разлог што је за 2016. годину пројектовано 1,9 милијарди динара за учешће наших војника у мировним мисијама широм света.

Због професионалности и стручности наши војници су „на цени“, а Уједињене нације сваке године траже да се Србија укључи у више мисија и са више војника, препознајући у нашој држави и војсци поуздане партнере. Зато је за наредну годину одвојено више средстава за мултинационалне операције, те ће 2016. рекордан број српских старешина и војника чувати мир широм света под плавим шлемом.

– Планирање на почетку године је кључно, али не и довољно. То је само почетак. Морамо знати када и шта купујемо, као и тачан датум плаћања. Тим послом у организационим целинама бавили су се људи који нису финансисти, па пропусти нису били реткост. Сада смо заузели став да свако ради оно за шта је школован и оспособљен. Посао финансиста препустићемо финанси-

стима, на једицама је да искажу своје потребе, које ћемо испунити – каже државни секретар.

Према његовим речима, такав вид организације омогућава и начелнику Генералштаба већу контролу. Наиме, раније су постојале четири програмске активности – функционисање Генералштаба, КоВ-а, КзО и РВ и ПВО. Сваки од њих био је препознат у *Закону о буџету* и потпуно независан.

– У анализи, која ће бити средином јануара, биће транспарентно издвојени сви они који су у 2015. години лоше радили. Због њихове финансијске независности нисмо могли да реагујемо на време, јер нисмо имали законски оквир. Нов начин функционисања омогућава нам да такве целине санкционишемо на време – појашњава државни секретар једну од кључних користи таквог начина управљања финансијама.

ОДОБРЕНА ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА ПО ПА/ПР 2016

назив програмске активности / пројекта	из буџета	из прихода	укупно	% учешћа
Функционисање МО и ВС	17.405.319.000	857.100.000	18.262.419.000	32,7
Мултинационалне операције	1.092.749.000		1.092.749.000	2,0
Администрација и управљање	32.856.792.000		32.856.792.000	58,9
Изградња хангара на аеродрому Батајница	10.000.000		10.000.000	0,0
Гасификација комплекса у ТРЗ "Чачак"	100.000.000		100.000.000	0,2
Модернизација авиона Г-4 у Г4 МД	540.913.000		540.913.000	1,0
Попуна ратних материјалних резерви	240.000.000		240.000.000	0,4
Ванредне ситуације	10.100.000		10.100.000	0,0
Изградња и одржавање стамбеног простора		380.000.000	380.000.000	0,7
Стамбено кредитирање	300.000.000		300.000.000	0,5
Унапређење стања у области наоружања и војне опреме и одржавање средстава	2.000	1.900.000.000	1.900.002.000	3,4
Унапређење стања у области војног образовања и војне научноистраживачке делатности	6.000	95.621.000	95.627.000	0,2
укупно:	52.555.881.000	3.232.721.000	55.788.602.000	100

Пуковник Трандафиловић подсећа да је у држави актуелно финансијско управљање и контрола, јер је то прво поглавље које у преговорима с Европском унијом отварамо, ради подизања управљачке одговорности на виши ниво.

– Ми смо као министарство лидери у томе, те не треба да испустимо ту позицију нити да се задовољава-

„ЛАЗАР“ И „НОРА“ У ЈЕДИНИЦАМА

– „Нора“ ће ускоро бити на испитивањима у ТОЦ-у, а за њом на ред долази и „лазар“. План нам је да до краја 2016. године завршимо испитивања како бисмо већ у 2017. могли да планирамо њихову набавку. На тај начин најпре ћемо модернизовати нашу војску, презентовати врхунски производ СДПР-а свету, али и створити могућности да од њихове продаје на иностраном тржишту држава оствари приход – каже државни секретар, додајући да наменска индустрија има потенцијал који није у потпуности искоришћен, те да на томе у будућности треба више да ради. Он подсећа да од 2012. године Војска и СДПР имају одличну сарадњу. То показује и чињеница да је СДПР знатно учествовао у набавци једног хеликоптера. Ипак, наглашава он, и даље постоји простор за унапређење сарадње.

Од 2012. године СДПР је на међународном тржишту препознат као произвођач модерног и поузданог НВО, као неко чији се производи користе у нашој војсци. У његовој широкој лепези борбеног асортимана важно место заузимају „лазар“ и „нора“. Управо зато Влада те пројекте сматра важним и за Војску и за државу.

– Ипак, напомињем да је процедура увођења једног средства у оперативну употребу врло дуга због комплексности анализа. Дакле, када је реч о „нори“ и „лазару“, најпре следе испитивања па тек онда њихов „улазак“ у јединице – закључује државни секретар Ђорђевић.

мо овим што имамо. Идемо напред, то је наш циљ – каже државни секретар Ђорђевић.

Пуковник Трандафиловић истиче да је сада државни секретар тај који управља финансијама, али и одговара за њихову употребу. До сад смо, напомиње он, имали ситуацију да сви управљају, али нико не одговара. Пуковник Трандафиловић наглашава да организацијска припадност не треба да буде приоритет, јер је свима у систему мисија и задатак исти – да Војска има образованог, опремљеног, обученог и здравствено збринутог војника, способног да обави дефинисане мисије.

Иако можда на први поглед скроман, закључује државни секретар, буџет се, барем према планираним пројекцијама, чини довољним. Велики систем као што је Војска могао би свакако да „прогута“ још толико новца, крпећи рупе из неких давних времена када се о њему није бринуло и опходило на другачији, погрешан начин. Ипак, узимајући у обзир укупно стање у земљи и региону, безбедносне изазове и претње, чини се да је буџет скројен по мери професионалног војника и довољан за извршење свих мисија. ■

Мирјана КРСТОВИЋ
Снимио Јово МАМУЛА

ИСТОРИЧАР
ДР ДУШАН Т. БАТАКОВИЋ,
ДИРЕКТОР БАЛКАНОЛОШКОГ
ИНСТИТУТА САНУ

СЛИКА У РАМУ ПРОМЕНА

Сведоци смо да је година која је за нама, као и догађаји који су је обележили, веома променила нашу перцепцију о свету у којем живимо. Мирна предвечерја која су престонице неколико држава терористички напади завилу у црно, крвави сукоби у Украјини, срцу Европе, немирни Блиски исток и поновно отворена „врата народа“ донели су многа питања и бројне дилеме. У том светлу, у времену садашњем, на ред је дошло и одмеравање неких важних догађаја које су обележили век за нама, а јубилеј век од Великог рата свакако је подстакao ревизију неких од њих.

Говорећи за „Одбрану“ о последицама недавних терористичких напада на француско друштво, али и Евро-

Ми смо најчешће заокупљени унутрашњим споровима, идеолошким сукобима и ситним, често личним интересима, док се у свету изван нас обликује слика о нама као реметилачком чиниоцу на Балкану. Биће потребно много систематског, веома истрајног и паметног рада у јавној и званичној дипломатији, у промоцији научних резултата, да се и даље веома негативна слика Србије најпре ублажи, а затим промени.

пу у целини, историчар др Душан Т. Батаковић, директор Балканолошког института САНУ, члан Светске академије уметности и науке са седиштем у Цириху и некадашњи амбасадор СРЈ, СЦГ и Србије у Грчкој, Канади и Француској, објашњава да се тероризам нашега доба експоненцијално шири и иза „златне завесе“ развијених земаља, увлачећи се унутар граница Европске уније и земаља кандидата у њеном окружењу.

– Политика западних сила, до краја огољена у настојању за светском доминацијом, а у примени брутална, у потпуности је подређена привредним интересима и без разумевања за интересе читавих области које се сматрају државама и грађанима друге зоне, односно другог реда. Одсуство било

каког саосећања за жртве у подручјима „Великог Блиског истока“, како се тај простор еуфемистички назива, са екстензијама у Авганистан и периферне области Пакистана, са изолованим Ираном и низом ратом разорених земаља, неминовно је водио у екстремистички, верски дефинисан терор као непосредни одговор.

● *Суочавамо ли се са савременим рајом цивилизација мејодома шероризма? Да ли су њиме угрожене вредности које су прокламовале зајадне демократије?*

– Нису угрожене само западне, европске вредности, него је пре свега нападнута политика великих сила, која је, по окончању хладног рата и током скоро двеценијског одсуства Русије на међународној сцени, нескривено вођена реалполитичким интересима. Терористички напади исламских фундаменталиста, међутим, нису угрозили доносиоце спорних политичких одлука него само невинне цивиле, обичне људе који су минимално упућени у политичке токове, необавештени и ретко консултовани о крупним спољнополитичким питањима, која све чешће завршавају у морално неоправданим војним интервенцијама. Међународни поредак је у опасној блокади, Уједињене нације без праве снаге и опипљивих политичких полуга, док право јачег за сада доминира и прети неизвесним исходима с несагледивим последицама.

● *Зашто баш Француска да се нађе на меји шерориста?*

– Сама Француска, најтеже погођена злочиначким терористичким нападима, није случајно одабрана мета. То је велика европска држава, једна читава цивилизација, оснивач Европске уније и, уз Немачку, мотор њеног ширења. Такође, Француска је земља са највећим постотком муслиманског становништва у Европи – спекулише се да је званични број више од шест милиона муслимана, претежно Арапа и народа из црне Африке, знатно већи и да је у ствари ближи цифри од близу десет милиона људи, ако му се придодају илегални или полуилегални имигранти, слабо интегрисани у францу-

ско друштво. Премда се у Француској стицањем држављанства аутоматски добијају подједнака права са староседелачким становништвом (а Француска не признаје друге нације или мањине, само грађане), реалност је сасвим другачија: расту сукоби између државне политике и арапско-муслиманске популације, која се осећа трајно маргинализованом и често отворено дискриминисаном, који прете да се прелију на остатак Европе. Ситуација је напета и остаће таква и следећих година јер власти не настоје да идентификују и залече узроке кризе, него се и у Бриселу и у европским престоницама баве само решавањем непосредних последица, какве су терористички акти и претње насиљем, које полако постају део свакодневице.

● *Након најада у срцу Европје, да ли је мултикултуралност на Сјајном континенту угрожена?*

– Мултикултуралност подразумева апсолутну равноправност верских и националних заједница без обзира на њихово порекло, али је суживот могућ само ако се строго кажњава сваки искорак у правцу верског или верско-националног екстремизма. Премда је некадашњи француски председник Жискара Д'Естен при званичној формулацији идеологије Европске уније избацио хришћанство као темељ европске цивилизације из званичног система вредности, раст исламског фундаментализма је изазов на који нико у Европи, осим растућих репресивних мера, нема одговарајућа решења.

● *Колико је идеја Европске уније након мигрантске кризе и недавних шерористичких најада доведена у питање и који су начини превазилажења кризе у којој се, по свему судећи, налази?*

– Европска унија је превасходно економска заједница, под безбедносним кишобраном НАТО-а и војно зависна од САД. Можда је прецизније дефинисати Европу у оквиру садашње доминације евро-атлантског савезништва, у којем је Унија млађи, и следствено томе, несамосталан партнер у поређењу са САД, која пресуђује у сваркој од великих међународних криза, од

Ирака до Украјине, а чланице Уније немају другу опцију осим да прате политику Вашингтона.

● *Како оцењујете српско председавање ОЕБС-у и какве смо, у дијалогском смислу, користили могли да извучемо из тог искуства?*

– После дугих година међународне изолације, када је Србија била проблем, а не део решења, председавање ОЕБС-у била је важна могућност да се истакну мултилатералне способности наше дипломатије и наша спољна политика дефинише као чинилац укупне европске безбедности. Чињеница да је председавање Србије пало у време украјинске кризе и растућих напетости на европском континенту, била је отежавајућа околност, али је председавање окончано релативно успешно.

● *Војска Србије и Министарство одбране низом манифестација обележавају јубилеј стогодишнице Великог раја. Током једног од предавања које сте одржали о томе рекли сте да скупо плаћамо цену тога што улога Србије у том рају није на прави начин представљена свету. Шта је, по Вашем мишљењу, томе узрок?*

– У последњих сто година само је једна историја Србије у Великом рату преведена на било који страни језик (синтеза Андреја Митровића, и то скраћена, на енглески, тек 2007), а ради се о херојском раздобљу у којем је Србија, нападнута и раскомадана, прошла мукотрпан пут од почетних победа, невиђеног мучеништва и чудесног васкрсења. Премда је Велики рат, уз сва непојамна страдања, највећа епопеја Србије у њеној модерној историји која заслужује најпотпунију обраду, одсуство српских тумачења у светској историографији, посебно видљиво у доба комунистичке Југославије, отворило је простор злонамерним тумачењима, потцењивању и чак омаловажавању српског доприноса великој савезничкој победи.

С друге стране, наши историчари су се, уз ретке изузетке, мање бавили Србијом, а много више стварањем Југославије, политичким прегово-

рима током рата о будућем уједињењу, а то никако није исто. Истраживања дипломатске позадине спољне политике Краљевине Србије, обележене уједињењем Југословена као ратним циљем, оставили су у дубокој сенци страдање народа, масовне егзекуције, депортације и интернације, невиђена разарања и уништавање српске културе, али и велике победе на Солунском фронту. Све је то у магли југословенства остало недовољно обрађено и далеко од народа, који је знања о Великом рату стицао преко романа – „Српске трилогије“ Стевана Јаковљевића и „Времена смрти“ Добрице Ћосића – и сећања солунских ратника, које је неуморно прикупљао Антоније Ђурић. Тек је после Титове смрти и попуштања идеолошких стега, преко позоришних представа „Солунци говоре“ и „Колубарска битка“ током осамдесетих година прошлог века, оживело сећање на ту херојску епопеју. Учестале су и ходочашћа и школске екскурзије на Крф и Видо и објављене детаљне биографије великих војвода из пера војних историчара Сава Скока и Петра Опачића. Када сам 1989. године са колегом Н. Б. Поповићем објавио хрестоматију докумената и текстова о Колубарској бици, намењену широј публици, она је брзо планула у данас тешко доступном тиражу од 3.000 примерака.

Ми, међутим, још немамо релевантну историју српске војске у Првом светском рату, а таква синтеза, коју би написали наши водећи стручњаци, преведена и на водеће светске језике, била би поуздан водич и нашој и иностраној публици о неправедно занемареној епопеји нашега народа. То је важан задатак за наше Министарство одбране, које би следећих година требало да објави не само историју наше војске, него и неколико квалитетнијих старијих књига или зборника радова о нашој војсци и то на енглеском, руском, француском и немачком језику (никад двојезично, такве књиге не пролазе, а преводи морају да буду врхунског квалитета) и пружи пуни допринос обележавању овог, за Србију и нашу војску, преважног јубилеја.

Недавно, у издању Народне библиотеке Србије, објавио сам на енглеском језику избор англосаксонских сведочанстава о Србији у Првом светском рату, а припремам и следећу књигу, са француским сведочанствима из ратног раздобља. То је мој мали допринос историографској борби против стереотипа о Србији и злонамерних, псеудонаучних радова о њеној улози у Великом рату.

 У више прилика с ње говорили да су до појаве политичара који су обележили крај прошлог века и хаших оштриженика, са ових про-

стаора у историјским убеницима најзасиуљеније историјске личности биле Драгућин Димитријевић Апис и Гаврило Прицић. Како то објашњавааше?

– То је резултат такозваног питања кривице за избијање Првог светског рата (kriegschuldsfrage). Још од првих дана рата, из немачких и аустроугарских кругова на леђа Србије товарена је главна кривица за његово избијање, а због атентата у Сарајеву, а поготово због логистичке подршке Принципу и осталим атентаторима из Београда, ни више ни мање него од најближих сарадника шефа Обавештајног одсека српске војске потпуковника Драгутина Т. Димитријевића Аписа, незваничног шефа тајне официрске организације „Уједињење или смрт!“ познатије као „Црна рука“. Премда подршка атентаторима није могла имати одобрење српске владе (Апис је упоредо с обавештајним радом ван граница Србије водио и оштру политичку кампању против старорадикалске владе Николе Пашића), нити је она о њему имала одговарајућа обавештења, знатан део светске историографије оптужио је Србију као саучесника у атентату, који је покренуо ланац савезничких уговора по аустроугарској објави рата Србији. Србија и српски национализам (синоним за покрет за национално уједињење Срба) означени су, најпре у германској, а затим и у англосаксонској историографији, као један од главних узрочника рата, који је однео милионе живота и Европу оставио у рушевинама.

Нека накнадна сведочанства из редова српских званичника и историчара (Љуба Јовановић, Станоје Станојевић) лажно су (из побуда политичке освете) оптужиле и самог премијера Пашића да је знао и за намере Принципа и другова, и за Аписову подршку атентаторима, дајући тако бланко карту увлачења Европе у први војни окршај светских размера. Ако је наводна Пашићева кривица остала недоказана (али увек вешто сугерисана у многим радовима најугледнијих западних историчара), одговорност Принципа и Аписа оцењена је као неспорна. Срби

су, по том тумачењу, из себичних националистичких побуда срушили мултиетничку Аустроугарску монархију, која је била гарант стабилности у средњој Европи и једина поуздана брана продору панславизма и царске Русије (а у међуратном раздобљу и продору комунизма и СССР-а) у средњу и југоисточну Европу и излазак на топла мора. Из тумачења узрока Великога рата намерно су изостављана велика економска и геополитичка ривалства сила из два супротстављена блока, а мала Србија је била крива и што је иза ње стала царска Русија и што је практично читав свет увукла у велику кланицу, од које Европа није могла да се опорави ни неколико деценија после мировне конференције у Паризу.

Принцип и Апис су тако у светској школској литератури постали „лоши момци“, и моја су деца, као и деца многобројних рођака и пријатеља у иностранству, водила жучне расправе са тамошњим наставницима углавном у средњим школама о кривици за избегавање Великог рата и улози Принципа и Аписа. Они су покушавали да докажу да српска влада није имала сазнања о атентату, да је убиство Франца Фердинанда аутентично патриотско дело младобосанаца против колонијалног угњетавања, а да је логистичка подршка из Аписовог окружења део авантуристичке политике дела чланства „Црне руке“, која је била изведена самовољно и с трагичним последицама по саму Србију. Наиме, после балканских ратова Србији су биле потребне бар две деценије мира како би консолидовала власт у Новим областима на југу.

Гаврило Принцип био је по мом тумачењу пре једна балканска верзија Нелсона Манделе, борац против последње колонијалне управе на европском тлу – аустроугарске управе над Босном и Херцеговином, која је заиста била у положају класичне колоније. Међутим, биће потребно још много истраживачког труда да се неке од већ укоренењених представа о Сарајевском атентату, Принципу и Апису бар релативизују, али ће бити тешко да се таква тумачења трајно обеснаже додатним

Гаврила Принципa одводе на суђење

аргументима. То је једна моћна машинерија, а ми нисмо ни покушали да нешто од тога систематски оспоримо.

🔴 *Које поуке можемо да извучемо из наших грешака и како да се боримо за праву слику наше земље у важним историјским дешавањима?*

– Ми смо најчешће заокупљени унутрашњим споровима, идеолошким сукобима и ситним, често личним интересима, док се у свету изван нас обликује слика о нама као реметилачком

чиниоцу на Балкану. Биће потребно много систематског, веома истрајног и паметног рада у јавној и званичној дипломатији, у промоцији научних резултата, да се и даље веома негативна слика Србије најпре ублажи, а затим промени. Наша неспремност да се у светској арени аргументима супротставимо поновној сатанизацији Србије може се у следећим годинама, ако буде синергије између државних и научних институција, делимично надокнадити. ■

Биљана МИЉИЋ

НАЈЗНАЧАЈНИЈЕ ВЕЖБЕ У 2015. ГОДИНИ

ПРОВЕРЕНО СПРЕМНИ

Годину за нама свакако је обележило стезање каиша, које није заобишло ни припаднике Министарства одбране и Војске Србије. Строге мере штедне примењивале су се у свим сегментима, осим у обуци. Борбена спремност српских јединица тестирана је готово свакодневно од Суботице па до базе „Југ“. Проигравање реалних сценарија још једном је на терену потврдило спремност јединица Војске Србије да брзо и ефикасно одговоре сваком изазову. Више него ранијих година пешадинци, тенкисти, артиљерци, плавци и логистичари у теренским условима подизали су ниво обучености и померали границу сопствене издржљивости. И то врло успешно.

Магазин „Одбрана“ подсетиће вас на националне и мултинационалне вежбе које су обележиле годину за нама.

„ПЛАТИНАСТИ ЛАВ“

Пешадијски вод из састава Прве бригаде Копнене војске учествовао је на вежби „Платинасти лав 15“, која је од 12. до 23. јануара реализована на полигону „Ново село“ у Републици Бугарској. Осим 30 припадника Војске Србије, на вежби је учествовало и више од 300 припадника оружаних снага САД, Бугарске и Румуније. Комплексна вежба изведена је у зимским условима с циљем побољшања интероперабилности и обучености учесника током реализације задатака у мултинационалном окружењу.

„ЗИМА 2015“

Тактичка вежба с бојевим гађањем „Зима 2015“ окупила је 27. фебруара, на Интервидовском полигону

Вежбе на терену најсложенији су и најтежи облик обучавања јединица, али и једини поуздан начин да се утврди у којој су мери команданти, командири и војници способни да изврше додељене задатке. Зато не чуди што су за само 365 дана српски војници реализовали 253 националне и 24 међународне вежбе, тестирајући своја знање и вештине на „Песковима“, „Пасуљанама“, бази „Југ“, „Равњаку“, али и ван граница Србије.

Пасуљанске ливаде" недалеко од Ђуприје, 808 припадника Четврте бригаде Копнене војске и 22 припадника 98. ваздухопловне бригаде Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране. Вежба с темом „Ојачани пешадијски батаљон у одбрани с преласком у напад" била је сјајна прилика да девојке и момци из најјужније бригаде тестирају своје војничке способности.

Током вежбе, од борбених средстава употребљени су тенкови М-84, борбена возила, самоходне хаубице, оклопни транспортери, хеликоптери, минобацачи и борбени хеликоптери „гама".

Припадници Четврте бригаде, који су „најредовнији" у Копненој зони безбедности, добили су за приказ обучености јединица у припреми и изво-

ђењу борбених дејстава у зимском периоду највише оцене војног врха.

„МЕЂАВА 2015"

На више локација широм земље јединице РВ и ПВО извеле су последње недеље фебруара заједничко тактичко увежбавање под називом „Међава 2015".

Током пет дана јединице 204. и 98. ваздухопловне бригаде, 250. ракетне бригаде за ПВД, 126. бригаде ВОЈИН и 210. батаљона везе провериле су спремност и увежбавале своје саставе за планирање и извођење борбених дејстава и организовање живота и рада у теренским условима.

Прва ракетна батерија Другог ракетног дивизиона за ПВД извела је

поседање резервног ватреног положаја у селу Деч и фиктивно дејствовала по реалном налету авијације 204. ваздухопловне бригаде. У рејону резервног ватреног положаја формирана је и логорска просторија где је организован живот и рад јединице у теренским условима.

Заједничко тактичко увежбавање било је прилика за младе старешине и војнике да се додатно оспособе за маневар батерије на неуређени ватрени положај и живот и рад у теренским условима.

Након посетања резервног радарског положаја, 31. батаљон ВОЈИН из састава 126. бригаде ВОЈИН осматрао је ваздушни простор на тежишним правцима и откривао и пратио летове сопствене авијације.

Авиони и хеликоптери из састава 98. ваздухопловне бригаде извеле су са аеродрома „Морава" и „Поникве" бојево гађање, ракетирање и бомбардовање земаљских циљева на полигону „Пасуљанске ливаде", пруживши тиме ваздухопловну ватрену подршку јединицама Четврте бригаде Копнене војске.

„ИБАР 2015"

Друга бригада Копнене војске извела је 29. марта, на Интервидовском полигону „Пасуљанске ливаде", једнострану тактичку вежбу са бојним гађањем „Ибар 2015", са темом „Механизовани батаљон у нападу". Ни сложени временски услови нису омели 800 припадника Друге бригаде Копнене војске да са 63 средства ратне технике успешно изведу вежбу и демонстрирају своје војничке вештине.

Старешине и војници Друге бригаде тактичком вежбом показали су да су способни да успешно организују и изведу нападну операцију ојачаног механизованог батаљона уз артиљеријску подршку, чиме су проверене обученост Команде бригаде за обављање дужности у процесу планирања вежбе и јединица за обједињавање ватре и покрета и извршавање тактичких радњи и поступака у току извођења нападне операције.

На вежби је приказано дејство извиђачке патроле, дејство тенковског

вода на великим даљинама, ватрена припрема напада, напад ојачаног механизованог батаљона и други садржаји, док су гађања изведена из тенка М-84, БВП М-80А, самоходне хаубице 122 мм, оклопног аутомобила БРДМ-2, минобацача 120 мм и ПОЛО М-83.

„БАЛКАНСКИ ОДГОВОР 2015”

У касарни „Цар Лазар” и на полигону Центра АБХО „Равњак” у Крушевцу, од 24. до 30. маја, одржана је мултинационална вежба „Балкански одговор 2015”.

Тема најзначајније међународне цивилно-војне вежбе у 2015. години била је акција спасавања у условима контаминације настале тероризмом оружјем за масовно уништавање и акцидентима. Око 330 учесника из оружаних снага Аустрије, Босне и Херцеговине, Македоније, Црне Горе, Словеније и Србије, у сарадњи са припадницима Сектора за ванредне ситуације и Специјалном антитерористичком јединицом МУП-а, Националним криминалистичким техничким центром, Организацијом УН за забрану хемијског оружја, Општом болницом Крушевац и Црвеним крстом, решавали су реалну ситуацију терористичког акта.

На полигону „Равњак” непосредно пре вежбе одвијале су се интензивне припреме, уређен је простор, реновирани стари и дограђени нови објекти, како би том значајном војном објекту била враћена првобитна намена, а крушевачки Центар АБХО, од референтног националног, постао Регионални АБХО центар и институција од ширег значаја.

„LOGEX 15”

У Београду је почетком маја одржана двонедељна мултинационална командно-штабна вежба подржана рачунарским симулацијама „LOGEX 15”, чији је циљ био обучавање логистичког кадра за рад у мултинационалним срединама. Најзначајнија логистичка вежба базирала се увежбавању одговарајућих логистичких процедура и стандарда.

На вежби су учествовала 122 официра, подофицира и цивилна ли-

ца оружаних снага Шведске, Финске, Албаније, Босне и Херцеговине, Хрватске, Македоније, Црне Горе, Молдавије, а у својству земље посматрача представници Јерменије.

Тежиште овогодишње вежбе, на тему „Логистичка подршка мултинационалних наменских снага у операцији одговора на кризе и очување мира“, био је на припреми и ангажовању наменске јединице ранга мултинационалне бригаде у операцији одговора на кризе, под мандатом Уједињених нација, са нагласком на развој мултинационалне логистичке подршке.

„ПЛАВИ УДАР 2015“

На привременом артиљеријском полигону „Тител“, на реци Тиси, припадници Речне флотиле извели су 22. маја сложену тактичку вежбу са бојевим гађањима на којој су, низом захтевних супозиција, приказали оперативне способности јединице прили-

ком специфичних дејстава на унутрашњим пловним путевима.

Ангажовањем речних миноловаца, патролних и десантно-јуришних чамаца, амфибијских транспортера, реморкера, понтонских скела, других бројних средстава, око 250 морнара и понтонираца приказало је, у реалном времену и простору, могуће облике извођења борбених дејстава на води и са воде.

Током извођења вежбе „Плави удар 2015“ војници артиљеријске специјалности на добровољном служењу војног рока у Првом речном одреду доживели су своје ватрено крштење извршавајући са брода „Шабац“ гађање из 20-милиметарских крмених противавионских топова циља на води.

„ВАТРЕНИ СКОК 2015“

Припадници Првог топовско-хаубичког дивизиона и Мешовитог ракетног артиљеријског дивизиона

Мешовите артиљеријске бригаде из Ниша завршили су 4. јуна вишедневно покретно логоровање. Том приликом, на „Пасуљанским ливадама“, у оквиру тактичке вежбе „Ватрени скок 2015“, извели су завршно бојево гађање.

Припреме за вежбу и бојева гађања почела су два месеца пре доласка на вежбовну просторију – најпре у нишкој касарни „Мија Станимировић“, а потом и у околини Ниша и Алексинца.

Период интензивне обуке окончан је десетодневним покретним логоровањем које се одвијало на потезу Ртањ – ИВП „Пасуљанске ливаде“. Из матичне касарне „Мија Станимировић“ из Ниша кренули су 26. маја. Шест дана провели су на Ртњу, а четири на „Пасуљанским ливадама“.

Артиљерци су увежбавали заузимање елемената борбеног распореда, поседање ватрених положаја, рад по командама за гађање, премештање са

једног на други положај, док су припадници 69. логистичког батаљона правремено и редовно обезбеђивали исхрану, водоснабдевање, здравствену заштиту, техничку подршку...

Током боравка на полигону припадници Првог топовско-хаубичког дивизиона гађали су из уметнуте цеви 20 mm, на домету од 1.000 до 2.500 метара. Потом је изведено бојево гађање из топова 130 mm М46 са ватреног положаја на Великој Брезовици. Након тога, припадници Мешовитог ракетног артиљеријског дивизиона дејствовали су из лансера ракете самоходног четвороцевног 262 mm — ЛРСЧ 262 mm „оркан“, тачније из вежбовних уређаја за гађање на скраћеном растојању из тог система ракетама „пламен А“ 128 mm и из ракетног система 128 mm „пламен С“ М63/94 са ватреног положаја из Михајлове рупе.

Као круна вежбе изведено је и ноћно гађање, а рејон циља била је средина Великог Антрвеља. Дејствовало је одељење минобацача 120 mm из састава Прве бригаде Копнене војске, које је осветљавало рејон циља, а артиљерија је гађала са Велике Брезовице.

Ове године стални састав допунили су и резервни официри, подофицири и војници, те је „Ватрени скок

2015“ реализовало око 400 старешина и војника.

„AIR SOLUTION 2015“

У ваздушном простору Србије и Румуније, крајем јуна, одржана је тродневна вежба

„Air solution 2015“, у којој су учествовали представници РВ и ПВО Војске Србије и Ваздухопловних снага Румуније.

Сарадња два ваздухопловства која траје већ деценију има за циљ подизање нивоа способности РВ и ПВО за извршавање задатака контроле и заштите ваздушног простора и заштите ваздухопловних снага у току извођења операција.

Иако је првобитно почета активностима везаним за контролу ваздушног простора, с временом је обухватила и активности снага за ваздушно осматрање, јављање и навођење ракетних јединица за противваздухопловна дејства и скоро свих авијацијских јединица РВ и ПВО. Чак ни сложени метеоролошки услови нису омили учеснике вежбе да покажу вештину и умеће.

Резултатима су достигнути тражени стандарди за летење у међународним условима, за прелет на аеро-

дромима у осталим државама, затим за дејство у противваздухопловној одбрани и за дејство у ваздухопловној подршци.

„ТЕНКОВСКИ БИАТЛОН”

На полигону Алабино код Москве почетком августа одржан је тенковски биатлон у склопу Међународних војних игара 2015. Међу екипама из 13 које су се такмичиле у биатлону били су и тенкисти Војске Србије. Већ у првим тркама било је јасно да су српски „оклопњаци” стигли у Москву у одличној форми и спремни да се боре за једну од медаља.

Своје способности показали су већ у првим данима такмичења. Наши момци показали су да су се месеци припрема на „Међи” и „Пасуљанама” и те како исплатили. У тешкој конку-

ренцији војних велесила – Руске Федерације, Народне Републике Кине и Републике Казахстана, српски тенкисти успели су да, после неизвесне и напете финалне трке, заузму треће место на тенковском биатлону. Тим подвигом тенкисти Војске Србије показали су да спадају у елиту светских оклопњака.

Међународне војне игре одржавале су се од 1. до 15. августа у десет република Руске Федерације и на њима је учествовало 57 екипа из 17 држава и 20 група посматрача из шест земаља. Екипе су се такмичиле у 14 различитих дисциплина које обухватају готово све родове конвенционалне војске.

„ALLIED SPIRIT II”

Припадници 21. пешадијског батаљона Друге бригаде Копнене војске учествовали су 28. августа на вежби

„Allied Spirit II”, која је одржана у мултинационалном центру за обуку „Хоенфелс”, у Немачкој. На вежби коју је организовала Европска команда оружаних снага САД, осим припадника Војске Србије учествовало је око 4.500 војника из Чешке, САД, Канаде, Грузије, Италије, Мађарске и Велике Британије.

Српски вод изводио је са припадницима оружаних снага седам држава комбиноване нападне и одбрамбене операције, увежбавајући заједничку интервенцију у тим врстама операција, с циљем унапређења интероперабилности и међусобног разумевања припадника копнених војски земаља партнера у реализацији операција у мултинационалном окружењу.

Јединице Копнене војске обучавају се у мултинационалном центру за обуку „Хоенфелс” од 2011. године, а то је била трећа вежба на којој су учествовали припадници 21. пешадијског батаљона.

„СЛОВЕНСКО БРАТСТВО 2015”

Припадници Специјалне бригаде Војске Србије учествовали су од 3. до 5. септембра, на полигону „Рајевски” у близини Новоросијска, на трилатералној вежби „Словенско братство 2015”. На вежби је учествовало 700 старешина и војника из Русије, Белорусије и Србије. Већину су чинили падобранци, међу којима је било и 60 припадника Војске Србије. За потребе тродневне вежбе ангажовано је 20 авиона и хеликоптера и око 100 средстава ратне технике.

Најинтересантнији део били су скокови десантним падобранима руске производње Д-10 и специјалним падобранима типа крило АРБА-ЉОТ-2.

„ГВОЗДЕНИ МАЧАК 2015”

На артиљеријским полигонима „Тител” и „Тараш” на реци Тиси, од 15. до 25 септембра, 150 припадника Речне флотиле Војске Србије и Првог

пука за противминска дејства Оружаних снага Мађарске извело је заједничку вежбу „Гвоздени мачак 2015“.

Том приликом, изведено је појединачно гађање циљева на води из бродског артиљеријског наоружања, као и гађање групе миноловаца, што је веома сложен задатак и права провера увежбаности и спретности нишанџија, јер се гађа у покрету.

Заједничке вежбе под називом „Гвоздени мачак“ изводе се од 2011. године, наизменично у Србији, на полигону „Тител“, и Мађарској, на полигону у „Варпалоти“.

Ове године реализована је пета вежба по реду и на њој су припадници Првог пука за противминска дејства Оружаних снага Мађарске први пут извели гађања са својих бродова, два речна миноловаца типа „Нештин“, изграђена осамдесетих година прошлог века у нашим бродоградилиштима.

коју су заједнички извели припадници Прве бригаде Копнене војске и Пете бригаде Оружаних снага Мађарске.

Наши војници брзо су се прилагодили тактичким радњама мађарске војске и борбеним возилима БТР-80/А, намењеним за транспорт и подршку јединицама пешадије, те је мешовити мађарско-српски вод с лакоћом практично увежбавао борбену тактику и рад мултинационалне јединице за операције подршке миру.

Заједничке вежбе „Комшије“ изводе се од 2010. године, наизменично на полигонима у Србији и у Мађарској. Ово је шеста по реду вежба коју изводе припадници српске и мађарске војске.

„БАРС 2015“

На аеродрому „Приволжски“ и полигону „Ашулук“ надомак Астрахана, Седам пилота авиона МиГ-29 и четворица пилота хеликоптера Ми-8 из састава Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране Војске Србије извели су, од 2. до 8. октобра, заједничку вежбу са колегама Ваздушно-космичких снага Оружаних сна-

На полигону „Хајдухадхаз“ у Мађарској, од 20. до 24. септембра, одржана је вежба „Комшије 2015“,

га Руске Федерације – „БАРС 2015”

Дводневна теоријска и практична припрема мешовитих руско-српских посада претходила је летачким активностима изнад полигона „Ашулук”, а све с циљем да се добро припреме на задату тему – одбијање ваздушног напада непријатеља и заштита снага и објеката.

Пилоти ловаца МиГ-29 реализовали су сложене елементе летачке обуке, од којих су најзначајније биле симулација ваздушних борби у ловачким паровима, ракетирање ваздушних циљева, те гађање земаљских циљева из авионског топа 30 милиметара и ракетама ваздух-ваздух „С-8”.

Пилоти хеликоптера Ми-8 провејбали су неке од најсложенијих елемената летења уз симулацију акције трагања и спасавања. Осим тога, они су реализовали и гађања земаљских циљева невођеним ракетним зрнима 57 милиметара.

„БАРС 2015” била је прва вежба српских и руских пилота у којој учествују мешовите посаде.

„ШТИТ 2015”

Здружена тактичко-показна вежба под називом „Штит 2015” одржана је 21. новембра на неколико локација у престоници – код Палате „Србија”, на Главној железничкој станици Београд, на Аеродрому „Никола Тесла” и на батајничком војном аеродрому. Међу 700 учесника били су припадници Министарства унутрашњих послова, Војске Србије и Безбедносно-информативне агенције.

Војска Србије учествовала је са око 200 припадника Специјалне бригаде, 98. и 204. ваздухопловне бригаде, Речне флотиле, Гарде и из батаљона војне полиције специјалне намене „Кобре”.

Током једночасовне вежбе приказане су захтевне и сложене тактич-

ке вежбе у решавању талачке ситуације у пловном објекту, прилазак два противтерористичка тима пловилу и решавање талачке ситуације. Потом је ангажован ронилачки тим из Речне флотиле за наставак противтерористичке акције и хватање одбеглог терористе. Такође, изведена је и вежба талачке ситуације у возу у садејству две противтерористичке јединице МУП-а и Војске Србије.

Противтерористички тимови Специјалне бригаде Војске Србије и МУП-а Србије увежбавали су на батајничком аеродрому убацивање спуштањем низ конопце из хеликоптера Ми-8 Воске Србије уз подршку хеликоптера газела. ■

Приредила Мирјана КРСТОВИЋ
Снимили фото-репортери „Одbrane”

РЕСТАУРАЦИЈА БРОДА „САВА”

НАСУКАНА ИСТОРИЈА

У организацији Војног музеја, Речне флотиле и 5. логистичког батаљона, средином децембра с обале Аде Хује спроведено је одсукивање у воду брода „Сава”, некадашњег речног монитора „Бодрог”, а у наредним данима премештен је на сидриште „Ушће”. Бригу о „Сави” од ове године преузело је Министарство одбране, односно Војни музеј. Према речима начелника те установе пуковника Драгана Раденковића, треба да почне израда пројекта за његову рестаурацију.

– Састављена је пројектна група стручњака из Министарства одбране и Војске Србије која је одржала радни састанак крајем 2015. године како би сагледали стање културног добра, извршили процену неопходних мера за санацију, израдили пројектни план и план рестаурације. Требало би да у

Брод с којег су 1914. године испаљене прве гранате на Београд био је ратни плен, неколико пута потапан и вађен из реке. Већ деценију представља културно добро. Последњих година покренута је акција повраћаја у државно власништво и његова обнова.

новембру 2018. године, поводом обележавања Дана примирја у Великом рату 11. новембра, званично прикажемо пројекат претворен у трајно обележје историјског места на којем је почео Први светски рат – напоменуо је пуковник Раденковић.

Крајем 2015. године Управа за традицију, стандард и ветеране извршила је пријем брода као музејског предмета. Тада је Војни музеј израдио материјална документа, „Сава” је уведена у регистар музејских предмета, а тренутно се ради на њеном стручном картону.

Ратно искуство

Речни монитор „Бодрог” уведен је у састав Аустроугарске дунавске војне флотиле 1905. године. У мирнодопским условима служио је за контролу саобраћаја на рекама и превоз пешадије. У јулу 1914. године распоређен је у Земун. На Дунаву, са базом у Земуну, биле су стациониране 1. група монитора, коју су чинили командни брод „Темеш”, монитор „Бодрог” и патролни чамци „b” и „f”, и 2. група монитора „Самош”, „Кереш” и патролни чамац „с”.

Према речима музејског саветника др Мирка Пековића, током вечери 28. јула 1914. официри су на мониторима пред постројеним посадама прочитали проглас Франца Јозефа о објави рата. Аустријски морнари поздравили су поруку узвиком „ура“ и националном химном.

– Из Земуна је 28. јула у 22.30 часова започет десант дунавске флотиле на Србију. Наиме, аустроугарски тегљачи „Ин“, затим „Јозеф“, „Ферти“ и „Совачиге“, који су вукли шлепове с аустроугарским војницима, покушали су да се пробију у Саву и изврше упад у Београд. Међутим, малобројни српски војници и добровољци одмах су отворили жестоку стрељачку ватру по бродовима. Интензивирање пешадијске ватре био је сигнал да електричним путем буде активиран експлозив постављен на челичну конструкцију првог крака Железничког моста – објашњава Пековић и додаје да се у 1.30 часова, 29. јула, градом разлегла страховита експлозија.

Када се дим разишао, видело се да је крак, пресечен код првог пилона, налегао на обалски насип. Рушење моста приморало је аустроугарске бродове на одступање, четири тегљача

окренула су се и упутила назад, пут Земуна. У помоћ им је испловио командни монитор, који је из топа отворио ватру по касарнама у Доњем граду Београдске тврђаве.

– Једна од граната погодила је магацин са житом и изазвала пожар. Непосредно после отварања ватре с командног, гранатирање Београда наставило се са још три монитора. Захваљујући подршци, до земунске луке вратили су се „Ин“, „Совачиге“ и тешко оштећени „Ферти“, док се „Јозеф“, са баржама које је теглио, насукао на леву обалу Саве у близини ушћа – каже музејски саветник.

Дуго под водом

Током 1914. и 1915. године монитор „Бодрог“ учествовао је као подршка нападима на Београд. После освајања престонице, заједно са осталим јединицама Дунавске флотиле, у наставку рата, ангажован је на доњем Дунаву. Пловећи узводно, 31. октобра 1918, „Бодрог“ се у магли насукао у плићак код Винче. Реморкере који су му притекли у помоћ потопила је српска артиљерија, а „Бодрог“ је заробљен као ратни плен.

Тек око 1920. године монитор „Бодрог“ званично је додељен Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца и улази у састав њене флотиле под новим именом „Сава“. Монитор је први пут реконструисан 1932. године у бродоградилшту у Смедереву. До почетка Другог светског рата обављао је мирнодопске дужности на Дунаву.

– Да не би пао у руке Немаца, у ноћи између 11. и 12. априла, уз леву обалу реке Саве у близини њеног ушћа у Дунав, потопила га је сопствена посада. Он је попречен, крмом наслоњен на плитку обалу, док је прамцем заронио према дубокој мatici реке. Када је водостај опао, монитор је једном трећином дужине изашао крменим делом из воде. Ратна морнарица Независне Државе Хрватске (НДХ) извадила га је 1942. године, поправила и користила за своје потребе, такође под именом „Сава“. Пред крај рата, у ноћи између 8. и 9. септембра 1944, код Славонског Брода, посада РМ НДХ поново га је потопила – наводи Пековић.

По завршетку рата, брод је убрзо извађен, поправљен, пренаоружан и уврштен у састав Речне ратне флотиле Југословенске ратне морнарице. У њеном саставу монитор „Сава“ налазио се све до 1959. године када се ставља ван службе, а 1963. бива избрисан с листе ефективних бродова. Од тада је био у власништву предузећа „Херој Пинки“, а од приватизације те државне фирме припао је предузећу „Дунав група агрегати“ из Новог Сада где је служио као пристан уз багер „Тиса“ на Ади Хуји.

Решењем Музеја науке и технике у децембру 2005. године брод је проглашен за културно добро. У октобру 2015. године откупило га је Министарство одбране. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ
Снимио Горан СТАНКОВИЋ

ЛИЧНА КАРТА „БОДРОГА“

Речни ратни брод, односно монитор „Бодрог“ израђен је 1904. године у бродоградилшту Danubius-Schoenichen & Hartmann AG, у Будимпешти, заједно са идентичним бродом „Темеш“. Монитори су израђени према плану бродоградитеља главног инжењера Јозефа Тила. Дужина монитора износи 59,8 м, ширина 11,3 м, висина 12,8 м, тежина 22.700 kg (депласман), газ 1,3 м, истиснина 442,47/484,81 т. Погон: два Schichau котла (за погонско гориво коришћен је угаљ), две осовине, 3-цилиндричне V.T.E. 1400 KS. Средња пловна брзина износи 13 чворова. Давне 1904. године био је наоружан са два топа од 12 cm L/35 „Шкода“, два митраљеза од 37 mm и хаубицом од 12 cm L/10 „Шкода“. Оклопљен је појасом од 40 mm, куле са 75 mm, палуба са 25 mm. Првобитну посаду чинило је 77 људи. Прву пробну пловидбу та два монитора имала су већ 2. августа 1904. године.

Пише
Милан КОЊИКОВАЦ

СРБИЈА И ОЕБС

КОМПРОМИСИ

НЕМИРНОГ СВЕТА

Конференција о безбедности и сарадњи у Европи (КЕБС) завршена је пре 40 година потписивањем Завршног акта из Хелсинкија, историјском победом сарадње над сукобом, која је уједно представљала најаву краја хладног рата. Завршни акт из Хелсинкија представљао је револуционарни приступ свеобухватној безбедности, као и мултилатералним и билатералним односима. Потписнице су препознале директну везу између политичких и војних питања и бриге о људским правима, као и да је та веза фундаментална компонента мира и безбедности.

Наша земља је током једногодишњег председавања Организацијом за европску безбедност и сарадњу била веома активна и омогућавањем конструктивног дијалога знатно допринела решавању актуелних безбедносних проблема

Поделе између Истока и Запада 1975. године биле су много дубље од оних које постоје данас, али је посвећеношћу и храброшћу лидера постиг-

нут компромис заснован на основним начелима – компромис који је омогућио даљи наставак сарадње и најавио стварање данашњег међусобно повезаног и зависног света.

Данас је Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) највећа регионална организација са 57 држава учесница и представља паневропску безбедносну организацију, која делује на евроатлантском и евроазијском простору, односно преко својих држава учесница обухвата географски простор од Ванкувера до Владивостока. Такође, као посматрачи, у раду ОЕБС-а учествују државе Медитеранског дијалога (Мароко,

Алжир, Тунис, Египат, Израел и Јордан), Азије (Јапан, Јужна Кореја, Тајланд и Авганистан) и Аустралија.

Димензије организације

Деловање ОЕБС-а усмерено је на широк спектар проблема везаних за безбедност, укључујући контролу наоружања, мере изградње поверења и безбедности, људска права, националне мањине, демократизацију, политичке стратегије, борбу против тероризма и економске и еколошке активности, а све ради спровођења основних функција организације: правремено упозоравање, спречавање сукоба, решавање криза и постконфликтни опоравак.

Свих 57 држава учесница имају исти статус и одлуке се доносе консензусом. Свеобухватни приступ питањима безбедности обухвата њихове политичко-војне, економске и еколошке, као и људске аспекте, који уједно представљају три безбедносне димензије деловања. Активности ОЕБС-а одвијају се у све три димензије и обухватају оне које су у вези са „класичном“ безбедношћу попут спречавања сукоба, али и оне које на први поглед немају везе с безбедношћу, као што су уна-

пређење економског развоја, обезбеђивање одрживог коришћења природних ресурса и промовисање потпуног поштовања људских права и основних слобода.

У оквиру политичко-војне димензије прате се и решавају питања контроле наоружања, управљања границама, борбе против тероризма, спречавања и решавања сукоба, реформе и сарадње у сектору безбедности и полиције. Економско-еколошка димензија обухвата економске, еколошке и активности доброг управљања, док људска димензија обухвата питања избора, родне равноправности, људских права, слободе медија и раз-

воја, права мањина, права Рома и Синтија, владавине права и толеранције и недискриминације. Поред наведених питања која су највећим делом у оквиру једне од три димензије, постоје и она која се простиру у више њих – такозвана кроздимензионална, као што су питања борба против трговине људима, демократизација и образовање.

Председавање Србије

ОЕБС-ом председава једна од држава учесница током календарске године. Држава која председава врши координацију доношења одлука и

ОСНИВАЧКА КОНФЕРЕНЦИЈА

Конференција о безбедности и сарадњи у Европи (КЕБС), из које је проистекла Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), одвијала се у Хелсинкију и Женеви и трајала је више од две године. Отворена је и затворена у главном граду Финске 3. јула 1973, односно 1. августа 1975. године. У међувремену се одвијала у Женеви од 18. септембра 1973. до 21. јула 1975. године. Завршници конференције и потписивању Завршног акта присуствовали су високи представници свих европских држава сем Албаније (Аустрија, Белгија, Бугарска, Ватикан, Грчка, Данска, Ирска, Исланд, Италија, Кипар, Лихтенштајн, Луксембург, Мађарска, Малта, Монако, обе Немачке, Норвешка, Пољска, Португал, Румунија, Сан Марино, СФРЈ, СССР, Турска, Уједињено Краљевство, Финска, Француска, Холандија, Чехословачка, Шведска и Шпанија), Канада и САД.

дефинише приоритете, док министар спољних послова државе која председава одређује личне представнике са задатком да раде на спречавању и решавању сукоба у региону ОЕБС-а, координирају активности у областима које им се дефинишу и промовишу толеранцију и недискриминацију.

Током Министарског савета ОЕБС-а у Вилнусу 2011. године, Швајцарска и Србија истакле су своје кандидатуре за председавање организацијом 2014. и 2015. године. Ради обезбеђивања континуитета у доношењу и спровођењу битних политичких одлука на наредном министарском савету први пут у историји организације донета је одлука о sukcesивном председавању Швајцарске и Србије. Циљ таквог модела остварен је доношењем Заједничког радног плана председавања, који су током заседања Сталног савета у јулу 2013. године представили министри спољних послова две државе.

Имајући у виду чињеницу да се 2015. године обележила 40. годишњица усвајања Завршног акта из Хелсинкија, државе учеснице изражавале су очекивања да ће Србија, као председавајући, бити у прилици да пружи конкретан и конструктиван допринос усвајању стратешког документа за деловање ОЕБС-а после 2015. године кроз процес Хелсинки +40.

ПОЛИТИЧКИ ДОКУМЕНТИ

Организација за европску безбедност и сарадњу, за разлику од других међународних организација, нема оснивачки уговор у форми правног акта који би државе потписале и ратификовале и који би тиме производио правне обавезе, већ функционише на основу већег броја значајних политичких докумената, где поред Хелсиншког документа из 1975. године, којим је процес и започет, посебно место има Повеља за нову Европу, усвојена у Паризу 1990, као и Бечки документ из 1999. године. Србија је учесница ОЕБС-а од 10. новембра 2000. године. Потписивањем основних докумената, током Министарског савета у Бечу 27. новембра 2000, Србија је прихватила све норме, стандарде и обавезе које из тих докумената произилазе.

Из јасно дефинисаних циљева представљених у Заједничком радном плану, а који су обухватили јачање безбедности у региону организације, унапређење људских права, борбу против транснационалних претњи и унапређење функционисања саме организације кроз процес Хелсинки +40, проистекли су и приоритети председавања.

Треба имати у виду да су заједнички приоритети sukcesивног председавања дефинисани пре избијања кризе у Украјини, која је знатно утицала на оба председавања. У консултацијама са Швајцарском разматрана је могућност измене планова и приоритета, али је обострано закључено да би одустајање од планираних активности и циљева било негативно примљено од држава учесница и имало лош

утицај на тренутну ситуацију у организацији.

Приоритети

Министар спољних послова Ивица Дачић је током првог састанка Сталног савета у јануару 2015. године истакао да су наши приоритети током председавања, поред проналажења мирног решења за кризу у Украјини, јачање безбедности и поверења у региону ОЕБС-а, унапређење људских права, борба против транснационалних претњи, унапређење функционисања организације, унапређење безбедности и стабилности у Европи, позитиван развој сарадње држава Западног Балкана, решавање замрзнутих конфликта (Нагорно Карабах, Приднестровље, Абхазија и Јужна

Осетија) и подршка процесу Хелсинки +40.

У оквиру политичко-војне димензије ОЕБС-а, поред решавања кризе у Украјини, Србија се залагала за успостављање блиске сарадње и координације с председавајућим Форумом за безбедносну сарадњу, имплементацију и модернизацију војно-политичких инструмената организације, пре свега мера за изградњу поверења и безбедности, и наставак дијалога о контроли наоружања, због нарушених односа између најутицајнијих чинилаца у међународним односима. Осим наведеног, у политичко-војној димензији посебну пажњу посвећивали смо активностима везаним за сајбер безбедност, борбу против тероризма и управљање и реформу сектора безбедности.

У економско-еколошкој области централно место заузимала је тема управљања воденим ресурсима у региону Организације ради подизања свести јавног мњења о важности правилног управљања водама и смањењу ризика од природних катастрофа са акцентом на искуствима из поплава у Србији, БиХ и Хрватској. Осим тога, у оквиру те димензије знатна пажња посвећивана је и борби против корупције, миграцијама, енергетској безбедности, транспорту, климатским променама и смањењу ризика од катастрофа.

Србија је током председавања имала запажене резултате у реализацији активности и из оквира треће – људске димензије ОЕБС-а. Посебно се издвајају активности реализоване ради јачања националних институција за заштиту људских права, заштите националних мањина, слободе окупљања и удруживања, те борбе против злочина мржње. Питање у оквиру ове димензије, које оптерећује велики број држава учесница, односи се на избеглице и интерно расељена лица. Посебна пажња посвећена је интерно расељеним са Косова и Метохије и Украјине, где је од избијања сукоба у фебруару 2014. године њихов број знатно повећан.

У оквиру кроздимензионалних питања у деловању ОЕБС-а фокус је на борби против трговине људима,

нерегуларних миграција, родне равноправности и младима. Питање нерегуларних миграција актуелизовано је повећањем броја азиланата, који углавном долазе из региона Блиског истока, централне Азије и севера Африке. Заузело је централно место на састанку полицијских експерата о борбе против трговине људима и нерегуларних миграција, с фокусом на сарадњи органа за спровођење закона у оквиру борбе против организованог криминала, који је одржан у Београду крајем маја прошле године.

Актуелну ситуацију у политичко-војној димензији деловања ОЕБС-а и даље обликује криза у Украјини, која је од тренутка ескалације у други план потиснула остале теме и редовне активности организације. Иако су се државе учеснице декларативно зала-

рада и активности у оквиру Форумом за безбедносну сарадњу, који представља независно тело ОЕБС-а, био је на контроли наоружања и унапређењу мера за изградњу поверења и безбедности, разоружања и наставку дискусије за унапређење контроле конвенционалног наоружања у Европи, на ажурирању и модернизацији Бечког документа, питањима везаним за стрелачко и лако наоружање и управљање залихама конвенционалне муниције, примени Кодекса поступања у политичко-војним аспектима безбедности, безбедносним изазовима у централној Азији и региону Медитерана, интензивирању сарадње с осталим релевантним међународним организацијама, имплементацији резолуција 1540 и 1325 Савета безбедности УН (СБ УН) и подршци процесу Хелсинки +40.

гале за наставак редовних активности, ситуација у Украјини била је у фокусу и није постојала политичка воља да се конструктивно разговара о круцијалним темама које су уобичајено на дневном реду у оквиру политичко-војне димензије. Механизми које у овој ситуацији стоје на располагању ОЕБС-у показали су се немоћним у спречавању ескалације кризе, која је као и што је раније процењено довела до ширег унутрашњег сукоба.

До ескалације и погоршања безбедносне ситуације у Украјини фокус

Резултати

Може се рећи да током 2015. године није дошло до већег помака у оквиру политичко-војне димензије ОЕБС-а. Изостало је усвајање битних одлука које би допринеле унапређењу безбедности у региону Организације. У оквиру Форумом за безбедносну сарадњу у првој половини прошле године усвојено је укупно седам одлука, које су техничког карактера, и везане су само за реализацију одређених активности, осим Одлуке о уло-

зи ОЕБС-а у подршци имплементације Резолуције 1540 СБ УН.

Србија је с пажњом пратила и активно учествовала у активностима у оквиру Форума за безбедносну сарадњу ОЕБС-а које би требало да допринесу даљој модернизацији и унапређењу Бечког документа 2011 (БД), имајући у виду завршетак редовног петогодишњег циклуса за његово унапређење и измене. У оквирима кризе у Украјини БД је показао своје предности, али и мане. У протеклом периоду више пута активирани су одредбе члана 3. – „смањење ризика”, а само у току нашег председавања седам пута, где се од Србије очекивало да преузме улогу у даљој реализацији процедура које су дефинисане тим документом.

У наведеним околностима фокус Србије током председавања ОЕБС-а у оквиру политичко-војне димензије био је на блиској сарадњи с председавајућим Форумом за безбедносну сарадњу, којим су у току ове године председавали Монголија, Црна Гора и Норвешка, као и „форсирање” наше присутности и видљивости на наведеним састанцима. Планирано је и реализовано одржавање заједничких састанака Сталног савета и Форумом за безбедносну сарадњу. Одржана су три заједничка састанка током којих су разматране теме борбе против недозвољене трговине оружјем поморским путем у региону Медитерана, представљене активности и извештај о раду Специјалне посматрачке мисије ОЕБС-а у Украјини. Такође, излагањем бригадног генерала Слободана Јоксимовића о искуствима у родној равноправности у оружаним снагама представљени су резултати Србије у имплементацији Резолуције 1325 СБ УН.

Током председавања интензивирани су наше активности ради презентовања резултата Министарства одбране у реформским процесима и напорима у унапређењу регионалне сарадње и учешћа у мултинационалним операцијама. С обзиром на то да током 2014. године Министарство одбране није имало представнике на најзначајнијим активностима у оквиру ОЕБС-а, током председавања знатно је појачано наше присуство на поли-

тичком и експертском нивоу. То је допринело активнијем наступу Србије на форумима и активностима у оквиру организације, као и информисању држава учесница о капацитетима нашег система одбране. Ограничавајући фактор била су финансијска средства, тако да су за већину активности на којима су учествовали наши представници средства обезбеђена помоћу Војног представништва из Фонда за председавање Србије и од ОЕБС-а.

Министарски савет

Одлука о организацији 22. министарског савета ОЕБС-а у Београду,

ВОЈНО ПРЕДСТАВНИШТВО

Тела у оквиру којих се доносе одлуке у ОЕБС-у су Министарски самит, Министарски савет, Стални савет и Форум за безбедносну сарадњу, док у припреми одлука и раду учествују Парламентарна скупштина ОЕБС-а, Председништво, „Тројка” и Лични представници председавајућег. У раду Сталног савета учествују представници Сталне мисије Србије при ОЕБС-у, док у раду Форумом за безбедносну сарадњу тежишно учествују припадници Војног представништва при ОЕБС-у у Бечу. На дужности војног представника од 2013. године налази се пуковник Предраг Краљевић, а због повећаног обима посла током председавања ОЕБС-ом, дужност помоћника војног представника обављао је потпуковник Саша Нешић.

од 2. до 4. децембра 2015, донета је на Министарском савету одржаном у Базелу у децембру 2014. године. Министарски савет ОЕБС-а, после Самита шефова држава организације, највише је тело на коме се доносе најважније политичке одлуке. После потписивања Завршног акта из Хелсинкија Београд је био домаћин првих сусрета на највишем нивоу 4. октобра 1977. и 9. марта 1978. године. На прошлогодишњем Министарском савету учествовало је више од 1.000 представника из свих 57 држава учесница, укључујући 42 министра спољних послова, међу којима су били министар иностраних послова Руске Федерације Сергеј Лавров, државни секретар Сједињених Америчких Држава Џон Кери и висока представница Европске уније за спољне послове и безбедност Федерика Могерини.

Све веће поделе између држава учесница ОЕБС-а, узроковане различитим ставовима и позицијама веза-

ним за кризу у Украјини, биле су видљиве и током припрема документа за састанак Министарског савета, које су се одвијале у Бечу. Поделе нису превазиђене ни током Савета и није постигнут консензус за усвајање важних политичких одлука, што је за последицу имало изостанак консензуса за усвајање и одлука које су имале више технички карактер.

Предлог одлуке о питањима од интереса за рад Форумом за безбедносну сарадњу, последњи пут усвојен 2011. године, повучен је с дневног реда већ после првог дана Савета, имајући у виду да Украјина и Грузија нису одустале од предлога да се у

текст наведеног документа унесу предлози који се односе на одговорност и умешаност Руске Федерације у украјински сукоб, односно одреднице о руској окупацији и анексији Крима и Севастопоља, као и о окупацији Абхазије и Јужне Осетије, чему се Руска Федерација противила још током усаглашавања у Бечу.

Није усвојена ни одлука о стрељачком и лако наоружању и залихама конвенционалне муниције, иако је првобитни текст који је садржао предлог Украјине о снабдевању оружјем илегалних оружаних група у Доњецуку и Луганску, чему се Руска Федерација оштро противила, замењен предлогом САД, који се уопштено односио на заједничке напоре у борби против нелегалне трговине стрељачким и лаким наоружањем ради борбе против угрожавања мира, подршци регионалној стабилности и супротстављању тероризму. После уводних излагања Украјина је у амерички предлог поново увр-

Снимио Јово МАМУЛА

стила предлог текста о борби против недозвољеног снабдевања оружјем илегалних оружаних група и подршци тероризму на простору источне Европе. Већина делегација сматра да је Украјина блокирала тај предлог одлуке због незадовољства нивоом заступљености питања сукоба у Украјини и излагањима министара спољних послова Руске Федерације и САД у којима је већа пажња била посвећена борби против тероризма и њиховој заједничкој улози.

У оквиру невојних аспеката безбедности разматране су и усвојене Министарска декларација о спречавању и борби против насилног екстремизма и радикализма који доводе до тероризма, Министарска декларација о јачању напора ОЕБС-а у супротстављању тероризму после прошлогodiшњих терористичких напада и Министарска декларација о активностима ОЕБС-а у подршци глобалним напорима за борбу против дроге. Током Министарског састанка постигнута је општа сагласност држава учесница у борби и супротстављању тероризму, што је и основна порука са састанка у Београду.

На Савету су, у оквиру економско-еколошке димензије, разматрани Предлог одлуке о управљању водама и Предлог декларације о циљевима одрживог развоја, који нису усвојени због присутних различитих ставова пре свега на релацији Исток–Запад.

У оквиру људске димензије поднети су и на састанцима Припремног

комитета у Београду разматрани нацрти декларација о јачању напора у борби против нетолеранције и дискриминације према хришћанима и муслиманима, Нацрт одлуке о националним институцијама за људска права и Нацрт декларације о промоцији међуверског и међурелигијског дијалога и партнерства. Ниједан нацрт није усвојен.

У делу кроздимензионалних питања усвојене су Декларација о младима и безбедности и Министарска изјава о преговорима за решавање конфликта у Придњестровљу, док због изостанка консензуса нису усвојене Одлука о одговору ОЕБС-а на мигрантску и избегличку кризу, као и Одлука о превенцији тортуре и других окрутних, нехуманих или понижавајућих поступања или кажњавања, те Декларација о улози ОЕБС-а у решавању кризе у Украјини.

Правци деловања

Током Министарског савета ОЕБС-а, иако није постигнут консензус о битним документима за даље функционисање организације, приказана је и уочена промена односа између најугицајнијих чинилаца међународних односа када је реч о борби и супротстављању тероризму, области у којој је и постигнут консензус и усвојена документа. Србија је током председавања ОЕБС-ом, у сарадњи с осталим учесницама, уложила велике напоре како би се дефинисао одговор

организације на транснационалне и глобалне претње и изазове који и даље угрожавају безбедност у региону ОЕБС-а и шире. Тероризам, организовани криминал и актуелна мигрантска криза захтевају хитан, одлучан и координиран одговор. У наведеној области посебно је значајна сарадња с медитеранским и азијским партнерима за сарадњу, у решавању сложених, често међусобно повезаних претњи, које тренутно угрожавају све државе учеснице.

После избијања кризе у Украјини порастао је значај ОЕБС-а, али и одговорност оних који га воде. Постоји широко слагање да председавајући не може сносити „одговорност“ за постигнуте резултате, односно њихов изостанак, имајући у виду да се све одлуке доносе консензусом држава учесница. Председавајући је у обавези да понуди опције за вођење конструктивног дијалога, што је током 2015. године Србија у потпуности испунила.

Србија ће као члан „Тројке“ у 2016. години остати активан партнер и подржавати активности ОЕБС-а у консолидацији безбедности и поновној изградњи поверења на евроатлантском и евроазијском простору. Председаваће и Комитетом за сарадњу са азијским партнерима. Председавање ОЕБС-ом оцењено је позитивно, чиме је наша земља постигла значајне резултате на унапређењу свог положаја у међународној заједници. ■

Аутор је начелник Управе за међународну војну сарадњу

У МИСИЈИ EUMAM У ЦЕНТРАЛНОАФРИЧКОЈ РЕПУБЛИЦИ

ЉУДИ ОД ПОВЕРЕЊА

Медицински тим Војске Србије прикључио се 21. јула 2015. мисији EUMAM, једној од три мировне операције Европске уније у којима учествују наши припадници. Тек потврдом њиховог доласка стекли су се услови за проглашење пуне оперативности мисије. Од тада тече и њен једногодишњи мандат, што изнова доказује значај санитарске подршке у мировним мисијама. Иако је база француске операције SANGARIS, с болницом нивоа 2, лоцирана само два километра од базе MOANA, у којој је смештена и мисија EUMAM, многе чланице Уније инсистирале су на сталном присуству медицинског тима, као једном од најбитнијих услова за сигурно одржавање мисије.

Мисији EUMAM, која је 15. марта прошле године „наследила“ ЕУФОР, уз ангажовање знатно мањег броја људи, измењен је и мандат, који је сада првенствено саветодавни и подразумева учешће у програмима DDR (disarmament, demobilization and reintegration – разоружање, демобилизација, реинтеграција) и SSR (реформа безбедносног сектора). Основни задатак нове мисије јесте саветовање и помоћ у подизању и развоју Министарства одбране, Главног штаба и појединачних јединица националне армије Централноафричке Републике (FACA – Forces Armées Centrafricaines). Мисија броји 70 чланова. Саветодавни тимови и тимови за обезбеђење и подршку долазе из десет земаља, међу којима су најбројнији из француске и шпанске војске.

Мајор др Горан Рондовић, шеф нашег медицинског тима, који практично обавља и функцију медицин-

Српски мировњаци у Бангију, осим у мисији Уједињених нација MINUSCA, где имају самостални контингент, ангажовани су и у мировној операцији Европске уније, чији је основни задатак саветовање и помоћ у подизању и развоју Министарства одбране, Главног штаба и појединачних јединица националне армије у земљи захваћеној крвавим сукобима. Четворочланом медицинско-санитетском тиму наше војске указано је велико поверење препуштањем комплетне медицинске подршке персоналу мисије EUMAM у амбуланти нивоа 1.

ског директора EUMAM, каже да је српска амбуланта нешто проширеног састава, кад је реч о квалитету и квантитету, али и о опремљености.

– Имамо сву потребну опрему да пружимо подршку у реанимацији, стабилизацији и основној подршци животу, док се не стекну услови за медицинску евакуацију ка следећем нивоу медицинске подршке или у случају потребе за евакуацију у земљу порекла. Поред ових активности, медицински тим Војске Србије интензивно ради и на превентивним мерама, као и на хигијенској и санитарној контроли унутар мисије – истиче доктор Рондовић и додаје да су му најважнији задаци превенција маларије и

хигијенска контрола објекта исхране. То је нарочито битно ако се има у виду да се мисија одвија у срцу Африке, која обилује паразитима, бактеријама и бројним инфективним болестима, које су или одавно заборављене у Европи или никада нису ни постојале. Медицински тим задужен је и за свакодневну здравствену подршку припадницима мисије и свим запосленима у кампу.

Одмах по доласку у Банги, на првом састанку са командантом мисије генералом Dominique Laugelom од српских припадника очекивало се придруживање и саветодавном, главном делу мисије.

– За четири месеца наш успех је евидентан, а похвале смо добијали на свим колегијумима команданта мисије, али и од представника у Бриселу – истиче мајор Рондовић.

Поверење становништва

Шпански пуковник Juan Jose Martin, начелник Штаба и заменик команданта мисије EUMAM, истиче „веома позитивно искуство сарадње са српским припадницима“.

– То су сјајни људи и имао сам част да раније служим овде у EUFOR-у, као начелник Штаба. Тада сам такође радио са српским медицинским тимом, лекаром и сестрама. Тим са којим сада имам задовољство да радим још је бољи. Они одлично раде свој посао, и то не кажем само зато што дајем изјаву за српски медиј. Већ су организовали два веома корисна курса за централноафричке колеге, и на добром су путу да задобију поверење овдашњег.

Пуковник Мартин истиче да је да је мисија EUMAM значајна јер спре-

Мајор др Горан Рондовић

Јовановић. С обзиром на то да учествују у саветодавном делу мисије, намењеном санитету Оружаних снага Централноафричке Републике, и поред ограниченог знања француског језика, српски припадници успешно воде тренинг програм и курсеве за санитетски кадар FACA, од нивоа лекара до болничара. Досад је едуковано шездесетак локалних припадника санитета разних профила. Тим наше војске успешно је организовао и расподелу медицинске опреме допремљене у виду хуманитарне помоћи санитетској служби FACA, наводи др Рондовић и додаје да су медицинари обучавали овдашње колеге и асистирали им у раду, али их и информисали о могућностима нове опреме.

– Српски тим учествује и у изради пројекта за обнову и унапређење војне болнице у склопу кампа Fidel

нова даље пропадање земљи, тежи успостављању правне државе, која већ дуго не постоји на овим просторима.

– Европска унија је овде од почетка 2014. године, по захтеву председника земље, после доношења Резолуције Савета безбедности Уједињених нација. Након тога имали смо основни задатак да подржимо, пре свега, одбрамбене снаге, како би опет постале оруђе за одржавања безбедности у земљи. Наша намера је да Оружане снаге Централноафричке Републике учинимо професионалним, мултиетничким, а све у складу с прописима.

Старији национални представник француског контингента, практично трећи човек мисије, генерал Jean Luis Delaite, говорећи о сарадњи са српским медицинским тимом, истиче да је однос који наши припадници имају с остатком људства „сјајан“.

– Као што знате, имали смо доста сукоба локалних група крајем септембра прошле године и веома нам је важно што у континуитету имамо људе из Србије, јер могу да нам помогну у решавању свих проблема с којима се суочавамо. Они су кључни елементи тима за подршку – каже старији национални представник француског контингента и истиче да је много

Српски медицинари едукују локално медицинско особље

изазова пред мисијом, али да се, корак по корак, изграђује систем, и да не сумња у њену успешност.

Помоћ сиротишту

Уз мајора др Горана Рондовића, у медицинско-санитетском тиму Војске Србије су техничари, заставник Ђорђе Кукркић, као и старији водници прве класе Дејан Станковић и Бојан

Оброу као и амбуланте у кампу Kassa, где радимо и на пројекту изградње и опремања санитетског тренинг-центра. Такође, главни смо саветници за реорганизацију санитетске службе, а сав тај посао обавља се истовремено са свакодневним задацима у мисији EUMAM – каже др Рондовић.

Медицински тим Војске Србије ангажован је и на унапређењу сарадње санитетских служби три међуна-

Санитетски тим на задатку

(хришћанских) Антибалака и осталих криминалних група, иза наших су леђа. Преко пута је 5. дистрихт, хришћански, који се граничи с трећим, муслиманским, и углавном се ту и одвијају сви сукоби. Комплетан саобраћај ка аеродрому одвија се испред наше капије, а криминалне активности и пуцњава из поменутих дистрихта свакодневна су појава – објашњава др Рондовић.

Пример је октобарски напад на политичке представнике UPC (фракција Селека), које су Антибалаке нападе на поменутом делу пута према аеродрому. Двојица делегата су убијена, а једног су успели да спасу припадници Уједињених нација, који су се ту случајно нашли и превезли га у камп MOANA, где су му прву помоћ и основно збрињавање обезбедили припадници српског медицинско-

MINUSCA (српске болнице нивоа 2) и француске мисије SANGARIS, где се обавља свакодневна комуникација уз међусобно информисање о свим питањима из области санитетске подршке.

– У склопу те сарадње, у договору с мисијом SANGARIS, ангажован сам на размени знања и искуства из области анестезије и интензивног лечења. Та мисија свакодневно пружа подршку локалном становништву и у оквиру тога спроводи и оперативно лечење, па сам, у договору с њима, као анестезиолог Војске Србије из мисије EUMAM део тог програма.

То није једини вид цивилно-војне сарадње. Тим наше војске ангажован је и за пружање хуманитарне помоћи локалном сиротишту, где се налази 47 малишана узраста од 1 до 16 година. У оквиру мисије EUMAM постоји и хуманитарни фонд за прикупљање новца за помоћ сиротишту, као и медицинских средстава уз пружање консултативних услуга штићеницима установе.

У средишту сукоба

Говорећи о условима живота и рада у кампу MOANA, у ком је смештена мисија Европске уније, мајор др Горан Рондовић истиче да су

Руштински преглед колеге, пољског официра

добри, те да је смештај индивидуалан, у климатизованим собама, а да су исхрана и спортске активности на завидном нивоу.

– Када говоримо о безбедности знатно је компликованије. Камп је лоциран на једном од најнебезбеднијих места, на главној саобраћајници која повезује центар града с аеродромом М'Поко, од кога нас дели свега километар и по, али и један од најнебезбеднијих делова града. Marche de Combattang, с насељем Combattants, и 4. дистрихтом, великим упориштем

санитетског тима. Потом је, посредством сенегалског санитета, транспортован ка српској војној болници нивоа 2 (у мисији MINUSCA), где му је пружена даља нега. Био је то генерални секретар UPC Ahasan Bouba.

– Тај напад био је један од највећих политичких инцидената у Бангију и претио је да се претвори у одмазду већих размера. Због примерене реакције, похваљен је комплетан тим Војске Србије у мисији EUMAM али и српски контингент из MINUSCA. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ

РЕКОРДАН БРОЈ ЗАХТЕВА
ЗА ДОБРОВОЉНО СЛУЖЕЊЕ
ВОЈНОГ РОКА

ВОЉА ЈАЧА ОД ОБАВЕЗЕ

У сомборској, ваљевској и лесковачкој касарни 18. децембра 2015, нова генерација момака и девојака положило је заклетву и тиме почело своју тромесечну војничку обуку. Они ће се наредних недеља „калити“ на основној, а затим и специјалистичкој обуци, усвајајући навике војничког живота.

Иако је Влада Србије укинула обавезу служења војног рока 2011, бележи се рекордан број захтева за добровољно служење. Управо ти момци и девојке доказ су да се служење држави „под шлемом“ и даље сматра иницијацијом у свет одраслих.

За пет година, колико је облачење војничке униформе питање добре воље, а не законска обавеза, „кроз руке“ инструктора обуке прошло је више од 5.500 младића и девојака. Неки од њих, који су се показали изузетно способним, започели су војну службу као професионални војници.

У периоду од 2011. до 2013. у центрима за обуку добровољци су обучавани у два упутна рока – мартовском и септембарском, а због великог инте-

Од када је пре пет година укинута обавезно служење војног рока, кроз центре за обуку прошло је више од 5.500 девојака и момака, а број захтева за добровољно служење расте из године у годину. Иако неки од њих виде то као прилику да сутра постану део професионалног састава Војске или неке друге државне институције, већина војни рок под оружјем сматра питањем части и испитом зрелости.

ресовања од 2014. године постоје још два додатна рока – јун и децембар.

Само 2015. године на једно место „добровољца“ пријављивала су се у просеку два до четири кандидата. Статистика показује да је униформа и за жене из године у годину све примамљивија, па у овом тренутку даме просечно чине око 10 одсто строја „добровољаца“.

У четири упутна рока у 2015. години добровољно је војску одслужило, или још служи, нешто мање од 2.400 момака и девојака, док је за сваки рок било пријављено између 1.300 и 2.600 кандидата.

У центрима за основну обуку у Сомбору, Ваљеву и Лесковцу војници на добровољном служењу војног рока са оружјем проводе првих месец и по дана, током којих пролазе основну пешадијску обуку – руковање личним наоружањем и опремом, основе тактичких радњи и поступака у борби, правила и односи у војсци.

Након тога, у зависности од специјалности, војници се упућују у центре за специјалистичку обуку где им следи шестонедељно усавршавање и стицање војноевиденционе специјалности.

Концепт обуке какав се последњих година примењује ствара поузданог, физички спремног и мотивисаног војника, који поседује квалитете потребне за борбу и основне вештине да би преживео на бојном пољу и функционисао као члан тима или посаде. ■

Мирјана КРСТОВИЋ

БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВИ ИЗ УГЛА ОРГАНИЗАЦИЈА ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА

ПРЕИСПИТИВАЊЕ ПЕРСПЕКТИВА

Година за нама остаће упамћена по бројним безбедносним изазовима, а за неке од њих, нажалост, консензус о начину решавања још није пронађен. Био је то повод да Београдски центар за безбедносну политику (БЦБП), организација цивилног друштва специјализована за питања безбедносне политике, обележи 18 година свог рада конференцијом „Будућност безбедности – изгледи за Европу и Србију“. Том приликом, три панел дискусије окупиле су личности из домаће јавне сцене и представнике међународних организација, цивилног друштва, медија и академске заједнице Западног Балкана и ширег окружења, како би дискутовали о кључним изазовима будућности безбедносне политике у Европи и Србији.

Скуп је, такође, био прилика и за критички осврт на дилеме везане за реформу сектора безбедности у Србији, као и тренутну релевантност тог концепта, а део тема односио се и на достигнућа цивилног друштва у демократизацији безбедности.

Европска безбедност на испиту

Учесници панела „Агенда за будућност европске унутрашње и спољне безбедности и могућност доприноса Западног Балкана“ сложили су се у закључку да мигрантска криза не јењава и да ће први пролећни дани донети нове колоне избеглица пред вратима европских земаља, што ће директно погодити и нашу земљу, али и то да Европа очекује од Србије да покаже да је Балкан део Старог континента.

Избегличка криза не јењава, а вести о судбинама људи који по цену живота, не бирајући средства, копном и морем, траже боље сутра на Старом континету, пуниће ступце новина и у години која долази. Европа, али и Србија као једна од земаља на тој рути, мора да пронађе начин да одговори том изазову, који је, према оцени многих, један од највећих у новом миленијуму са којима се треба ухватити у коштац. Реформа сектора безбедности у Србији, важан елемент демократизације сваког друштва, већ скоро две деценије од првих корака на том пољу и даље оставља много простора за дебату о њеној недоконаности.

Говорећи о перспективама чланства Србије у ЕУ, панелиста Филип Ејдус истакао је да оно код нас дуго представљано као решење за све проблеме. Али, данас грађани виде да ЕУ није имуна на разне болести и, чини се, како је истакао, да губе ентузијазам за чланство у заједници европских земаља.

Када је реч о актуелним безбедносним изазовима са којима се Стари континент данас суочава и (не)могућностима да се са њима избори, Ејдус је подсетио да не смемо заборавити да је ЕУ са мање или више успеха амортизовала многе кризе са којима се сусретала од свог оснивања, нарочито у периоду рушења гвоздене завесе.

Према речима Карстен Фрис из норвешког Института за спољне послове, на последњем самиту у Велсу заједничка одбрана ЕУ вратила се као тема, због, како је додао, анексирања Крима и кризе у Украјини.

– Русија је, такође, повећала своју потрошњу на одбрану за 16 одсто последњих 10 година, а, отприлике, за исто толико смањила се у Европи. Нужно је то узети у обзир јер видели смо да постоје пројекти који могу да достигну Иран, Сирију, а камоли су-

седне земље. Русија је спремна да користи силу и то је јасно – нагласио је Фрис.

Сабина Ланге из Института ЕУ за безбедност у Паризу истакла је да је криза Уније економска и финансијска, али и политичка. Такође, слаби поверење у институције.

– То показује унутрашње преиспитивање ЕУ, која је закупљена дешавањем унутар ње. Уколико живите у ЕУ, то се свакако примети – оценила је Ланге додајући да се криза поверења у институције креће у циклусима.

Како је истакла Ланге, највећи проблем са кризом је код оних који су већ били на маргинама друштва јер су лишени будућности, радних места, те стога мора да се разговара о питањима унутрашње безбедности. Такође, треба разматрати и спољне моменте, поготово питање тероризма.

Учесници панела били су сложни у оцени да је интеграција једно од најважнијих питања када је реч о избегличкој кризи која наставља да потреса Европу, нарочито у земљама код којих није изражена тзв. „култура добродошлице“.

Недовршене реформе у сектору безбедности

Заштитник грађана Саша Јанковић отворио је дискусију „Сектор безбедности у Србији: Претња или стуб демократије“. Он је оценио да је у једној држави сваки сектор безбедности истовремено и стуб и претња демократији.

– Разумна и рационална друштва покушавају да ојачају стуб, а да претње сведу на најмању могућу меру. Тога ће увек бити, увек је то потенцијална претња – нагласио је Јанковић. Он је нагласио да реформа сектора безбедности почиње у уставнолагавању улога различитих делова сектора, оивичавањем тих улога законом, успостављањем веза међу организацијама, а после се, како истакао, све то фино подешава.

Према његовим речима, ако желимо да ојачамо сектор безбедности као стуб демократије, неопходно је добро успоставити поделу унутар система.

– Ако се не зна ко шта ради, за грађане је крајњи резултат мања безбедност. Ако ћемо се такмичити ко је већи патриота, а не ко стручније ради свој прецизно одређен посао, безбедност је више на папиру – нагласио је Јанковић.

Осврнувши се на претходне две деценије, коментатор листа „Политика“ Љубодраг Стојадиновић оценио је да реформе у сектору безбедности стално почињу испочетка.

Оснивач и председник Управног одбора Београдског центра за безбедносну политику Мирослав Хаџић истакао је да смо данас корисници услуга недовршеног безбедносног сектора. Према његовом мишљењу, кључни проблем је у носиоцима цивилне власти, јер нема озбиљног наума да се реформише сектор безбедности, додајући да ниједан од задатака на том плану до сада није ваљано урађен.

Говорећи о реформи сектора безбедности, са посебним освртом на реформу полиције, истраживач Београдског центра за безбедносну политику Саша Ћорђевић истакао је да се годинама прича о истим стварима.

– Нека константа која прати целокупну реформу сектора безбедности од 2001. је што су политичари сувише заљубљени у сектор безбедности, који поседује информације које се лако могу злоупотребити – закључио је Ћорђевић.

Завршни панел конференције био је посвећен будућности цивилног друштва са посебним освртом на учешће „think thank“ организација у безбедносној политици. ■

Биљана МИЉИЋ
Снимио Даримир БАНДА

ОД НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ДО САВЕЗА УДРУЖЕЊА ПОТОМАКА
РАТНИКА СРБИЈЕ 1912–1920.

ВЕК ПАТРИОТИЗМА

Удружење које окупља потомке ратника Србије, као настављач традиције Народне одбране, која је у Србији основана само два дана после анексије Босне и Херцеговине – 21. октобра 1908, обележиће свој празник 3. јануара

Краљ и Влада Србије у јулу 1914. године нису прихватили ултиматума јер би се то трагично одразило на државу, био би то атак на државни суверенитет и увреда за народ, који има право на одбрану своје слободе и независности. Била би то издаја сопственог народа, а на то никада нико није имао право. Зато је 1915. године, најтеже у историји Србије, заузет став: „Не пристати на капитулацију.”

Током Првог светског рата, Народна одбрана делила је судбину војске и народа, у земљи и ван, на фронту, и на окупираној територији, настављајући свој задатак да би 1918. године, са војском и народом, прославила ослобођење отаџбине.

По завршетку рата, само што су предахнули, већ 3. јануара 1919. већа група војника и старешина, учесника балканских ратова и Првог светског рата, састала се у Београду и покренула иницијативу за наставак организованог рада Народне одбране. Тако је на годишњицу пробоја Солунског фронта – 15. септембра одржан Конгрес, на коме је организација реафирмисана, а за председника изабран војвода Степа Степановић.

Од 1919. до 1929. године, одржано је више седница Управног одбора и скупштина Народне одбране, а у том периоду основан је већи део подружница организације и реализовано много активности чији су носиоци били стари ратници. Ауторитету и улози Народне одбране, као освечани патриота и родољуб, веома је допринео војвода Степа Степановић.

Народна одбрана настала је јер је краљ Петар Први са сарадницима проценио да српска војска у то време није била довољно јака да заштити суверенитет и интегритет Србије и спречи даљи продор Аустроугарске преко Дрине, на путу према Истоку, вековној тежњи Бечког двора и његових савезника. Задатак да је организује добио је искусни војник и старешина, освечани патриота и родољуб, Божа Јанковић, касније генерал, командант Треће армије која је ослободила Косово и Метохију у октобру 1912. године, па је због тога прозван ослободиоцем Косова. Баш као и краљ Петар, који је 1912. године са своје три армије ослободио Косово и Метохију и Македонију од великог ропства под Турцима.

Судбина народа

После оснивања, организација је оживела ослободилачке тежње српског народа, мотивисала и мобилисала га за ослободилачке ратове 1912. и 1913. године и знатно допринела ослобођењу Косова и Метохије од Отоманске царевине.

Управо ради тако значајне улоге, једна од тачака ултиматума Бечког двора Србији била је и да се забрани даљи рад и деловање патриотске организације Народна одбрана, јер је била снажна и утицајна друштвена организација, која је припремала, мотивисала и мобилисала народ за одбрану отаџбине. А народ је непобедив када води ослободилачки, одбрамбени и праведни рат.

Ратнички дом

Стање у Краљевини Југославији те 1929. године било је веома сложено. Због тешких услова у којима се земља налазила, краљ Александар обратио се војводи Степи с молбом да се прими дужности председника Владе Краљевине Југославије. Стари ратник је пажљиво саслушао краљеву молбу и рекао:

– Ја сам војник, био и остао. Моја је дужност да браним отаџбину од непријатеља, а не власт од сопственог на-

рода. Не могу се примити дужности председника Владе, Ваше Величанство.

Недуго након тога војвода је преминуо, 27. априла 1929. у Чачку, где је и сахрањен у гробници коју је сам себи за живота урадио.

Такав став и принцип војводе Степе остао је као завештање потомцима да буду у служби и одбрани отаџбине, и да подржавају ону власт коју народ изабере. На Скупштини Народне одбране 1931. године разматрано је стање у организацији и констатовано да је у зениту постојања имала око 14.000 чланова на простору Краљевине Југославије.

Тада је поднет темељан материјално-финансијски извештај с прегледом прикупљених средстава за подизање и изградњу Ратничког дома, с подацима о камати на орочена средства у Хипотекарној банци. Након тога уследила је и градња те монументалне грађевине, данашњег Дома Војске Србије, чији су правни наследници потомци ратника који су добровољним прилозима и уз новчану помоћ краља Александра подигли Ратнички дом који је после Другог светског рата и национализован.

Од 1933. до 1936. године Народна одбрана поделила се у пет удружења: Удружење носилаца Албанске споменице, Удружење носилаца Карађорђевог звезде, Удружење учесника пробоја Солунског фронта, Удружење добровољаца и Удружење 1.300 каплара. После Другог светског рата те организације обновиле су рад и функционисале у тешким околностима. У жељи да очувају удружења, стари ратници ангажовали су и за посредовање и помоћ обрађали се многим, па и традиционалним савезницима. Донета

је одлука да свих пет удружења уђе у Савез удружења ратника ослободилачких ратова Србије 1912–1920. године, својеврсну асоцијацију која је „покривала“ балканске ратове и Први светски рат.

После неколико покушаја, Савез је и основан 1975. године, а за председника је изабран Радослав Веснић. Тако је Савез удружења ратника ослободилачких ратова Србије 1912–1920. године наставио традиције Народне одбране.

Ту трансформацију нису подржале подружнице у Канади и САД, па тамо и данас постоје и делују организације Народне одбране, са којима Савез сарађује. Све до 1994. године у Савезу удружења ратника ослободилачких ратова 1912–1920. године није било потомака. Пошто се број старих ратника нагло почео смањивати, на предлог угледних људи у земљи донета је одлука да се Статут Савеза иновира тако што ће се у Савез учлањавати и потомци ратника учесника балканских ратова и Првог светског рата. Тако се „родио“ Савез удружења ратника ослободилачких ратова Србије 1912–1920. године и потомака, који је наставио традиције и Народне одбране и претходног савеза.

Савез је 22. јуна 2004. остао без председника, а Србија и без последњег старог ратника, Алексе Радовановића. Крајем октобра те године, на Скупштини Савеза удружења ратника ослободилачких ратова Србије 1912–1920. године, одржаној у Дому Војске Србије, једногласно је донета одлука да се борацка, патриотска, друштвена и нестраначка организација потомака назове Савез потомака ратника Србије 1912–1920. године. ■

Приредио Владимир ВЈЕШТИЋ

ИНСПИРАЦИЈА ЗА ЛИК ЏЕЈМСА БОНДА

007

ШИФРА „ТРИЦИКЛ”

Ових дана љубитељи акције и тајних мисија похрлили су у биоскопе како би уживали у још једном, 24. по реду филмском наставку који прати авантуре тајног шпијуна британске обавештајне службе. Ипак, само мали број људи зна да, уколико би филм до краја поштовао историју, легендарна реченица главног јунака гласила би „Ја сам Душко. Душко Попов”.

Већина нас уживала је у барем једном, неретко и више наставака који прате супертајног агента у чијим је рукама будућност не само Велике Британије, већ и читавог света. Ипак, мало је оних који знају да је спретан, смео и шармантан шпијун створен по лику и делу правог двоструког агента – Србина Душка Попова, који је током Другог светског рата у дослуху с енглеским обавештајцима мрсио конце Трећег рајха.

Млади Србин био је право освежење у ондашњем шпијунском свету, а својим раскалашним животом и понашањем рушио је све стереотипе агентског живота. За разлику од колега који су се трудили да буду дискретни, тихи и прорачунати, Душко је водио буран друштвен живот и, баш као и његов пандан с платна, увек био окружен лепим женама, скупим колима и брдом новца. Његова харизма, лакоћа с којом је успостављао и одржавао контакте, уживање у алкохолу и коцки заувек су променили представу о тајним агентима не само у стварном, већ и у књижевном свету. И управо тај његов револуционарни приступ шпијунажи одушевио је и инспирисао Ијана Флеминга да створи јунака за ког данас зна цео свет.

Улазак у шпијунски свет

Српски Џејмс Бонд рођен је 1912. године у имућној породици из Титела, као један од тројице синова успешног и богатог трговца. Завршио је студије права у Београду, после чега уписује постдипломске студије у Фрајбургу. Одлазак у Немачку донеће му познанство са Јоханом Јебзеном, младићем с којим ће делити не само љубав према праву, већ и страст према ноћним проводима, скупим колима, женама и коцки. Осим тога, двојица новопечених пријатеља имала су исти, осуђујући став према систему који је нацистичка Немачка успоставила у земљи. Управо због тих револуционарних идеја Попов је 1936. завршио у затвору Гестапоа, из ког га је отац, уз интервенцију председника владе Краљевине Југославије Милана Стојадиновића, али и младог Јебзена, једва извукао. Дан након изласка из затвора и спасавања од сигурне смрти, Душко се вратио у Београд.

Почетком 1940. године, када је Други светски рат већ увелико буктао Европом, Попова је контактирао Јебзен и врбовао га за Абвер – немачку обавештајну службу. Са својим врхунским познавањем италијанског, немачког, француског и енглеског језика, Душко је представљао прави драгуљ у шпијунском свету. Његово порекло, које му је омогућило познанства с југословенском друштвеном елитом, био је Немцима само мотив више да га инфилтрирају у своје редове.

Ипак, постојала је једна зачкољица – Попов је презирао нацисте и осуђивао њихову антијеврејску политику. Према једној верзији приче, Попову је другар из студентских дана, осим рада у редовима Абвера, отворио и врата двоструког агентског живота и увео га и у британску обавештајну службу, чији је и сам био члан. Према другој причи, сам Душко, увидевши како је лако упловио у шпијунске воде под вођством немачких обавештајаца, понудио је своје услуге Британцима, са којима се повезао преко старијег брата Ивана, који је и сам делао под британским обавештајним патронатом. Било како било, средином 1940. године почео је рад двоструког тајног агента – немачког „Ивана” и британског „Трицикла”, који ће одиграти једну од кључних улога у највећем светском сукобу.

Између две ватре

По повратку из Немачке Душко у Београду отвара адвокатску канцеларију и ради за велике компаније. Контакти које му је порекло обезбедило, потпомогнути успешним правним послом, сврстали су Попова у сам врх српског друштва. Међународне активности, које је његов посао носио са собом, постају савршен параван за путовања у неутрални Португал, који је био повезан с Великом Британијом цивилним ваздушним саобраћајем скоро све време рата. Британска веза у Португалу био му је Ијан Флеминг, тадашњи обавештајац, а касније писац, из чијег пера је и настао лик Џејмса Бонда. Флемингу је додељен задатак праћење рада „Трицикла” и његових партнера, „Желатина” и „Балона”. Управо одатле Попов је слао Немцима филтриране информације, које би одабрали британски обавештајци. Углавном је то била мешавина истине, лажи и небитних информација за шта га је, иронично, Немачка богато награђивала. Управо тада Душкова харизма запала је за око Флемингу и инспири-

сала га да десет година касније створи тајног агента 007. Само су једном фашисти посумњали у његову лојалност, па су га, подмитивши његовог шофера, ставили под присмотру. Ствар је решена на готово филмски начин – шофер је страдао у неуспелој пљачки под неразјашњеним околностима. Многи историчари и обавештајци посебно истичу Душкових девет лажних извештаја пласираних немачком штабу, без којих би искрцавање савезника у Норман-

дију било неизводљиво. Неустрашиви агент, баш попут свог екранизованог двојника, чак ни током опасних мисија није одустајао од својих порока – жена, скупих аутомобила и коцке. Био је један од ретких у свету бизниса који је и у ратно време успевао да задржи и оправда своју репутацију плејбоја.

„КАЗИНО РОЈАЛ”

Душко Попов знао је да га Ијан Флеминг прати па је решио да му у Португалу приреди мали спектакл. Наиме, Душко је новац који је добио од Немаца за нову тајну операцију „бацио” на покерашки сто и с улогом од 50.000 долара заиграо на све или ништа. Велики улог привукао је многе госте за њихов сто, а његов противник, не мислећи ни на тренутак да је реч о блефу, одмах се повукао. Много година касније, Флеминг ће тај догађај преточити у легендарну сцену свог романа, који ће екранизацију добити у наставку „Казино Ројал”

Покушај спасавања Перл Харбора

Српског Џејмса Бонда Немци су с кофером новца послали у Америку како би прикупио податке о америчким војним снагама, с акцентом на оне смештене на Хавај-

ским острвима. Управо у то време до Попова су стигле гласине да су Јапанци почели интензивно да увежбавају полетање бомбардера с носача авиона. Брзо му је постало јасно да је америчка лука јапански циљ број један, о чему је одмах обавестио ФБИ. Нажалост, није било слуха за његово упозорење. Многи сматрају да је шеф ФБИ гајио анимозитет према Попову, и услед тога потпуно занемарио чињеницу која је могла да спаси 2.500 живота. Када су 7. децембра 1941. на Перл Харбор почеле да падају бомбе било је јасно да је Америка прокоцкала велику шансу.

Многи историчари сагласни су да је управо Душко имао кључну улогу у Дану „Д“, јер је слањем лажних извештаја скренуо пажњу нациста с Нормандије на надуване тенкове и лажне војне трупе стратешки распоређене на другим деловима обале.

После уласка Краљевине Југославије у рат Попов се понудио избегличкој влади у Лондону и почео добровољно и бесплатно да ради и за Југославију као обавештајца, под шифрованим именом „Душко“ и тиме постао један од ретких троструких агената у историји.

ВРХУНСКИ ГЛУМЦИ

Легендарног агента 007 на филму су играли Шон Конери, Џорџ Лејзенби, Роџер Мур, Тимоти Далтон, Пирс Броснан и Данијел Крејг. У 24 наставка та шесторица врхунских глумаца покушала су да дочарају буран живот младог српског агента, измештајући причу у главног јунака у неку другу земљу и друго време.

ИМУЋНА ПОРОДИЦА

Пре доласка комуниста на власт, породица Попов је у власништву имала неколико зграда у центру Београда. Душко је пре рата живео у Француској улици, док је његов брат Иво, који је дипломирао медицину у Болоњи, имао ординацију у Добрачиној улици у Београду. Титов режим није био по вољи Попова, који је све ређе долазио у престоницу Југославије.

По завршетку рата и „пензионисања“ у агентском животу, Попов се вратио адвокатури. Заступао је велике међународне корпорације, а чак је учествовао у организовању потписивања Уговора о Европској заједници за угаљ и челик, која је касније прерасла у Европску унију. Успеси на пословном плану омогућили су му да настави гламурозни живот. Иако је увек био окружен лепим женама, најпознатијег српског агента до олтара успеле су да одведу само две. Његова страст према аутомобилима није се смањила годинама, па је тако у његовој кући увек био возни парк на ком би му позавидели и многи председници и монарси.

Иза себе оставио је мемоаре „Шпијунажа и контрашпијунажа“, који су представљали сведочанство о Перл Харбору и догађајима који су му претходили, па је ФБИ више пута покушао да забрани њихово штампање. ■

Приредила Мирјана КРСТОВИЋ

ИДИ, МЕЧКО

ПИШЕ
Душан Глишић

Према показатељима Светске здравствене организације Србија је по броју оболелих од високог притиска, дијабетеса, срчаног и možданог удара, болести изазваних првенствено стресом, међу водећим земљама у свету. Током последње три деценије у Европи се другачије живело. И сад се другачије живи. Није да и ми не можемо да живимо другачије. И лепше и боље. И здравије.

Има земаља у којима цене робе широке потрошње – хране, обуће и одеће – нису мењане десет, двадесет, па и тридесет година. Знам да је тешко поверовати. Питам се какве су то државе, ко у њима влада, ко у њима живи?! Какав је то народ? Какви су то, мора бити, зомбији! Не могу ни да замислим какав им је живот. Годинама сваког јутра одлазе на пијаци, или у продавницу и купују хлеб и млеко, колаче, воће, поврће, месо... по истој цени, без изненађења, можда и без размишљања. Купују оно што им треба. Неоптерећени ценама, истим као кад су полазили у основну школу. А сада гурају тридесету... Или већ имају и четрдесет година. Током којих се готово ништа није променило. Код њих.

Акод нас? За последње три деценије држава нам се распала, па онда и она друга, па и трећа, створено је неколико нових, од којих су се две, у међувремену, удружиле у Европску унију пошто самосталне готово никада нису ни постојале... Иако нам ни раније нису цветале руже, права драма почела је 1991. године када је чувена Бадентерова комисија, састављена од највиђенијих европских судија, председника судова најразвијенијих земаља старог континента, својим сензационалним решењем по коме су државе, а не народи, носиоци суверенитета, дала ветар у леђа сецесионистима и омогућила рат на овим просторима. Почело је у Словенији, наставило се у Хрватској. Исте године, 9. марта, као одговор на Вукове демонстрације, на улице престонице изашли су и тенкови ЈНА са задатком да спрече евентуално крвопролиће. Следеће, 1992. године уведене су нам најсуровије политичке и економске санкције које су нас, ембаргом на енергенте, спорт, културу, саобраћај..., затвориле у својеврсни гето и одвојиле од света, чак и од олимпијских боришта. Њихове последице биле су, међу осталим, и дуги редови у све празнијим продавницама, вишесатне рестрикције струје, хладне куће, болнице, школе и вртићи. Исте, 1992. године у СРЈ, како нам се отаџбина тада звала, динар започиње вртоглави пад који ће се наставити и следеће године, па ће 1993. бити рекордна. У пролеће нас погађа хиперинфлација, највећа у историји човечанства. Цене су се дуплирале сваких неколико сати, динар је вредео мање од

папира на коме је штампан. Буја црно тржиште. И док смо размишљали о увођењу трампе у тржишне односе, 1994. године јавља се Деда Аврам са новом монетарном политиком и „чудотворним динаром“ који смо, само у почетку, мењали за једну марку. Па за седам... Следе девалвације, реални и нереални курсеви, настава се живот.

Још није готово. После међународног признавања Словеније и Хрватске, рат је запалио Босну и Херцеговину, па због легитимне заштите тамошњег српског народа и непризнавања суверене Босне и Херцеговине, Уједињене нације кажњавају нас 1995. године новим санкцијама. Савезна Република Југославија оптужена је за ратове на простору бивше Југославије, почињу суђења у Међународном суду за ратне злочине, углед српског народа рапино слаби. Незавидан положај СРЈ у међународним оквирима користе Шиптари на Косову и Метохији који, после дугогодишњих демонстрација грађанске непослушности, 1998. године започињу и отворену оружану побуну. На покушај армије СРЈ да спречи ширење немира у јужној српској покрајини, 1999. године 19 земаља НАТО-а обрушава се на СРЈ и започиње беспримерно бомбардовање српских градова. Без одлуке Уједињених нација, али с многобројним људским „колатералним штетама“... Имали смо, потом, вишемесечни, најпре студентски, а затим и масовнији „протест पिштаљки“, започет 5. октобра 2000. године, пораз једноумља и победу демократије 2001, распад СРЈ и одвајање Црне Горе, убиство првог демократски изабраног премијера 2003, бескрупулозну приватизацију и продају фабрика за динар, отимање јужне српске покрајине 2008. године и тако даље и тако даље. Имали смо богат живот.

Према показатељима Светске здравствене организације Србија је међу водећим земљама у свету по броју оболелих од високог притиска, дијабетеса, срчаног и možданог удара, болести изазваних првенствено стресом. Током последње три деценије у Европи се другачије живело. И сад се другачије живи. Није да и ми не можемо да живимо другачије. И лепше и боље. И здравије.

Доста је, мечко! Иди, заиграј и негде другде. ■

ЛУКСУЗ ЗА ПИЛОТЕ ПОЧЕ

Снажан индустријски и технолошки напредак целокупне државе Јужна Кореја крунисала је искораком у свет напредне авиоиндустрије и у vlastите ваздухопловне пројекте. Први озбиљнији пројекат био је турбоелисни школски авион КТ-1, развијан током деведесетих година прошлог века, по узору на швајцарски Pilatus PC-9 (више о КТ-1 публиковано је у Арсеналу бр. 8). Премда је тај „првенац“ развијан у нешто дужем периоду, био је више него успешан. Осим домаћем купцу, произвођач KAI („Korea Aerospace Industries“) испоручио је КТ-1 Индонезији и Перу, али и Турској, која тим авионом жели да премости период до увођења у наоружање проблематич-

У протеклој деценији јужнокорејска ваздухопловна индустрија успешно се позиционирала на тржишту војних школских авиона. Палета јужнокорејских школских ваздухоплова употпуњена је недавно клипним авионом КТ-100 „нараон“.

ног „хуркуша“ (Hürkuş), чији развој траје већ десет година.

Претходници

Следећи крупан искорак био је пројекат надзвучног школско-борбеног авиона типа Т-50 „златни орао“, који је полетео 2002. године. Тај авион Јужна Кореја наменила је прелазној обуци на авионе F-15K и F-16, искачући из усвојеног клишеа да је нерентабилно имати надзвучни школско-борбени авион. Авион је пројектован релативно брзо, с обзиром на велику помоћ америчког индустријског гиганта „Lockheed Martin“, по чијој лиценци је Јужна Кореја претходно израдила већу серију авиона F-16 (локална ознака KF-16).

ТНИКЕ

На купце се ни у овом случају није чекало дуго – у листу корисника уписали су се Индонезија, Филипини, Тајланд и Ирак. Осим Индонезије, сви купци су се одлучили за верзију FA-50, која осим школско-тренажне намене има потенцијале правог вишенаменског борбеног авиона. Авион FA-50 у себи интегрише најмодернију погонску групу, вишефункционални радар и прецизна убојна средства западног порекла, па са правом носи епитет „мали F-16“. У овом случају, уз нешто ниже перформансе добија се приметно јефтинији, али и политички приступачнији авион.

Половином децембра 2015. године KAI је представио и верзију T-X,

Инжењери који су пројектовали авион

који би требало да замени 350 америчких надзвучних „трејнера“ типа T-38.

За потребе армијског ваздухопловства KAI је развио и средњи вишенаменски хеликоптер KUH-1, који представља комбинацију западноевропских и америчких технологија. Тај хеликоптер налази се у пуној серијској производњи за потребе свих видова јужнокорејских оружаних снага (више о том хеликоптеру публиковано је у Арсеналу бр. 36).

Обрнутим редоследом до клипњака

Такав позитиван развој ситуације и комерцијално покриће ваздухопловних пројеката подстакли су KAI да обрнутим и неубичајеним редоследом дође и до развоја лаког клипног авиона, од којих обично започиње технолошки ланац, односно развој палете ваздухопловних артикала. Одлука корпорације да се упусти и у тај пројекат, намењен војним корисницима, шаље неколико порука. Најбитнија је да нема мање или више исплативих послова када је реч о производњи авиона. Такође, када се једном освоје тржиште и купац, неопходна је широка понуда ради везивања за властиту индустрију. Један од трендова у свету произвођача школских авиона јесте заокружен систем школовања са понудом школских авиона различитих категорија. Типичан пример је италијанска компанија „Аермасџи“. Осим авиона за неколико фаза летачке обуке, такве компаније нуде и целокупан

систем школовања са електронским уџбеницима и документацијом, интерактивним наставним материјалима, пресецима средстава, тренажерима, симулаторима... И док је за сам авион мање-више могуће да се процени вредност, област интелектуалне креације, која прати систем обуке, обично може да понуди додатни простор за профит.

Том логиком, по свему судећи, води се и KAI. Супротно неким тенденцијама да се у фазе селекције и самих летачких почетака уведе ултралаке летелице са ROTAX моторима, Јужнокорејци нуде класичну концепцију са фиксним стајним трапом, погоњену клипним мотором Continental TSIOF-550-K, снаге 235 kW. Тај авион у војној верзији носи ознаку KT-100 „нараон“ (KT-100 Naraon).

У складу са стандардима

Ради уласка на тржиште лаких авиона, KAI је 2008. године приступио развоју лаког клипног авиона опште намене KC-100 који припада General Aviation категорији. Захтеве за развој испоставило је локално Министарство за инфраструктуру и саобраћај. Била је намера да се остваре нешто већа економичност лета и пространост кабине у односу на авионе Cirrus SR22 и Cessna 400, главне репрезенте тог тржишта.

Шема авиона јесте нискокрилац са трицикл неувлачећим стајним трапом. Конструкција је изведена од композита, тачније од угљеничних влакана, а на крилу је примењен ламинарни

аеро-профил ради постизања већих брзина лета и економичности. Кабинском простору намењеном смештају два пилота и два путника приступа се кроз двоја врата типа „галебово крило“, која се отварају нагоре. Кабински простор је климатизован, а стандардни део опреме јесте и TKS систем разлеђивања, који је дуго времена био луксуз за ту категорију авиона. Авион поседује кисеоничку опрему. За разлику од конкурената, авион није опремљен BRS системом, који у случају нужде падобраном приземљује комплет авион са посадом.

Авион погони клипни ваздушно хлађени шестоцилиндрични мотор Continental TS10F-550-K, снаге 235 kW. Елиса је трокрака композитна, типа Hartzell. Рад мотора контролише дигитална управљачка јединица (FADEC), која, између осталог, аутоматски одређује однос гаса и корака елисе, чиме се елиминише команда корака у кабини. Маса празног авиона јесте 1.089 kg, а максимална полетна 1.633 килограма. Максимална дозвољена брзина авиона у понирању јесте 389 km/h.

Тај модел авиона под ознаком KC-100 полетео је 5. јула 2011. године. Био је то, уједно, и први јужнокорејски

рејски авион конструисан у складу са међународним стандардима (FAA Part 23). Битна одлика авиона била је и уградња комплексне електронске опреме произвођача „Avidyne Corporation“, која иде у ред најмодернијих за ту врсту летелица. У оквиру система Avidyne Entegra Release 9 интегрисана су два показивача у боји типа IFD5000, дуплирани уређај за одређивање положаја авиона у простору (ADAHRS) и редуцирани рачунар за управљање летом типа FMS900w са WAAS могућностима (систем побољшања прецизности за велика подручја). Интегрисани су и вишефункционални навигацијско-комуникацијски уређај DVX740, пријемник сателитских података GPS722 и пријемник метеоролошких података MLB700. Према компанијском проспекту, у комплет опреме уврштен је и дигитални аутопилот.

Војна употреба

Премда се од модела KC-100 очекивао бржи пласман, то се, према расположивим подацима, није десило. Једна од излазних стратегија била је прилагођавање модела војној употреби. Иако је јужнокорејско вазду-

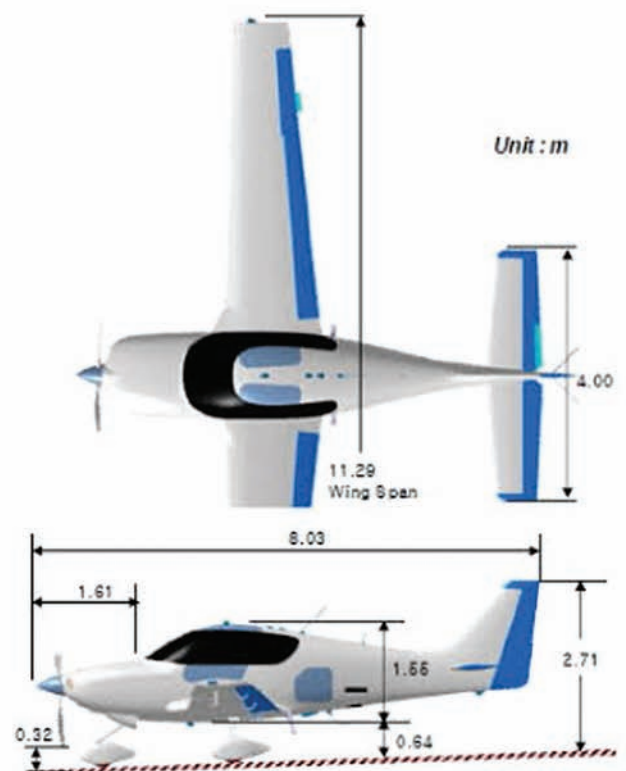
хопловство почетком протекле деценије набавило у Русији 23 лака клипна авиона типа „иљушин“ Ил-103, намењених селекцији и почетној обуци пилота, донета је одлука да се KC-100 прилагоди локалној војној употреби и то управо у тој категорији. Децембра 2014. године склопљен је и уговор са војним добављачима о модификацији KC-100 за војне потребе. Варијанта прилагођена војној летачкој обуци први пут је полетела 5. октобра 2015. под ознаком KT-100.

Главна визуелна разлика између модела KC-100 и KT-100 јесте скидање профилисаних поклопаца са точкова стајног трапа, док је унутрашњост претрпела промене у домену додавања специфичних наменских војних уређаја, као што су уређај за идентификацију свој-туђ, те средства објективне контроле, у виду аудио и видео снимача, којима се прикупљају подаци за каснију анализу школских летова.

Имајући у виду једноставност, перформансе и (вероватно) питомије понашање авиона Ил-103, као и преостале ресурсе, аутор овог текста сматра да је замена „иљушина“ са KT-100 пре потреба индустријског концерна него војног ваздухопловства. Наиме,

ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Погонска група	Један мотор Continental TS10F-550-K, снаге 235 kW
Дужина авиона	8,03 m
Висина авиона	2,87 m
Размах крила	11,37 m
Маса празног авиона	1.089 kg
Максимална полетна маса	1.633 kg
Максимална дозвољена брзина авиона	389 km/h
Брзина превученог лета	108 km/h
Теоретски плафон лета	7.620 m
Долет	2.222 km
Век употребе	12.000 сати налета

најбоља препорука сваког војног производа који се нуди на тржишту јесте чињеница да ли га користи војска земље произвођача или не. У том смислу, богатом произвођачу и буџетираним ваздухопловству набавка 20 авиона вредних око 500.000 USD по комаду не значи претерано пуно, наспрам других могућих бенефита.

Такође, KAI је, уз добијени локални кредибилитет, сада употпунио палету школских авиона, што отвара могућност да заједно са јужнокорејским ваздухопловством извози комплетан систем летачке обуке. Међутим, постоји одређена доза сумње како ће се KC-100 уклопити у војни систем селекције и почетне летачке обу-

ке, имајући у виду непотребан луксуз. Наиме, ламинарни аеро-профил на том авиону нуди виши ниво перформанси, већи распон брзина лета, али и већу брзину превученог лета. За почетнике и програм њихове процене (када се говори о будућим војним летачима, а не цивилним) то није предност. Такође, овладавање комплексним системом као што је Avidyne Entegra Release 9 захтева озбиљно време и припрему, што продужава трајање фазе почетне обуке. Потребно је истаћи да турбоелисни КТ-1, који је следећа степеница у летачкој обуци, нема дигитални кабински простор (тзв. glass cockpit), што са аспекта методике обуке доводи до следеће групе проблема.

Реална обука на том авиону може да почне током 2017. године, јер би, према уговору, авиони, тренажери и комплетан пакет логистичке подршке требало да буду испоручени до краја 2016. године. Тај улазак у прави систем обуке биће уједно и најбољи начин да се уоче све предности (мане) концепта са КТ-100 и укаже на потенцијалне недостатке. ■

Др Славиша ВЛАЧИЋ

ДА ЛИ ЈЕ НА ВИДИКУ ПРЕКРЕТНИЦА КРИЗЕ У СИРИЈИ

ИЗНУЂЕНА СЛОГА

ПИШЕ
МИЛОШ СТРУГАР

На министарском састанку Савета безбедности, којим је председавао државни секретар Сједињених Америчких Држава Џон Кери 18. децембра 2015, једногласно је усвојена Резолуција 2254 о Сирији. Значајан успех представља сама чињеница да је то прва резолуција о смерницама за политичко решење кризе у Сирији коју је Савет безбедности успео да усвоји за скоро пет година од почетка рата. Резолуције које су до сада усвојене односиле су се на специфичне аспекте тог конфликта попут борбе против терористичких организација, уништавање хемијског оружја и доставу хуманитарне помоћи. Сви досадашњи покушаји да

се постигне минимум сагласности о политичком решењу кризе у Сирији нису имали успеха.

Најмањи заједнички именитељ

Савет безбедности, а посебно његови стални чланови, налазе се под све већим међународним притиском да превазиђу поделе и постигну дипломатски компромис, првенствено под утицајем драматичних догађаја у последњих неколико месеци. Интервенција Русије променила је динамику војног конфликта и однос снага на терену. Талас миграната довео је до подела и озбиљне

Резолуција 2254 могла би да представља добру полазну основу у изналажењу решења за жариште кризе на Блиском истоку. Одређен компромис међународних актера који имају интересе на том подручју постигнут је захваљујући притиску јавности, али је консензус, ипак, далеко.

кризе унутар ЕУ. Терористички напади Даеша на Синају, у Бејруту и Паризу мобилисали су међународну јавност и потенцирали хитност предузимања опсежне војне операције против те терористичке организације. Одлуке Турске које су довеле до обарања руског војног авиона, слања трупа на север Ирака без сагласности владе у Багдаду, јачања сукоба са Курдском радничком партијом (ПКК) на северу Ирака и унутар Турске, директно су указале на реалне опасности ширења сукоба и даљег заостравања односа између земаља региона, али и између Русије и САД и НАТО.

Суочени са тим растућим опасностима и ризицима да ситуација измакне контроли, Русија и САД предузели су конкретне и енергичне дипломатске кораке на мобилизацији међународне заједнице у тражењу минималног заједничког именитеља за политичко решење кризе у Сирији.

Састанку Савета безбедности претходила су два састанка тзв. Међународне групе за подршку Сирији крајем октобра и средином новембра у Бечу на којима су први пут учествовале све земље које имају интерес и утицај на развој догађаја у тој земљи, укључујући Саудијску Арабију и Иран. На тим састанцима покренуте су иницијативе и предлози који су омогућили каснији договор у оквиру Савета безбедности. Кључни догађај, међутим, била је посета секретара Керија Москви претпрошле недеље и његови вишесатни разговори са председником Путином и министром Лавровим на којима је очигледно постигнута сагласност у ком правцу треба усмерити дипломатске напоре, иако нису успели да усагласе ставове о неким фундаменталним питањима политичког решења кризе.

„Женева” или „Беч”

Резолуцијом 2254 Савет безбедности усвојио је оквирни план за мировни процес у Сирији. Основни елементи плана су: политички преговори владе и опозиције под покровитељством Уједињених нација који треба да започну почетком јануара, прекид ватре који треба да ступи на снагу у тренутку када се влада и опозиција договоре о првим корацима политичке транзиције у Сирији, те низ конкретних мера на јачању поверења и заштити цивилног становништва које влада и опозиција треба да предузму без одлагања. Планом је предвиђено да се у

року од шест месеци од почетка преговора формира прелазна влада и да започне рад на писању новог устава. Предвиђа се даље да се у року од осамнаест месеци одрже слободни и фер избори на основу новог устава под контролом и у организацији Уједињених нација.

Наведени циљеви и временски оквир представљају веома амбициозан и захтеван програм, посебно имајући у виду да у овом моменту истинска међународна сагласност постоји само на одређеном мањем броју питања, као што је на пример борба против Даеш. У вези са многим другим питањима и даље постоје суштинске разлике које су у тексту Резолуције прикривене вештим дипломатским речником који свако може интерпретирати на свој начин.

Кључна разлика је и даље на питању генералног оквира у коме треба да се одвија политички процес. Сједињене Америчке Државе, Британија, Француска, Турска и арапске земље Залива желе да основни фокус остане на коминикеу који је усвојен у Женеви јуна 2012. године. Тај документ позива на „политичку транзицију” у Сирији, што ове земље интерпретирају као оквир у коме би влада у Дамаску имала занемарујућу улогу у прелазном периоду и који би на крају довео до одласка председника Асада са власти. Русија, Кина и Иран, с друге стране, траже да се политички процес заснива на документима усвојеним у Бечу октобра и новембра ове године. Ти документи не позивају на формирање „транзиционе владе”, што према њиховом мишљењу значи да прелазни период треба да се заснива на подели власти између владе у Дамаску и опозиције.

Текст резолуције не даје одговор на то питање и позива се и на коминике из Женеви и на документе из Беча што практично значи да обе стране могу интерпретирати резолуцију на свој начин. У току консултација око текста резолуције САД су изгледа биле спремне на одређени компромис на том питању, али су Велика Британија и Француска инсистирале на терминологији у складу са коминикеом из Женеви.

Асад као камен спотицања

Неусаглашено је остало и питање улоге и будућности председника Башара ал Асада. Иако се у резолуцији не спомиње то питање, из текста је јасно да одлазак председника Асада са власти није више услов за започи-

њање политичког процеса. Међутим, још није усаглашен став о његовој улози у политичком процесу и током прелазног периода.

Русија, Кина и Иран инсистирају да председник Асад мора да има одговарајућу улогу у прелазној фази и да има право да учествује на изборима. За време дебате на састанку Савета безбедности биле су уочљиве нијансе у изнетим ставовима по том питању. Државни секретар Кери рекао је да је председник Асад изгубио способност и кредибилитет да уједини земљу, али је признао да постоје велике разлике у међународној заједници у вези са тим питањем и да процес транзиције треба да спроведу Сиријци без мешања са стране. Француска и Британија, уз подршку Литваније, експлицитно су захтевале да процес транзиције у Сирији мора да укључи и одлазак председника Асада са власти. Остали говорници, укључујући и министра Лаврова, нису директно говорили о том питању, али су истицали да читав процес мора бити у рукама Сиријаца и одбацили су сваки покушај да се одређена решења наметну извана. Министар Кине Ванг Ји истакао је да будући лидер Сирије мора бити изабран на независан начин.

Резолуција није дала одговор ни на изузетно значајно питање о томе ко треба да буду чланови опозиционог блока и њиховог преговарачког тима, што је предуслов за почетак политичког процеса. Русија је категорички одбила покушаје да Савет безбедности призна опозициони блок и преговарачки тим који су формиран на састанку одређених опозиционих партија и група у Ријаду 15. децембра. На инсистирање Русије, текст резолуције о том питању помиње не само састанак у Ријаду већ и састанке опозиционих група у Каиру и Москви. Министар Лавров истакао је на састанку да „терористи, и они који заступају војно решење сукоба, немају места за преговарачким столом“. Амбасадор Сирије је такође рекао да „влада у Дамаску никада неће прихватити дијалог са терористима“. То важно питање, које групе могу бити признате као део опозиционог блока и учествовати у политичком процесу и преговорима, предато је у надлежност специјалног изасланика генералног секретара УН за Сирију.

Резолуција није дала одговор ни на питање које оружане групе треба да буду укључене на листу терористичких организација, поред Даеш, Ал Каиде и Ал Нусра Фронта, које је Савет безбедности већ раније прогласио за терористичке организације. Јордан је водио консултације са заинтересованим земљама с циљем усаглашавања ставова око тог питања. Министар Јордана обавестио је Савет безбедности да није могла бити постигнута сагласност о томе које групе треба да буду на листи. Јордан је поднео извештај о резултатима постигнутим у консултацијама у коме су наведене и оне групе о којима није постигнута сагласност да се укључе на листу терористичких организација. Министар Лавров оштро је критиковао ставове појединих земаља о том питању, истичући да је „идеја о постојању добрих и лоших терориста апсо-

лутно неприхватљива“. Русија је тражила да се постигне сагласност око листе терориста пре него што започне политички процес, али то није се није одразило у усвојеном тексту резолуције. Уместо тога, Савет безбедности обавезао се да по хитном поступку утврди коначну листу терористичких група.

Највеће несугласице на том питању везане су за статус групе „Ахрар ал Шам“. Русија, Иран и Сирија сматрају да је та група директно и идеолошки везана за Ал Каиду и инсистирају да се она нађе на листи терористичких организација, што би је аутоматски искључило из политичког процеса. С друге стране, „Ахрар ал Шам“ учествовао је на недавном састанку у Ријаду и укључен је у опозициони блок који је тада формиран.

Умерени песимизам

Имајући у виду сва питања која су остала нерешена и након усвајања резолуције 2254, тешко је бити велики оптимиста о шансама да политички процес започне и да се прекид ватре успостави у роковима предвиђеним том резолуцијом. Разлике у ставовима кључних међународних и регионалних актера на фундаменталним предусловима за почетак политичког процеса остале су веома велике и након усвајања резолуције.

Стога није било изненађујуће да је министар Лавров на конференцији за штампу након усвајања резолуције изјавио да није оптимиста. У истом духу председник Обама имплицитно је указао да нема веру у политички процес и прекид ватре у Сирији тиме што је истакао да су његови циљеви у Сирији ограничени на борбу против Даеш, пружање хуманитарне помоћи и спречавање ширења нестабилности на друге земље региона.

Треба ипак очекивати да ће кључни међународни фактори, а посебно САД и Русија, наставити да улажу максималне дипломатске напоре с циљем започињања политичког процеса који би довео до прекида рата и политичког решења кризе у Сирији. Постизање споразума о Сирији постао је императив за САД и Русију због све већег ризика од ширења рата и увлачења других земаља у оружане сукобе. Уколико САД и Русија не успеју да постигну сагласност и не успоставе оквир за политичко решење до момента када ће Даеш бити принуђен да се повуче са територије Сирије, настаће вакуум у коме ће бити велика опасност конфронтације између војних снага разних земаља које су тренутно распоређене у региону у контексту борбе против Даеш.

С циљем да се избегне такав сценарио, САД и Русија морају да се договоре о низу важних питања, али два кључна услова су да САД и Русија престану да се посматрају кроз призму хладног рата и да се фокусирају на заједничке интересе које имају у региону, али и да САД обуздају Турску и њене опасне активности у региону. Резолуција 2254 је шанса да се направи таква прекретница. ■

*Аутор је бивши високи службеник
Уједињених нација*

ПИШЕ
МИЛОШ СТРУГАР

Називају је Калифат, Исламска држава, ИСИС, ИСИЛ, Даеш. Никада се за једну организацију или групу није користило толико различитих назива. У овом случају није у питању само семантика, већ избор назива одражава политички и идеолошки став.

Ова групација је 2012. године себе помпезно, на књижевном арапском којим је писан Куран, назвала Исламска држава Ирака и Сирије (ИСИС). У арапском језику термин Сирија (асх-Схам) је географска одредница за територију која обухвата данашњу Сирију, али и Јордан, Израел, Палестину, Либан, турску провинцију Хатај и Кипар. Устаљен назив на Западу за ово географско подручје је Левант, те је тако у преводу настао назив Исламска држава Ирака и Леванта (ИСИЛ).

У јуну 2014. лидер ИСИЛ-а Ал Багдади прогласио је из џамије у Мосулу оснивање Исламске државе, односно Калифата, и из имена изоставио Ирак и Левант (Сирија). Многи су тада похрлили, неки и са породицама, да се настане у такозваном Калифату који је у том тренутку већ заузимао део територије Ирака и Сирије.

Појам државе у контексту ислама везан је више за духовно јединство него за географски простор, па је тако Ал Багдадијев проглас имао огроман одјек међу идеолошким истомислићеницима широм света. Избацивање географских одредница у имену омогућило је другим екстремистичким групама које следе исту идеологију да приступе Калифату и искажу оданост такозваном „калифу“, међу којима су групе у Либији, на Синају, у Јемenu, Боко Харам и др. Свака од тих група добила је назив провинција Калифата, па се, на пример, екстремистичка групација која је оборила руски путнички авион изнад Синаја сада назива „Провинција Синај“.

Јасно је да назив Калифат, који су сами себи доделили, за њих има велику политичку и идеолошку тежину, а да им је еволуција назива омогућила да шире своју накарадну идеологију и тероризам на друге делове света где већински живи муслиманско становништво.

Сиријски активисти сковали су 2013. погрдну скраћеницу Daesh (Даеш) од пуног имена групације „Al Dowla al Islaamiyya fil-il-Iraq-wa-ash-Shaam“ да би је омаловажили,

исмејали и извргли руглу. Скраћенице нису уобичајене у арапском језику, па је њено коришћење, само по себи, већ помало бизарно, чиме су активисти желели да ускрате тој организацији помпезност, озбиљност, али и имплицитну идеју озбиљне државе или калифата. Такође, скраћеница Даеш је слична речи „даес“, што значи рушилац. Тај назив, који је настао као мала и симболична диверзија сиријских активиста, брзо су прихватили многи људи у арапском и осталом муслиманском свету, а затим је прешао и у терминологију њихових медија. Назив Даеш ова групација строго забрањује, и то под претњом одсецања језика ономе ко га изговори, што само доказује да се ради о суштинском, а не само семантичком питању.

Почетком године аустралијски премијер Абот и француски председник Оланд усвојили су назив Даеш, уз изјаве да тај назив одузима легитимитет терористичкој групацији у муслиманском свету. После серије терористичких напада на Синају, у Бејруту и Паризу, све већи број светских лидера почео је да користи тај назив. Од пре неколико недеља и британски премијер Дејвид Камерон их назива Даеш, уз образложење да је „реч о злом култу смрти који није ни исламски, а нити је држава“. Крајем новембра сви руски медији добили су званично упутство да почну да користе назив Даеш у својим извештајима.

У медијима Србије, скоро без изузетка, усталио се и механички се понавља назив „Исламска држава“, што се једино може објаснити неразумевањем суштине ове материје. Употреба тог термина, између осталог, показује и недовољну осетљивост и непоштовање према муслиманској заједници у Србији.

Културолошки, именовање ствари омогућава нашем уму структуру и суштину. Имена тако постају наша стварност и обликују наше искуство. Неприхватање назива „Исламска држава“ од муслимана пре свега, а онда и остатка света на челу са лидерима већине земаља, одузима тој екстремистичкој групацији легитимност, припадност светској заједници и суштинско значење. Јер – Nomen est Omen! ■

ПРОЈЕКАТ ДОМА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

ЗЛАТНИ НИЗ БРОНЗАНИХ ОБЛИЧЈА

Централни хол некадашњег Ратничког дома претворен је у својеврсну галерију личности које су обележиле нововековну српску и југословенску војну историју

На Дан државности, 15. фебруара 2015, председник Републике Србије Томислав Николић открио је на здању Дома Војске Србије спомен-обележје „На бранику отаџбине“, с ликом најпознатијег српског извиђача Драгутина Матића. Тај догађај био је подстицај да бронзана обличја добију и остале значајне личности српске војне, културне и научне историје.

Суштина пројекта, како каже његов идејни творац директор Медија центра „Одбрана“ пуковник Стевица С. Карапанџин, јесте „символично повезивање свих периода наше нововековне војне историје с равноправним односом при вредновању наших најважнијих војничких традиција, али и истовремено симболично обједињавање свих делатности установа Министарства одбране које данас овде мирнодопски лоцирају“.

– На овај начин обележене су три годишњице важне за српски народ – два века од подизања Другог српског устанка, стогодишњица Првог светског рата и седам деценија од победе над фашизмом. Те годишњице, као и јубиларне годишњице рођења, смрти или значајних остварења великана, путујући кроз време сусреле су се у 2015. години у Дому Војске Србије – каже пуковник Карапанџин.

Бирајући тешком муком међу бројним, подједнако значајним, именима која су обележила те периоде, директор Медија центра „Одбрана“ објаснио је да су изабрани великани који су суштински повезани не само са споменути јубилејима и војском као таквом, него и са делатностима установа у Дому Војске Србије. Реч је о Медија центру „Одбрана“ и Уметничком ансамблу „Станислав Бинички“, који обављајући делатности из области излагачке делатности, издаваштва, новинарства, публицистике и музичке уметности остварују

утицај на јачање моралне компоненте војне моћи Војске Србије, као и информисање јавности.

ДОСТОЈНИ ПОТОМЦИ СЛАВНИХ ПРЕДАКА

Некадашњи Ратнички дом, монументално здање са донжон кулом – симболом физичке снаге, улазним тремом по угледу на седмоврату Жичу и симболом духовне снаге, са мисијом вредновања најважнијих српских традиција и неговања најзвишенијег војног етоса и витештва, био је и остао снажан симбол свеукупне одбрамбене моћи отаџбине.

Његов централни хол сада красе спомен-обележја Надежди Петровић, Ђорђу Вајферту, Јовану Драгашевићу, Арчибалду Рајсу, затим Станиславу Биничком, Кочи Поповићу, Владиславу Петковићу Дису и светом игуману Пајсију и светом ђакону Авакуму.

– Настојимо да у времену пред нама и даље оплемењујемо монументални простор и да на тај начин сведочимо да смо и ми, као достојни потомци славних предака, овде једном боравили и стварали. Једина искуствена и тачна веза између прошлости, садашњости и будућности давно је успостављена релацијом у којој само онај ко познаје и поштује

ЗАСЛУЖНИ ВЕЛИКАНИ

Надежда Петровић је најзначајнија српска сликарка с краја 19. и почетка 20. века, ратна болничарка и хероина Првог светског рата. У априлу, на стогодишњицу смрти, откривен је рељеф у бронзи с њеним ликом.

Поводом 165 година од рођења Ђорђа Вајферта, коњаника добровољца, индустријалца и добротвора, у јуну је откривено спомен-обележје том великану српске историје. Вајферт је поконио земљиште на којем је касније сазидан Ратнички дом.

Ђенерал Јован Драгашевић, књижевник и уредник првог војног листа „Војин“, а затим и „Ратник“, чију традицију баштине магазин „Одбрана“ и часописи „Војно дело“, Војнотехнички гласник“ и „Нови гла-

своју прошлост може да се одреди у садашњости и да планира будућност – објасни је пуковник Карапанџин.

Он додаје да је уз могућност личног сведочења наш дуг према њима да се сећамо и достојно чувамо наслеђе за будуће генерације.

– Личности су ту због нас, да нас подсећају да је и у ратовима потребно и могуће остати човек, да је највећа жртва дати себе својој земљи, свом народу, за ближње, за све оне који бежаху, за све оне који ће доћи, за вечност. Од сада Дом Војске има и трећу, сталну, вечну галерију из које ће нас великани подсећати да нам је свима дата слобода личног избора да, с једне стране, искачући из сопственог кода у ништавило и безнађе, како би то рекао блаженопочивши патријарх Павле, од људи постанемо нељуди, или да, с друге стране, својим животом сведочимо непролазне вредности баш као и личности из ове галерије – наводи директор Медија центра „Одбрана“.

Издавајући имена из богате ризнице српске и југословенске војне историје, али и историје духовности, уметности и културе, концептом рељефа у бронзи у централном холу Дома

Војске Србије успостављена је, наводи пуковник, „дубока и свесдржајна нит која се зове традиција, а на коју се наслањају и основне делатности ове куће“.

– Све то заједно је најмање што ова кућа српског војног етоса, традиције, културе и духовности може да учини успостављајући свима нама потребну везу између наше садржајне прошлости и тренутка у коме живимо, а остављајући ваљан траг за будућа покољења – поручује пуковник Карапанџин. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ

КРАЉ И ВОЈВОДА

У наредном периоду биће откривене још и две бисте – краљу Александру Првом Карађорђевићу и војводи Степи Степановићу. Они су делом били заслужни за изградњу Ратничког дома, подигнутог добровољним новчаним прилозима потомака ратника уз новчану помоћ краља Александра.

Станислав Бинички

Аутор Љубиша Манчић

Надежда Петровић

Аутор Мирко Мркић – Острошки

Арчибалд Рајс

Аутор Остоја Балкански

Генерал Јован Драгашевић

Аутор Драгољуб Димитријевић

Ђорђе Вајферџ

Владислав Петковић Дис

Аутор Мирко Мркић – Острошки

Генерал Коча Поповић

Аутор Љубиша Манчић

Свети прейодобномученици игуман Пајсије и ђакон Авакум

Аутор Миодраг Димитријевић

сник”, добио је своје место у „холу велкана” у јулу, поводом стогодишњице смрти.

Спомен-обележје у бронзи у септембру добио је и Арчибалд Рајс, ратни извештач, кога су често називали „војником правде, истине и права”, а поводом стогодишњице учествовања у одступању српске војске и народа преко Албаније.

Такође у септембру, у холу Дома Војске Србије засијао је барелеф посвећен Станиславу Биничком, једном од утемељивача „Београдског војног оркестра”, поводом века од компоновања чувеног марша „На Дрину” и Дана Уметничког ансамбла Министарства одбране „Станислав Бинички”.

Барелеф с ликом Коче Поповића, генерала, филозофа, истакнутог надреалистичког песника, сликара, дипломате и

једне од знаменитих личности наше историје средином 20. века откривен је у октобру, поводом годишњице смрти.

У духу обележавања стогодишњице Првог светског рата, рељеф у бронзи посвећен српском песнику и родољубу Владиславу Петковићу Дису, који је учествовао и погинуо у Првом светском рату, откривен је у новембру.

Истог месеца постављено је и спомен-обележје у част светог игумана Пајсија и светог ђакона Авакума, мученички страдалих пре два века на месту данашњег парка испред Дома Војске Србије, где се налазила озлоглашена Стамбол-капија, а одбијајући да се потурче и дарујући живот за слободу Србије.

МОНАСТИР ЈАЗАК

СВЕТИЊА ЦАРА УРОША

Манастирска слава Свети цар Урош за монахиње једног од 17 фрушкогорских манастира деценијама представља величанствену прилику да се многобројним гостима представи у најлепшем и најсветијем светлу

Карактеристичан миомирис моштију Светог цара Уроша, који допире из отвореног византијски плавог кивота, чини Јазак надалеко чувеним. Бројна су сведочанства о чудима забележеним на том месту и раније и у новије време. Увек је мноштво народа долазило у манастир у коме се и данас чувају мошти последњег српског цара из династије Немањића, сина јединца цара Душана Силног. Монахиње те српске светиње сведоче да су чуда која се одвајкада дешавају на том простору резултат духа и снаге светог Уроша, заштитника манастира Јазак,

грађеног од 1736. до 1758. године.

Пар километара од данашњег манастира налазе се остаци старог Јаска, пострадаога током векова, не само од Турака, већ и од зуба времена. Сиромаштво и аустроугарске забране претили су да живот у том манастиру сасвим замре, али су мошти светог цара Уроша, које је 1705. године монах Христофор донео из манастира Неродимље на Лиму, све промениле. Људи су у ројевима почели да обилазе манастир који се прочуо по чудима и

невероватним исцељењима. Порастао је манастирски приход, почеле су да се граде нове зграде и коначи, па је убрзо одлучено да се, недалеко, оснује нови, данашњи, манастир.

После неколико година упоредог битисања два манастира, Стари Јазак је укинут, док је аустроугарска царица Марија Терезија, противница женског монаштва, наредила монахињама да се врате световном животу. Ипак до 1775. године опстају и црква и монашке ћелије, мада у веома лошем стању. Док

ВОЈСКА ЈЕ УВЕК ПРВА

Поносна сам на нашу војску, највећи ми је празник када видим да на свакој слави код нас, у нашем манастиру, имам и драге госте из Војске Србије. Чак и у најтеже комунистичко доба, понеки официри су знали да нам помогну. Увек смо имали добру сарадњу. До сада је војска била мимо цркве, такво је време било, таква је политика вођена, али су и онда, заправо увек, долазили понеки од њих у наш манастир.

Хвала Богу, то време је прошло. Они од војника који су истински волели Бога учинили су да и Бог погледа нашу војску и да се Војска Србије врати својим исконским коренима, да буде достојна предака наших који су гинули за веру и отачаство. Сматрам да је војска у држави оно што је крвоток у човечјем организму.

Увек се молим да Бог сачува нашу Христољубиву војску, рекла је мати Параскева, игуманија манастира Јазак.

ПОСЛЕДЊИ СРПСКИ ЦАР

Стефан Урош Немањић, у народу прозван Урош Нејаки, син је и наследник цара Душана Силног. Владао је од 1305. до 1371. Он је последњи владар из благородне лозе Немањића. У његово време слаби централна власт и обласни господари се осамостаљују. После смрти цара Уроша држава престаје да постоји.

Иако се данас у уџбеницима учи да је цар Урош умро 1371. године, два месеца пре Маричке битке, из других поузданих извора сазнајемо да се то догодило четири године раније и да је цара Уроша убио Вукашин Мрњавчевић. Сведочанство о томе, у виду Повеље која се чува у манастиру Јазак, оставио је знаменити српски патријарх Пајсије. Он је, поред тога, написао Службу и Житије светог цара Уроша.

нови манастир цвета, стари се гаси и затвара, тако да данас постоји само један, велелепни Јазак коме је игуманија Параскева (Драпшин) са својим сестринством, после деценијског комунистичког затишја, удахнула нови живот.

Празник манастира Свети цар Урош представља јединствену, не тако честу, прилику да се храм одене у празнично, свечарско, богато рухо. Тако је било и 15. децембра 2015, када су, међу славским гостима мати Параскеве, били епископ сремски господин Василије са бројним свештенском Српске православне цркве и мноштво народа из Срема, Републике Српске, Београда и околних места, жељног утехе и божје речи. Традиционално, међу највиђенијим гостима били су и припадници Војске Србије који, по речима игуманије, често обилазе манастир Јазак. Празничну литургију служио је Владика сремски Василије, уз саслужење бројног свештенства. ■

Душан ГЛИШИЋ

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ 1–15. јануара

Православни

- 5. јануар – Преподобни Наум Охридски – Туциндан
- 6. јануар – Бадњи дан
- 7. јануар – Рождество Христово – Божић
- 8. јануар – Сабор Пресвете Богородице
- 9. јануар – Свети првомученик и архијакон Стефан
- 14. јануар – Обрезање Господње, Свети Василије Велики (Нова година)

Римокатолички

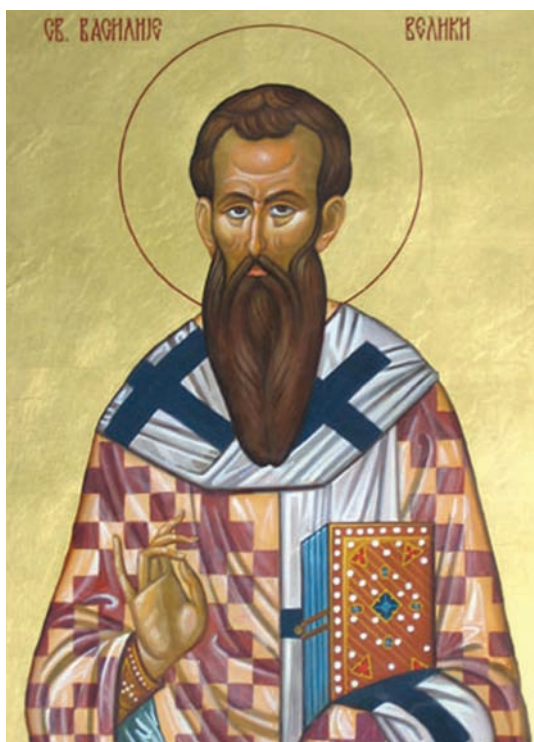
- 1. јануар – Нова година – Света Марија – Дан мира
- 6. јануар – Богојављење – Света Три Краља
- 9. јануар – Крштење Исусово

СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ ВЕЛИКИ

Свети Василије Велики, архиепископ Кесаријски, рођен је у време цара Константина. Још док је био некрштен, школовао се у Атини и био је врло образован јер је петнаест година учио филозофију, реторику, астрологију и друге науке тога времена. Школски другови су му били Григорије Богослов и Јулијан – касније цар одступник. У зрелим годинама крстарио је по реци Јордану заједно са својим бившим учитељем Евулом.

Поставши чврсти поборник православља, луча моралне чистоте и верске ревности, овај умни богослов се с правом назива Велики. Живео је само педесет година, али је био стуб цркве и њен ревностни стројитељ. Десет година је служио као епископ Кесарије кападокијске и називан челом цркве Христове. Сачувана су многобројна дела овог оца цркве, богословска, канонска, апологетска као и служба названа по његовом имену. Ова служба служи се десет пута у години и то 14. јануара, уочи Божића, уочи Богојављења, у све недеље часног поста, осим Цветне, на Велики четвртак и на Велику суботу.

Свети Василије мирно се упокојио и преселио у царство Христово 14. јануара (1. јануара по старом календару) 379. године. ■

ПРИЧЕ КЕНОТАФА

Крајпуташи посвећени погинулим војницима подигнути су на прилазима селу или породичном имању, поред извора питке воде, знатно ређе унутар сеоских гробаља. Иако порекло воде из идеје празног гроба, најчешће нису оријентисани по правцу исток–запад већ у складу са особеностима места на коме су постављени.

Основни облик у ком се у 19. и почетком 20. века у Србији израђују споменици и кенотафи висок је и усправан правоугаони камен, стручно назван *сџеле*. На једној страни садржао је лик онога коме је посвећен, а на супротној епитаф. Израђивани су махом од камена пешчара, лаког за обраду али склоног пропадању. *Сџеле* су се најчешће завршавале крстом или нешто широм плочом која је називана капић односно кровић, а која је имала превасходно заштитну функцију. Ликови и боја на таквим споменицима знатно су боље очувани. Они најмлађи завршавају се пирамидалним врхом. Како наводи Мирослав Драшкић *сџеле* су високе од 95 до 180 центиметара, широке до 50, а дебљина камена је до 25 центиметара. Који ће мотиви бити на спомену и начин на који ће бити приказани, које боје ће бити употребљене и какав ће бити садржај епитафа, умногоме је зависило од умећа и стила мајстора каменоресца.

Будући да је то споменик над празним гробом, он се не разликује знатно од класичних надгробника свог времена. Онако како су на гробљанским споменицима сеоске занатлије представљане са својим алатом, домаћице са преслицом или прерано преминула деца са књигом, тако је и погинули војник представљен у униформи, под пуном опремом, окићен заслуженим одликовањима и „бела лица”. Пракса тадашњих сеоских каменорезаца била је представљање умрлих у најбољем издању. Ликови су мирни, спокојни, често и насмејани. Нема трага било каквој морбидности. Ако је постојао детаљ који је некога издвајао изнад осталих они нису пропуштали прилику да га истакну. Знаци богатства, достојанства и отмености, неке нарочите склоности али и трагови грађанског духа који је тек продирао у сеоску средину присутни су на сеоским споменицима са краја 19. и почетка 20. века. Тако на њима можемо видети и дрвене штапове, џепне сатове и кишобране. Осим исказивања поштовања према мртвом, они су говорили и о друштвеном положају породице која споменик подиже.

Осим представе војника под војничком опремом крајпуташи садрже различите геометријске, религијске и вегетативне симболе. На њима можемо видети хришћанске мотиве као што су бели голуб или крст у различитим облицима, али и мотиве из природе везане за народна веровања као што су винова лоза или босиљак.

Пољопривредне алатке на споменицима нису истицане јер на селу оне нису могле појединца одвојити од осталих.

Осим представе војника под војничком опремом, крајпуташи садрже различите геометријске, религијске и вегетативне симболе. На њима можемо видети хришћанске мотиве као што су бели голуб или крст у различитим облицима али и мотиве из природе везане за народна веровања као што су винова лоза или босиљак. Присуство вегетативних мотива на споменицима академик Бојан Јовановић сматра заменом за некадашњу праксу садње стабала над гробовима.

На сеоским кенотафима постоји широка палета боја. Најприсутније су разне нијансе плаве, затим жутозелена, црвена, бела. Небескоплава, као боја бесмртности и наде, најчешће је употребљавана за бојење униформи. Српске униформе, наравно, нису биле светлоплаве. Штавише, била је то боја униформе аустроугарског војника која је оставила за собом крвав траг по Србији. За разлику од крајпуташа из околине Чачка и Горњег Милановца којима доминира плава боја, на онима у околини Краљева и Ивањице боје су реалистичније. Лица и руке увек су бели, млади и невини. Најређа је црна, којом су бојени само коса и бркови. Ради истицања појединих делова епитафа неке речи наглашаване су различитим бојама.

Епитафи

Крајпуташи богатији текстуалним садржајем јављају се тек након српско-турских ратова 1876–1878. године. Епитаф често позива путника да погледа камен јарких боја и сазна нешто о војничкој судбини. Садрже основне податке о војнику коме су посвећени, место и време погибије и податак колико је година поживео. Радисав Недовић у књизи „Камени летопис Ртара” преноси један такав епитаф из околине Чачка: „Приђи ближе мили читаоче те прочитај тужни спомен дична Срба храброг ратоборца МИЛУТИНА Димитријевића из Ртара. Бивши војник сталног кадра који часно Поживе 22 г. а погину на Громади 8. јула 1913. г. И тамо је сахрањен. Спомен овај подиже му мајка Станица и кћер Добринка”.

Како са појавом и јачањем националне идеје верска припадност постаје само једна од одредница нације тако се и религијске формуле какве су „раб Божији”, „представи се у вечност” и „Бог да прости”, већим делом повлаче пред

изразима националне припадности и поноса. Већ након балканских ратова и Првог светског рата изрази патриотизма доминантни су у односу на оне религијског садржаја. Сликoвит је пример из околине Краљева: „Спомен Александре М. Рамовића из Самаила ратника редова активне војске, III чете III батаљона 19 пешедијског пука. Мили син и угледни наш брат Алек. поживео 23 год. А као витешки јунак, осветник Косова, храбро борећи се против Арнаута, бранећи заставу, краља, и отаџбину погибе код Пишкопеје у Албанији 8. септембра 1913. год. Бог да му душу опрости”.

Епитафи, како се види, нису језички дотерани. Много више пажње посвећено је привлачности израза и максималном искоришћењу простора који камен нуди него интерпункцији и преносу слога. Неки каменоресци били су склони да специфичном граматиком унесу својеврсне вредносне судове у епитаф. Тако су на крајпуташима непријатељске војске и народи понекад уписани малим словом а неке од националних вредности великим. Поређењем епитафа на споменицима из различитих периода може се пратити и динамика којом се језичка реформа прихвата у иначе слабо писменој сеоској средини. Отечество се полако повлачило пред отаџбином.

На камену се може прочитати ратни пут војника и његових јединица. Сведочећи о размерама трагедије која је задесила Србију, Радичевић нам преноси текст са једног крајпуташа: „Три рођена брата: Новак, Стојадин и Јован, дични синови Томе Јањића из Трешњевице. И то Новак, војник 3 чете, 1 батаљона, 10 пука I позива, погинуо у борби са Бугарима и Арнаутима 6. децембра 1912. године у Тирани у својој 23 години. Стојадин, војник 3 чете, 2 батаљона II пука I позива, од добивених рана у борби на Солунском фронту умро је 23. октобра 1918. године у Косовској Митровици у својој 22 години. И Јован, војник II митраљеског одељења, 24 пука I позива, погибе у борби са Немцима 14. октобра 1916. године код Веле-Села у својој 21 години”.

Један спомен могао је дакле описати судбину више палих војника. Циљ је био не раздвајати у смрти оне који су

били нераздвојни за живота. Овакав приказ могао је бити праћен и заједничком фигуралном представом.

Након Великог рата погинули војник је све чешће представљен и као члан породице истицањем у епитафу имена сродника који спомен подижу. На једном од крајпуташа у Сечој Реци код Косјерића пише: „Радомир Ристановић из Маковишта живи часно и поштено 38 год. а погибе борећи се за веру и отаџбину као каплар 3-ч-3-б. IV-ог пука 2. позива 1914. г. Овај спомен му подиже жена Марта и син Драгољуб”.

На осталим се могу прочитати браћа, синовци, сестра и зет, снаја, таст... Пратећи промене у овом делу епитафа можемо уочити промене породичних односа у српском селу. Распад породичне задруге, некада доминантног вида организације сеоског друштва, и повећана осећајност која је карактеристика мање бројних породица, остављали су траг у камену.

Спомен је као особен начин комуникације међу живима могао послужити и за разрешење неких личних или породичних односа. На једном од крајпушаша у околини Ивањице пише: „Овај спомен показује храброг српског војника и борца Давида Н. Бошковића II чете I батаљона XI пука ст. кад. који славно погибе 25. новембра 1914. године борећи се за краља и отаџбину у блибини Космаја у својој 21 години. Моји Драги родитељи не жалите вашег умрлог сина који је као јунак погинуо. Ви се њиме поносите. Моји драги другови јавите ми вереници нека се удаје да не чека мене. Овај дични спомен подиже своме сину ожалошћени отац Никола Бошковић из Осонице”. Породица несуђеног младожење овим путем поручивала је да никоме неће замерити уколико се његова вереница уда за другог.

Епитафи понекад садрже и стихове. Мање или више маштовити аутори комбиновали су их са основним подацима о војнику. Један драгачевски спомен каже: „Браћо и другови прочитајте спомен који показује РАТОМИРА А. МАТОВИЋА из живице у 35. год. ступи у рат као војник I чете I батаљона допунског пука шумадијске дивизије 2. позива погибе на Преполцу 10-ог септембра 1915. г.”

Гром загрми муња севну
српска труба свуд одпевну
соколове своје зове
поред старих па и нове
као соко српски оде
пред душмана храбро стедe
под заставом за род паде

Описујући судбину војника Велисава Кулашевића који је страдао приликом повлачења преко Албаније сеоски песник пише:

„На све стране цвета цвеће
мене моји видет неће
јер, далеко ја сам остo
покрај пута спомен посто...” ■

(Насишавак у следећем броју)

УТВРЂЕЊА У СРБИЈИ – РАМ

САН СУЛТАНА

На средокраћу пута између Пожаревца и Великог Гралишта, смештени на невеликој заравни која се једном својом страном уздиже изнад реке Дунав, налазе се очувани остаци древног града. Тврђава има основу неправилног петоугла, највеће дужине од свега 34 метра и ширине 26 метара. Град чини пет снажних кула сличних по архитектонској концепцији, али различитих основа које садрже четири нивоа, по једна у сваком од темена, односно три на источном и две на западном бреду фортификације. Куле су имале приземље и три спрата, док је на сваком спрату био по једна отвор за топ.

Међу многим утврђењима на Дунаву од Београда до Кладова значајно место припада рамској тврђави. Дунав је вековима био природна граница између држава које су постојале на његовој левој и десној обали, па је разумљиво што се изградњи пограничних утврђења посвећивала изузетна пажња. При том је од великог значаја била њихова међусобна удаљеност и локација, и на једној и на другој обали. Сигурно је да је основни циљ њихове изградње био да штите границу и пограничне области, па зато није неочекивано да се на

истом месту налазе античке, византијске и средњовековне утврде, као што је случај у Раму. Тако посматран, Рам је био погодно место за одбрану границе, па је у том смислу одговарајући значај добио још у античко време, а имао га је и у потоњим столећима. Кад је током 16. века Османско царство присајединило те територије и померило границе своје моћне државе на север, значај Рама битно се променио. Он је тада изгубио своју основну одлику и улогу бранитеља околних области.

Одбрана границе

На средокраћи пута између Пожаревца и Великог Градишта, смештени на невеликој заравни која се једном својом страном уздиже изнад реке Дунав, налазе се очувани остаци древног утврђеног града необичног имена – Рам.

Та, по димензијама релативно мала фортификација, али истовремено драгоцен сегмент националног културног наслеђа, подигнута је на око тридесет километара североисточно од културног, просветног, привредног и административног средишта браничевског краја, Пожаревца, у селу које носи идентично име као и утврђење.

Узвишица на којој се у наше време налазе остаци рамског града представља богато археолошко налазиште, које обухвата више хронолошких периода. Познато је да је увзишица изнад Дунава најпре била насељена још у доба праисторије, да би током периода антике и средњег века доживела врхунац. Другим речима, постојање насеља на том локалитету може се пратити у времену дужем од неколико миленијума.

Није познато како је тај утврђени град добио необични назив. Легенда каже да је султан Бајазит II, обилазећи јединице, застао да се одмори на питомом брежуљку, који је пружао леп поглед на Дунав и на другу обалу, која је у то доба представљала територију Краљевине Угарске. Седећи тако на простирци, ихраму (врста ћилима), прича се да је уснуо. Када се потом пробудио осећао се као препорођен, чио и одморан. Легенда даље сведочи да је после тога моћни султан дао да се на том месту подигне утврђени град који је по ихраму и добио данашње име – Рам.

Историографска и археолошка истраживања указују на то да је по доласку Римљана у ове крајеве, насеље које се налазило на месту потоње фортификације постало интегрални део Лимеса (римске границе дуж обала Дунава), у непосредној близини античког утврђења Ледерата.

По досељавању, Словени у близини тврђаве формирају насеље, а крајем 9. века у извештајима угарско-бугарске провенијенције први пут помиње се тврђава Хором, што је претеча савременог назива локалитета и саме утврде.

Писани извори први пут помињу насеље и локалитет Рам као место сукоба Византије и Угарске у 12. веку, тачније 1128. године.

За браничевски Рам знамо да је почетком друге половине 15. века био слабо насељен и да је бројао свега 57 кућа. Због тога су становници били ослобођени харача и испенце, а плаћали су само саларију санџак-бегу. Међутим, та олакшица брзо је укинута. Како су угарски упади учестали, Турци су били приморани да боље организују одбрану границе. Они су у поменуте крајеве довели плаћене мартологе, којима су поверили читаву шајкашку службу на Дунаву. Намет становништву одмах се повећао, па су становници Храма поново подвргнути обавези да плаћају харач. У пролеће 1481. године умро је султан Мехмед II, па су Угри почели да спремају већи напад на Турке. Војска се окупила код Хараме, одакле је под командом Павла Кињижија, а уз помоћ деспота Вука, Дмитра Јакшића и београдског заповедника Розгоњија, прешла Дунав и разбила турску флоту, напала Голубац и запосела Браничево.

Познато је да је 1483. године по налогу султана Бајазит

та II, на граници са Угарском, подигнута по димензијама омања тврђава са топовским отворима, што је Рам учинило једном од првих артиљеријских тврђава на том подручју.

Османским освајањем Баната 1551–1552. године Рам је коначно изгубио сваку важност као погранични град. Очигледно је да је тврђава, подигнута ради одбране границе, била значајна непуних седамдесет година. Она ће свој статус делимично повратити много доцније, али више неће имати тако велику улогу као у време изградње.

Тврђава је била предмет интересовања многих путописаца из 16. и 17. столећа који су пролазили тим крајевима. Они је описују као веома јако и необично живописно утврђење. Утврђење је подигнуто на стени која се са северозападне стране стрмо спушта ка Дунаву. Саградили су је Турци како би оснажили одбрану границе између Смедерева и Голупца од честих оновремених угарских упада.

Стратешку важност утврђење је имало до 1521. године када је дошло до нагле експанзије османске државе у регије северно од реке Дунав. Оно је после тога изгубило значај као погранична тврђава.

У том релативно краткотрајном раздобљу, од свега неколико деценија, рамски утврђени град доживљава врхунац у војном, логистичком, трговачком и занатском погледу. Након што је Османско царство у време владавине султана Сулејмана Величанственог дубоко продрло у средњу Европу (Панонска низија), утврђени Рам постепено је губио на значају као погранично утврђење. У наредним вековима он се налазио дубоко у територији Царства, да би тек крајем 17. и повремено током 18. столећа у краћим интервалима донекле обнављао некадашњи значај.

Стратешко упориште

Прве детаљније описе рамске тврђаве оставио је турски путописац из 17. века Евлија Челебија. У периоду Кочине крајине тврђава је знатно оштећена због експлозије муниције до које је дошло 1788. године, када је читаво аустријска посада изгинула, предвођена бароном Фон Лопрештијем, познатијим као херој од Рама.

Током 18. века, у аустро-турским ратовима, Рама је поново постао стратешки значајно упориште, а затим изнова замире до половине 19. века, када га Турци напуштају.

Рама има одлике артиљеријске тврђаве, а по начину грађења не разликује се битно од старијих остварења војне архитектуре, иако спољном обрадом зидова одсликава византијске традиције.

Утврђени Рама има основу неправилног петоугла, највеће дужине од свега 34 метра и ширине 26 метара. Град чини пет снажних кула сличних по архитектонској концепцији, али различитих основа које садрже четири нивоа (три спрата и приземље), по једна у сваком од темена, односно три на источном и две на западном бреду фортификације. Све куле су имале приземље и три спрата, док је на сваком спрату био по један отвор за топ. У град се улази кроз најзначајнију кулу – донжон, смештену у југозападном темени утврде.

Шетна стаза у оквирима бедема и кула са спољне стране имала је парапет са зупцима, чиме је обезбеђен заклон припадника оружане посаде и бранилаца града у случају опсаде.

Тврђава је неправилне петостране основе с кулама на угловима. Куле су различитог облика, али су истоветне по укупном одбрамбеном и архитектонском решењу. Имају приземље, два спрата и платформу оивичену зупцима, а на сваком спрату налазе се по три засведене топовске нише и зидано ложиште. Својом величином и изгледом издваја се улазна, донжон кула, која има три спрата и две платформе са зупцима. На бедеме се излазило зиданим степеништем, одакле се могло ући у куле. Око тврђаве је постојао и нижи спољни бедем са скривеним путем, као и ров, преко кога се мостом ступало до капије.

Главну архитектонску иновацију примењену током подизања фортификације представљају посебно грађени топовски отвори распоређени у оквиру бедема и кула који указују на активну примену артиљерије у систему одбране.

Тврђава је грађена као типично војничко артиљеријско утврђење. Као грађевински материјал коришћени су ломљени камен помешан с кречним малтером и опека за сводове. Фортификација је опкољена с два мања спољна бедема и широким сувим шанцем, који се прелазио мостом смештеним код куле у југоисточном темени. На тај начин омогућаван је приступ простору између тврђаве и ниског бедема око ње. Ширина и дебљина бедема је различита – од 1,87 метара до 3,35 метара, а свим бедемима (осим на западном, који је окренут реци) на истом растојању од кула налазе се посебни отвори за топове. У централном делу тврђаве и данас су видљиви остаци старе џамије.

У раздобљу османске власти око тврђаве се развило цивилно насеље о чему данас сведоче остаци амама и караван-сараја. У централном делу тврђаве налазе се и остаци џамије.

Током првих деценија 19. столећа насеље и утврђени рамски град, баш као и оближње Велико Градиште, постају најзначајније српске извозне луке на доњем Дунаву. Као главни извозни производи јављају се свиње и житарице. Ту је функционисала и џумрухана (царинарница) чији је надзорник једно време био и Вук Стефановић Караџић.

Из Рама је 1804. године кренула и прва српска депутација, предвођена протом Матејом Ненадовићем, да од руског цара тражи помоћ за устанике.

Код Рама се 1817. године Карађорђе тајно пребацио у Милошеву Србију да би убрзо био убијен у Радовањском лугу крај Велике Планае по наређењу српског кнеза и сопственог кума.

Археолошка истраживања вршена су током 1980. године. Иако је релативно добро очувана, тврђава у Раму била је дуго изложена тихом пропадању у очекивању обимнијих рестаураторско-конзерваторских радова.

Тек у наше време, она је предмет извођења сложених мера заштите које за циљ имају обнову утврђеног града ради очувања, али и презентације. Рамски утврђени град обнављају српски стручњаци, средствима влада двеју земаља – Србије и Турске.

Идејни пројекат ревитализације рамске тврђаве урадили су стручњаци Републичког завода за заштиту споменика културе Београд и територијално надлежног Регионалног завода за заштиту споменика Смедерево, као и Архитектонског факултета у Београду на основу програма рада студената на примени савремених принципа у области заштите и ревитализације архитектонског и археолошког наслеђа.

Средњовековна тврђава Рама проглашена је за споменик културе од великог значаја за Републику Србију.

Приступ локалитету је дозвољен, иако тврђава још није ни инфраструктурно, ни туристички уређена. У подножју локалитета налази се викенд насеље, али смештајни објекти нису категорисани нити се о њима води евиденција. Основне атракције на којима се локалитет базира су археолошко налазиште Ледерат, караван-сарај и православна црква.

По окончању активности на заштити и презентацији рамске тврђаве она ће уистину представљати драгоцену туристичку дестинацију, која сведочи о богатој и турбулентној прошлости ових крајева. ■

Дејан РИСТИЋ

**УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ У БЕОГРАДУ
ВОЈНА АКАДЕМИЈА**

расписује

ЈАВНИ КОНКУРС

за избор у звање наставника у пољу
друштвено-хуманистичких, техничко-технолошких
и природно-математичких наука

А) ПОЉЕ ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

I Реизбор у звање наставника:

1. једног наставника за ужу научну област Менаџмент у одбрани у звање доцент.

Б) ПОЉЕ ТЕХНИЧКО-ТЕХНОЛОШКИХ НАУКА

I Реизбор у звање наставника:

1. једног наставника за ужу научну област Инжењерство убојних средстава у звање ванредни професор;
2. једног наставника за ужу научну област Ракетни системи и системи управљања ватром у звање ванредни професор и
3. једног наставника за ужу научну област Систем логистике у звање доцент.

II Избор у звање наставника:

1. једног наставника за ужу научну област Опасне материје у звање редовни професор;
2. једног наставника за ужу научну област Сигнали и системи у звање редовни професор;
3. једног наставника за ужу научну област Термоенергетика у звање ванредни професор;
4. једног наставника за ужу научну област Ваздухопловно машинство у звање доцент;
5. једног наставника за ужу научну област Опасне материје у звање доцент и
6. три наставника за ужу научну област Одржавање у звање доцент.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- 1) да кандидат поседује научни степен доктора наука из области за коју се бира;
- 2) да кандидат није правоснажно осуђиван за кривично дело против полне слободе, фалсификовања јавне исправе коју издаје високошколска установа или примања мита у обављању послова у високошколској установи;
- 3) да је кандидат професионално војно лице или војни службеник (за конкурс под бројем А II и Б II3).

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА

А) ПОЉЕ ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

За избор/реизбор у звање доцента:

- 1) просечна оцена са студија најмање (8);
- 2) најмање трогодишње педагошко искуство у звању асистента и да од кадета односно студента није добио нижу оцену од „добар“ више од два пута у протеклом трогодишњем периоду и

позитивна оцена са приступног предавања, уколико нема претходно трогодишње педагошко искуство у звању асистента;

- 3) најмање један рад ранга М23, М24 или М51; радови ранга М51 могу се заменити радовима ранга М52;
- 4) најмање два излагања на научним скуповима (М31, М33, М61, М63) и
- 5) остварене активности најмање у два елемента из Табеле елемената доприноса наставника академској и широј заједници (табела 1. као прилог Критеријумима за стицање звања наставника на Универзитету одбране у Београду – „Службени војни лист“, број 7/12, 12/13 и 25/13) – осим ако се први пут бира у наставничко звање.

Б) ПОЉЕ ТЕХНИЧКО-ТЕХНОЛОШКИХ НАУКА

За избор/реизбор у звање доцента:

- 1) просечна оцена са студија најмање (8);
- 2) најмање трогодишње педагошко искуство у звању асистента и да од кадета односно студента није добио нижу оцену од „добар“ више од два пута у протеклом трогодишњем периоду и позитивна оцена са приступног предавања, уколико нема претходно трогодишње педагошко искуство у звању асистента;
- 3) најмање један рад ранга М21, М22 или М23 и најмање један рад ранга М51, М52 или М53.
- 4) најмање два излагања на научним скуповима (М31, М33, М61, М63) и
- 5) остварене активности најмање у два елемента из Табеле елемената доприноса наставника академској и широј заједници (табела 1. као прилог Критеријумима за стицање звања наставника на Универзитету одбране у Београду – „Службени војни лист“, 7/12, 12/13 и 25/13) – осим ако се први пут бира у звање.

За избор/реизбор у звање ванредног професора:

- 1) да кандидат после избора у звање доцента није од кадета односно студента добио нижу оцену од „добар“ више од два пута у протеклом петогодишњем периоду;
- 2) најмање четири рада са SCI листе ранга М21, М22 или М23, од којих се један може заменити остварењем категорије М80 или М90 или радом ранга М51 или М52, од тога најмање два рада односно остварења од последњег избора;
- 3) оригинално стручно остварење (пројекат, студија, патент, оригинални метод) односно руковођење или учешће у научним пројектима;
- 4) објављен уџбеник, монографија, практикум или збирка задатака из области за коју се бира или мултимедијални садржаји са рецензијом намењени кадетима односно студентима;
- 5) најмање пет радова саопштених на међународним или домаћим научним скуповима (М31, М33, М61, М63), од којих најмање два од последњег избора.

- 6) менторство најмање у два завршна рада и
 7) остварене активности најмање у три елемента из Табеле елемената доприноса наставника академској и широј заједници (табела 1. као прилог Критеријумима за стицање звања наставника на Универзитету одбране у Београду – „Службени војни лист”, 7/12, 12/13 и 25/13).

За избор у звање редовног професора:

- 1) да кандидат после избора у звање ванредног професора није од кадета односно студента добио нижу оцену од „добар” више од два пута у протеклом петогодишњем периоду;
- 2) најмање седам радова са SCI листе ранга M21, M22 или M23, од којих се два могу заменити остварењем категорије M80 или M90 или радом ранга M51 или M52, од тога најмање у једном раду са SCI листе је првопотписани аутор;
- 3) најмање десет радова саопштених на међународним или домаћим научним скуповима (M31, M33, M61, M63) у звању ванредног професора, од тога најмање једно излагање на међународном скупу.
- 4) оригинално стручно остварење односно руковођење или учешће у међународним и домаћим научним пројектима;
- 5) објављен уџбеник или монографија из области за коју се бира или мултимедијални садржаји са рецензијом намењени кадетима односно студентима;
- 6) најмање пет радова саопштених на међународним или домаћим научним скуповима (M31, M33, M61, M63), од којих најмање два од последњег избора.
- 7) менторство најмање у једном докторском раду; менторство најмање пет завршних радова, од тога најмање два од последњег избора и
- 8) остварене активности најмање у четири елемента из Табеле елемената доприноса наставника академској и широј заједници (табела 1. као прилог Критеријумима за стицање звања наставника на Универзитету одбране у Београду – „Службени војни лист”, 7/12, 12/13 и 25/13).

Напомена везана за поновни избор у звања наставника:

Услови за реизбор идентични су условима за избор у звање доцент и ванредни професор, с тим да су ти услови постигнути од избора у звање у које се поново бира.

Сходно члану 12. Критеријума за стицање звања наставника на Војној академији, наставници који су на дан ступања на снагу ових критеријума били у звању доцента или ванредног професора у пољу друштвено-хуманистичких, техничко-технолошких и природно-математичких наука, испуњавају услове за поновни избор (реизбор) у исто звање.

ДОКУМЕНТАЦИЈА КОЈА СЕ ПОДНОСИ УЗ ПРИЈАВУ НА КОНКУРС

Уз пријаву на конкурс кандидати треба да приложе:

1. биографске податке и доказе о испуњености услова конкурса, систематизоване према главама II, III, IV, V и VI у Обрасцу – Извештај комисије о пријављеним кандидатима за избор у звање наставника, а према Упутству за припрему документације која се предаје приликом конкурисања за изборе/реизборе у звања наставника Универзитета одбране (Образац Извештаја и Упутство преузети са интернет адресе www.uo.mod.gov.rs или у секретаријату Војне академије);
2. библиографију објављених научних и стручних радова са копијама примерака научних радова и других публикација;
3. сагласност претпостављене команде за ангажовање у наставном процесу на Војној академији (само за кандидате ван Војне академије односно Универзитета одбране у Београду);
4. уверење надлежног органа МУП о непостојању правоснажне пресуде за кривично дело против полне слободе, фалсификовања јавне исправе коју издаје Универзитет или високошколска јединица или примања мита у обављању послова високошколске установе.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Пријаве на конкурс за избор у звање наставника подносе се на адресу **Генерала Павла Јуришића Штурма 33, Београд, са назнаком „конкурс за избор у звање наставника”**. У пријави обавезно навести адресу и телефон.

Непотпуне и неблаговремено поднете пријаве неће бити разматране.

Конкурсна документација се неће враћати кандидату. Конкурс је отворен до 3. 2. 2016. године.

ВАЖНА НАПОМЕНА

Кандидати који буду изабрани у звања наставника неће бити постављани на формацијска места наставника у Војној академији, већ ће права и обавезе наставника остваривати са формацијског места на ком су већ постављени, а у складу са чланом 73. став 4-6 Закона о високом образовању („Сл. гласник РС”, бр. 76/2005, 100/2007-аут. тум., 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013, 99/2014, 45/2015-аут. тум. и 68/2015). ■

ОБАВЕШТЕЊЕ ПРЕТПЛАТНИЦИМА „ОДБРАНЕ”

Обавештавамо претплатнике магазина „Одбрана” да уколико су променили чин, војну пошту, место службовања, адресу или број текућег рачуна, нове податке могу пријавити Редакцији телефоном на 23-995 (војна линија), 011/3201-995 и 3241-009, слањем и-мејла на pretplata@odbrana.mod.gov.rs или писано на адресу **Медија центар „Одбрана”, Браће Југовића 19, 11.000 Београд**, како би редовно добијали часопис. ■

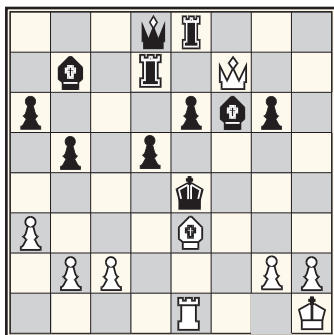

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА

НОВА „БЕСМРТНА“ ПАРТИЈА КИНЕСКОГ НОВОГ ЧУДА

Кинеско ново чудо зове се VEI JI и најмлађи је шаховски велемајстор у свету са преко 2.700 поена на рејтинг листи Светске шаховске федерације FIDE, првак Кине и са репрезентацијом Кине олимпијски победник и светски екипни првак. На турниру у Данџоу јула 2015. године VEI JI је одиграо сјајну партију, коју су многи назвали као нову „бесмртну“ партију, против Кубанца Лазара Брузона. Доносимо партију шенаестогодишњег VEI JIA као пример начина игре новог кинеског чуда.

VEI JI (Кина) – Лазар БРУЗОН (Куба) 1:0
Велемајсторски турнир Данџоу (Кина), јула 2015.
Сицилијанска одбрана

Позиција:

Бели: Kh1, Df7, Te1, Le3,

Пешаци: a3, b2, c2, g2, h2
 (9 фигура)

Црни: Ke4, Dd8, Td7, Te8, Lb7, Lf6

Пешаци: a6, b5, d6, e5, g6
 (11 фигура)

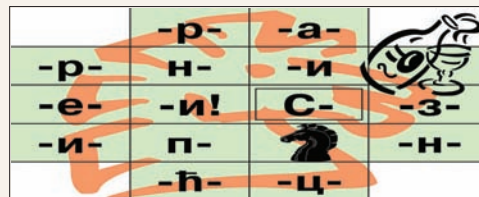
(1) e4 c5 (2) Sf3 e6 (3) Sc3 a6 (4) Le2 Sc6 (5) d4 cxd4 (6) Sxd4 Dc7 (7) 0-0 Sf6 (8) Le3 Le7 (9) f4 d6 (10) Kh1 0-0 (бели је припремио позицију за напад а црни као да је то потценио па игра малу рокаду) (11) De1 Sxd4 (12) Lxd4 b5 (13) Dg3 Lb7 (14) a3 Tad8 (15) Tae1 Td7 (16) Ld3 Dd8 (17) Dh3 g6 (18) f5! e5 (19) Le3 Te8 (20) fxg6 hxg6 (21) Sd5 Sxd5 (22) Txf7!! (гром из ведра неба! Бели жртвује топа за убојит напад!) (22) ...Kxg7 (нема избора, јер ако врати скакача на f6 бели игра De6! И после потеза црног Kg8 добија са Lg5) (23) Dh7+ Ke6 (24) exd5+ Kxd5 (25) Le4+!! Kxe4 (26) Df7! Lf6 (претило је Df3 мат) (27) Ld2+ Kd4 (28) Le3+ Ke4

(види дијаграм)

(29) Db3!! Kf5 (30) Tf1+ Kg4 (31) Dd3 Lxg2+ (32) Kxg2 Da8+ (33) Kg1 Lg5 (34) De2+ Kh4 (35) Lf2+ Kh3 (36) Le1! И црни предаје, јер ако игра (36) ...Lf4 следи (37) Dd3+ Kg4 (38) Dxg6+ Lg5 (39) h3+ Kxh3 (40) Df5 мат.

Коњићеви скокови

Крените од обележених поља, као скакач у шаху, по путањи у облику слова Г, тако да добијете две новогодишње честитке.

Решење судоку – водоравно: 4-7-9, 8, 3-2, 3-2, 4-7, 1-6-9, 1-6-5, 2-9-3, 2-4, 3-1-8, 7-6, 1-7, 2, 5-3, 9-8, 6-7-5, 2-4, 5-4-2, 6-8-3, 3-4-6, 1-9, 7-5, 2-8, 6, 4-9-1.

РЕШЕЊЕ ШАХОВСКИХ ПРОБЛЕМА ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА:

Проблем број 1:

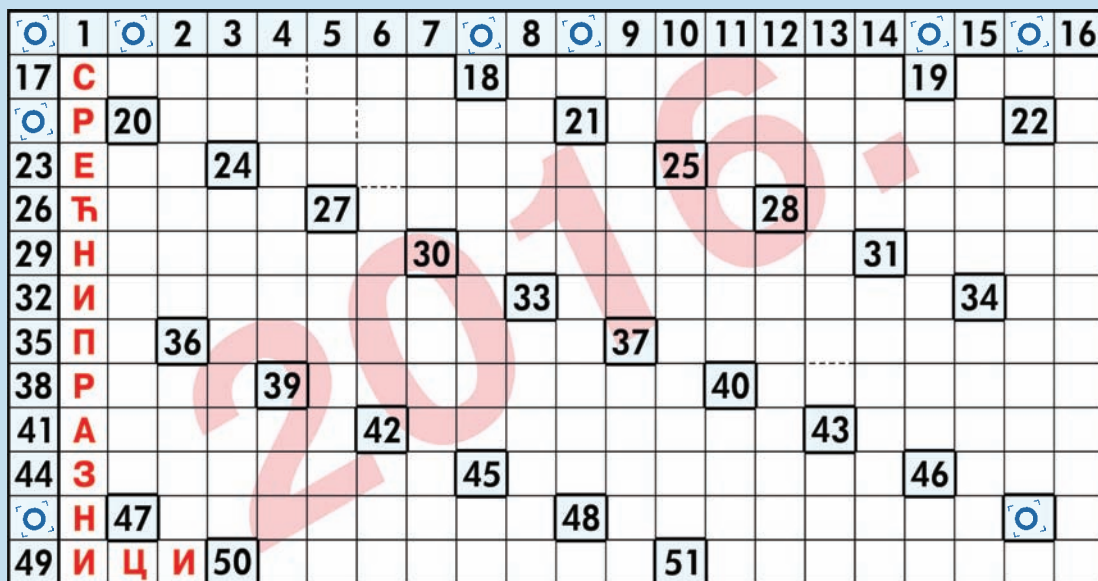
1. Lh1! Lf1 (Lfx2, Le6, Lf6) 2. Le5 мат (Sd5 мат, Dd6 мат, Se6 мат)

Проблем број 2:

1. Sd1! Lb2 (Sce5, Sde5, Lxd1) 2. Da8 мат (Te3 мат, Sf2 мат, exd3 мат)

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: батискаф, Витлејем, сач, и, Раванска, оксалати, е, ТСИ, Аполонер, планинар, Калск, намамити, сутони, Алемани, уранинит, опис, тарикамен, намерити, МП, рт, лопатара, оликастар, иако, ацидитет, Жак Тати, цревар, чамовина, Симон, аерација, Иријанци, трг, р, ацетерин, тенкиста, е, аед, висилица, тактомер.

ВОДОРАВНО:

17. Последњи суд, страшни суд (рлг.), 18. На неучтив начин, 19. Жетелачка алатка, 20. Веома драге воље, 21. Лагана тканина за летња одела, 23. Творац шаховског рејтинга, др Арпад, 24. Истресина, 25. Борци у кориди, 26. Цар, цесар (ист.), 27. Бренд мотоцикла, 28. Место у Немачкој код Нирнберга, 29. Наука ноетичара, 30. Државник социјализам, 31. Светозар одмила, Тоza, 32. Популарни колач из посластичарнице, 33. Грчко острво у Спорадима, 34. Гарнизона амбуланта (скр.), 35. Ауто-ознака Петровца, 36. Мала чарапа, 37. Битан, неодвојив (лат.), 38. Глас животиња, 39. Узрочник додатних издатака (екон.), 40. Париска средњовековна тврђава, 41. Врста псеудонима, 42. Давати чему одређен смер; цитирати, 43. Родно место Милеве Марић Ајнштајн, 44. Чивије у матици завртња, 45. Који су у облику траке, 46. Име славне глумице Жирардо, 47. Анонимна женска особа, 48. Безначајан, безвредан, 49. Британска хемијска индустрија, 50. Чланови владе, 51. Тиково дрво.

УСПРАВНО:

2. Кауч за две особе, 3. Седамнаесто и 20. слово азбуке, 4. Земља Илира, Илирик, 5. Диск-оперативни систем (скр.), 6. Уметнички телевизијски канал уопште, 7. Женско име одмила, Наранца, 8. Који има велик нос, 9. Ткањем уметнути, 10. Двадесет осмо и 20. слово азбуке, 11. Учење Томе Аквинског, 12. Иполита или Ипоменка одмила, 13. Један витамин, 14. Слатководна риба, буљеш, 15. Слободан одмила, Слоба, 16. Специјалност психоаналитичара, 18. Слатководна риба, 19. Помоћни учитељи (лат.), 20. Леонтинова имењакиња, 21. Вршилац асанације, 22. Расположен, ведар, 24. Становник Атике, 25. Популарна „грицкалица“, арашид, 27. Пси из Караманије, 28. Стручњаци у арабистици, 30. Они по којима је нешто названо, 31. Које је добро за јело, 33. Родно место славног сликара Буковца, 34. Дивови, 36. Наш фудбалер, Александар, 37. Верни, привржени, 39. Кабловски оператер, 40. Сујетан, 42. Акт, дело, 43. Билијарски штап, ке, 45. Коњска снага (скр.), 46. Авенија (скр.).

ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ У ВЕЛИКОМ РАТУ (1914-1918)

Милан Мијалковски, Душко Томић,
Звонимир Пешић, Зоран Антић
Броширано, 15x23, 368 стр.
шифра: 111326; цена: 1.485,00 динара;
са попустом: 1.039,50 динара

Први ешелон у борби за ослобођење и уједињење Краљевине представљала је Војна обавештајна служба Србије. Врховна команда Српске војске постављала је високе захтеве и задатке својим обавештајцима и они су чинили огромне напоре да те задатке изврше у предратним, ратним или послератним условима.

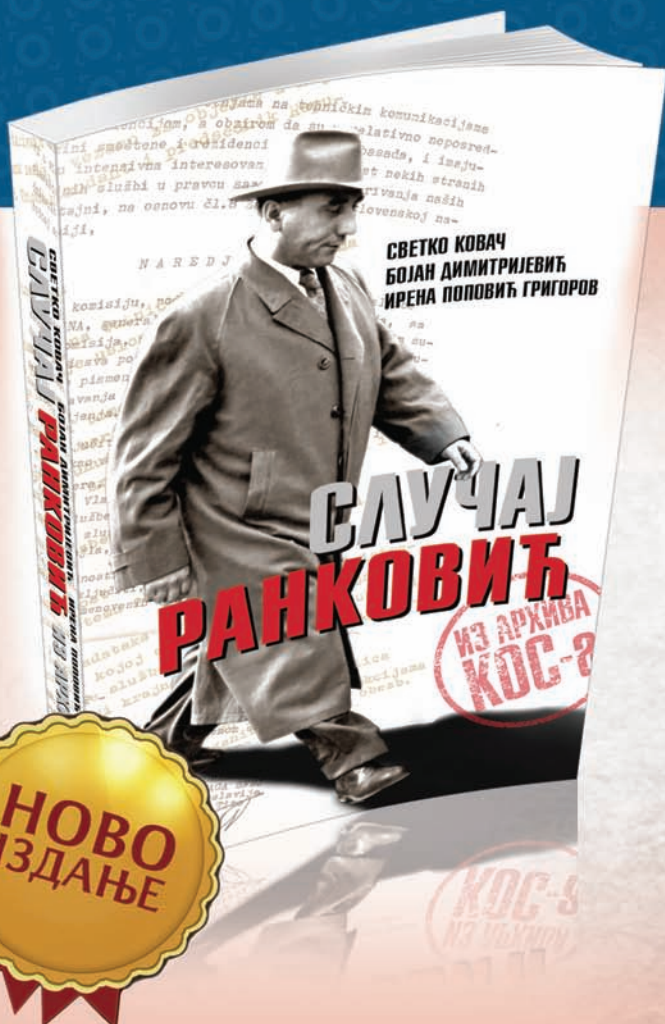

МЕДИЈА ЦЕНТАР
ОДБРАНА

СЛУЧАЈ РАНКОВИЋ ИЗ АРХИВА КОС II

– II издање
Светко Ковач, Бојан Димитријевић,
Ирена Поповић Григоров
Броширано, 15x23, 548 стр.
шифра: 111316; цена: 1.210,00 динара;
са попустом: 847,00 динара

Анотација: Књига говори о афери која је променила ток историје социјалистичке Југославије. У центру те афере био је Александар Ранковић, први човек југословенских и српских служби безбедности и организациони секретар Комунистичке партије. Заснована на до сада непознатој архивској грађи Војне службе безбедности, књига проблематизује читаву „Брионску аферу“, супротстављајући нове и непознате податке тада изреченим оптужбама.

МЕДИЈА ЦЕНТАР
ОДБРАНА

ОДБРАНА

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ БРОЈ 136

АЛБАНСКА ГОЛГОТА СРПСКЕ ВОЈСКЕ

У војним колонама, поред 220.000 старешина и војника, маршевало је и 200.000 цивила избеглица, од којих се трећина није спасила. По страховатама и жртвама, био је то најтежи марш који је до тада историја забележила.

Пише
Снежана НИКОЛИЋ

Намеру о повлачењу преко Албаније и Црне Горе Врховна команда уобличио је 23. новембра, а већ 25. свим командантима армија издала је историјско и судбоносно наређење о повлачењу трупа из отаџбине. О намерама и детаљима маневра истог дана (23. новембра) обавештен је наш војни изасланик у Подгорици пуковник Петар Пешић, а 26. новембра и војни изасланици Русије, Француске, Енглеске, Италије и Румуније.

Одлука је, међутим, одмах изазвала спорења међу савезницима. Енглеска и Италија заузеле су став да Српска војска остане у Албанији и да се ту, ако се то уопште исплати, реорганизује, док су Француска и Русија успоставили почетни захтев да се она пребаци у северну Африку.

За енглеску дипломатију била је то и прилика да уцени Србију због неуступања концесија Бугарској, па је цинично постављала питање оправданости одлуке Врховне команде о повлачењу и саме потребе реорганизације Српске војске. „Што се данас налазите у тешкој ситуацији, сами сте криви. Тврдоглаво сте одбијали да Бугарској учините концесије“, изјавио је тада министар војни Велике Британије.

Италијанска дипломатија настојала је да искаже себичне интересе и претензије према Балкану, као и презир који је гајила према Србији као источном суседу. Настала ситуација ишла је донекле наруку француским тежњама за отварањем новог – Балканског фронта, јер се могла уклопити у њена настојања да растерети западни фронт. Али, њен замах у том правцу кочио је свеже потписани уговор са Италијом. Уз то и постојеће околности наметале су јој потребу додатног војног ангажовања, па одлуку није било једноставно донети.

Став савезника делимично се може сагледати у светлу целокупне ситуације на савезничким фронтима која донекле открива који су били њихови приоритети и шта им је била главна преокупација у судбоносним данима за Србију и Српску војску.

Штаб Врховне команде кренуо је за Скадар 26. новембра у 9 часова, а стигао 6. децембра. У тој ситуацији о даљој

ПРЕД ИСТР

Војвода Живојин Мишић

употреби трупа одлучивало се на заједничким седницама команданата армија којима је руководио најстарији међу њима војвода Степа Степановић. До покрета јединица у Пећи одржано је пет таквих седница.

Већ на првој седници, 29. новембра у преподневним сатима, командант 1. армије војвода Живојин Мишић изнео је

мишљење да са армијама прикупљеним око Пећи треба прећи у офанзиву, а да команду над целокупном војском преузме најстарији командант армије војвода Степа Степановић. Међутим, преовладало је мишљење да офанзива нема никаквог изгледа на успех. После саопштења и представке коју је војвода Мишић учинио војводи Степи, а у којима (на основу пристиглих извештаја са терена о стању, распореду и активностима непријатеља) инсистира на противофанзиви –

ЗА СПАС ДРЖАВЕ

Историјску одлуку о одступању војске Врховна команда образложила је наређењем Обр. 24971 од 25. новембра: „Капитулација би била најгоре решење, јер се њоме губи држава... Једини је спас из ове тешке ситуације, повлачење на Јадранско приморје... Убедите све, да је ово повлачење државна потреба, спас државе, и да је у овим тешким данима наш спас у истрајности, стрпљењу и крајњем пожртвовању свију нас...”

1. јануар 2016.

ЕБЉЕЊЕМ

истог дана, у поподневним часовима, одржана је друга седница команданата армија на којој је донета одлука да се почне са припремама, преформирањем јединица, сходно бројном стању, и прегруписавањем трупа за противофанзиву.

У ноћним сатима, међутим, пристигли су извештаји да је непријатељ озбиљно угрозио положаје код Ђаковице које су браниле Моравска и Тимочка дивизија 2. позива. То је био разлог да се на трећој седници команданата армија 30. новембра поново одлучи о употреби трупа у духу наређења Врховне команде. Касније се испоставило да извештаји које је примио и, непроверене, проследио командант Моравске дивизије 1. позива о расулу, губицима и повлачењу у нeredу 13. пука другог позива и појединих пукова Одбране Београда, те гласине о паду Обилићева, нису били тачни. Међутим, то није имало утицаја да на трећој седници коначно пропадне Мишићева идеја о противофанзиви.

Али, војвода Мишић од своје идеје није одустао ни на четвртој седници команданата армија, која је одржана 1. децембра, пре подне, инсистирајући упорно: „Да се кренемо напред у офанзиву, те да видимо од кога бежимо, па успемо ли, добро, не успемо ли, онда да пошаљемо парламентарне непријатељу и ступимо у преговоре с њим“. Предлог војводе Мишића поново је одбијен уз образложење да је стање трупа такво да не гарантује никакав успех, иако су изве-

СВЕ СЕ ПЛАЉА

Али, шта да уради јадни српски војник са једним динаром дневно? Арнаути за хлеб траже само суво злато, дука-те и оружје, а на правцу кроз Црну Гору „... становништво просто глоби војнике наплаћујући проју од једног килограма тежине по 15 до 20 динара...“

Шта да уради јадни српски војник са једним динаром дневно кад му становништво кроз Црну Гору наплаћује и преноћиште. Један од судионика сећа се: „Ханови крај пута већина позатварани, а где су отворени за преноћиште плаћа се пет перпера за лежање на даскама а један за седење уз ватру. По неки протест и прека реч са Црногоркама и њиховим старцима и децом због такве бездушне скупоће, не измењују ништа стање. Једни нас сажаљевају а други нападају... што смо оставили Србију...“

Шта да уради са бедним динаром кад му кроз албанске мочваре за прелаз преко реке Шкумбе Арнаути наплаћују један турски грош, а за пренос преко набујале Маће војнику узимају два динара.

И, колико је пара било потребно српском војнику да би платио све те бесне уцене и исплатио свој бедни положај у који је запао!? На том путу за проју се давало све: најпре излишније и теже ствари, онда оружје, па шињели и одело, све до кошуље и на крају – голи живот.

штаји о стању и намерама непријатеља на северном делу фронта указивали на могућност макар почетног успеха противофанзиве.

Одступница гробовима обележена

Командант 2. армије издао је 1. децембра наређење свим јединицама за одступање у коме образлаже: „Због промене ситуације код Ђаковице и на фронту трупа Одбране Београда, коначно је напуштена намера за офанзиву и коначно решено да се продужи повлачење по наређењу Врховне команде.“

Наређење је предвиђало повлачење војске са Косова на Јадранско приморје у три правца. Десна одступна колона маршевала је правцем Пећ – Жљоб – Савине Воде – Рожај – Беране – Андријевица (1. и 3. армија) и Пећ – Ругова – Чакор – Велика – Андријевица (2. армија и Одбрана Београда и савезнички посланици) и од Андријевице све јединице преко Бара, Матишева, Лијеве Ријеке, Братиножића, Биоча, Подгорице и Тузи ка Скадру. Улога заштитнице на целој дужини правца припала је 1. армији.

Средња колона у којој су били краљ, Влада, Врховна команда, народни посланици, државна архива, дипломатски кор и Трупе нових области (Моравска дивизија 1. позива, Вардарска дивизија првог позива и Комбиновани одред) одступала је правцима који од Призрена (долином Белог Дрима између Паштрика и Коритника па преко Љум Куле)

АЛБАНСКА ГОЛГОТА СРПСКЕ ВОЈСКЕ

и Ђаковице (преко Ђафа Прушит) изводе на Везиров Мост. Од Везировог Моста све јединице маршују правцем преко Спаса и Флети до Пуке. Од Пуке Врховна команда и остале побројане структуре (које су на марш кренуле 26. новембра у 9 часова) маршују ка Скадру, а Трупe нових области, које су преузеле улогу заштитнице средње (а до Љум Куле и лево) одступне колоне, маршују преко Блиништа ка Љешу и Драчу.

Леву одступну колону чинили су Тимочка војска, Коњичка дивизија, Подофицирска школа из Скопља, Ђачки батаљон, резервне трупе, јединице последње одбране, избеглице, заробљеници, већина надлежстава и јединице Битољске дивизијске области кретала се правцем Призрен – Љум Кула – Бицај – Љуска – Васјат – Сумбат – Пишкопеја – Дебар – Струга – Пренс – Бабине – Елбасан – Пекин – Тирана – Шијак – Драч.

За марш, дуг у просеку око 150 километара, и прикупљање на линији Скадар – Љеш – Тирана – Елбасан, 2. армији требало је 19 дана, Тимочкој војсци 20, Одбрани Београда 22, Трупама нових области 13 (Комбиновани одред стигао је у Љеш 14. децембра, а одатле је упућен у правцу Драча – у раштбулски логор јединице су пристигле 5. јануара), а 1. армији, која је улогу заштитнице обавила до крајњих могућности и нечувеног пожртвовања, чак око 70 дана.

У војним колонама, поред 220.000 старешина и војника, маршевало је и 200.000 цивила избеглица, од којих се трећина није спасила. По страховтама и жртвама, био је то најтежи марш који је до тада историја забележила.

Динaр и хлеб

После напуштања слагалишта у долини Мораве и у Нишу и промене комуникацијског правца ка Солуну, где су биле предузете мере за формирање главне базе за снабдевање, Војска је запала у до тада највећу кризу снабдевања. Да би се ситуација боље разумела треба имати на уму потпуну исцрпљеност српског војника у том моменту и да се знатна оскудица хране код војника осећала још током одступних борби, а нарочито неколико последњих дана на

Косову. Уз све то, део залиха предвиђен за одступницу већ је био начет у ишчекивању и током организације марша.

Војници су, дакле, на пут неизвесности кренули без одмора и – гладни. Укупне залихе трупа у храни биле су сведене на највише четири до пет дана. Тај проблем констатован је на четвртој седници команданата армија 1. децембра поподне, а команданти армија посветили су му посебну пажњу на петој седници, која је одржана 2. децембра ујутру. Тада су донели једну једину одлуку: „да се за даље, кад војници приме половину оброка хлеба, издаје сваком војнику по пола динара у виду новчане хране, а кад не буду могли да приме ни половину оброка хлеба, онда да им се издаје по један динар дневно“.

Обична рачуница јасно показује да просечан српски војник на том страшном маршу ка приморју није видео хлеба најмање 15 до 20 дана а неки и дуже – чим су истрошене четвородневне залихе. О томе сведоче бројна сећања бораца.

Иако је наш делегат са Цетиња пуковник Пешић упозорио команданте армија већ 29. новембра „...да храну за марш до Приморја понесу у својим коморама, иначе на путу кроз Црну Гору неће наћи готово ништа“, процене снабдевања храном базирале су се на тврдњама Црногорске врховне команде да је 29. и 30. новембра у Андријевици послато по 20.000 хлебова. Али, упозорење пуковника Пешића успоставило се врло брзо као озбиљно и реално јер је командант 2. армије већ 6. децембра известио престолонаследника из Андријевице: „Овде нема ни хлеба ни хране за стоку. Од 40.000 хлебова за које је јављено да ће бити у Андријевици, овде није ни један стигао.“

Хране, дакле, није било ни у првим прихватним слагалиштима на правцима наступања у Андријевици, Пуки, Орошиу и Елбасану. Обећани хлеб, нити било каква храна, војску нису чекали ни касније у Подгорици, Скадру и Тирани, а и до наредних слагалишта, ближе приморју, све те количине споро су се допремале са савезничких бродова.

„Све приче главног интенданта о неким количинама кукуруза у Плавници и другим местима не вреде ништа: овамо хлеб не долази, а глад се не да утолити код војника...“, наводи командант 1. армије у представци Врховној команди.

ВЕЋИ ДЕО ОСТАО У ОТАЏБИНИ

За збрињавање рањених и болесних српских војника у отаџбини је остављен несразмерно већи број медицинског особља и материјала у односу на оно са чим се кренуло у одступницу. Од санитетског особља у Србији, у 21 болници остало је око 25.000 болесних и рањених војника и са њима око 200 чланова страних мисија са 25 до 30 лекара, 46 војних лекара официра, целокупна опрема Српског црвеног крста и санитетско-апотекарског слагалишта у Нишу и мањим делом код Крушевца.

И док колоне маршују по беспућу, пристижу извештаји о неподношљивом и очајном моралном и бројном стању трупа.

Неки команданти у таквој ситуацији чак препуштају на вољу нижим официрима па и војницима да сами одржавају маршевску дисциплину, а они је, уз по неки људски протест и српску псовку из очаја, углавном одржавају меланхолијом и ћутањем. Они сад воде битку у себи и са собом.

Командант Брегалничке дивизије, која је тих дана трпела тешке губитке од Бугара у долини Шкумбе и код Бобије, извештава команданта Тимочке војске: „... Људи су глађу и напорима постали сенке, а стока товарна и теглећа пропала, и што до сада није дошло до потпуног растројства јединица, има се благодарити необично великом пожртвовању извесног броја старешина, и сталној нади да ће нам помоћ брзо стићи...”

Из представке и извештаја коју је Врховној команди учинио командант 1. армије 10. децембра јасно се може сагледати стање трупа и посебно трећепозиваца: „Бројно стање смањено је до невероватности, а и да је ма колико, оно не игра никакву улогу, нити има каквог значаја, јер под оваквим приликама и околностима, војници су апсолутно неспособни за борбу... Ови моји изнемогли трећаци (мисли на Ужички одред у коме су трећепозивци 4. пука и 2. прекобројног пука), а при том оскудни у храни, тешко би могли отпутовати а још теже учинити смену на ова три правца. Они су још добри кад се употребе само као резерва – прикупљени...”

На Христовом путу

Везан љубављу и дубоким осећањима за породицу и огњиште, српски војник помишљао је да ће се дубоко огрешити о своју породицу, своје имање и своју отаџбину ако је напусти. И ту, између патриотизма и поверења – панике и страха ломила се душа Србинова. Ипак, у тим најтежим тренуцима српски војник није поклекао. Он је у својим њедрима сачувао Србију, љубав, веру и поверење: љубав према отаџбини, веру у Бога и поверење у своје официре да их и у одступници из родне груде неће одвести на пут

без наде и повратка. Истина, многи војници говорили су како ће своје официре допратити само до границе а да даље не желе да иду јер се боје да ће их у туђој земљи, по ступању на албанско приморје, официри оставити на цедиљу. Ипак, и у условима великих пребега и предаја, надвладало је поверење у команду и старешине тако да то није постало претежно размишљање и појава, јер је највећи број војника кренуо у одступницу. А о части и честитости српског официра тих дана и тога времена сведочи један врло интересантан податак. У прегледу губитака Српске војске од 14. априла 1916. до 13. јануара 1917, који представља и званични извештај Врховне команде, наведено је да се у назначеном периоду од старешинског кадра непријатељу предао само – један официр.

У неизвесност до бескраја путује читава држава, војска и део народа. Одступни марш испланиран је прецизно – стазама бриљантног наступања Српске војске у Првом балканском рату. Само, јунаци са Зебрњака и Бакарног Гумна сада не наступају, већ одступају, а немају ни довољно хлеба ни смештаја. Харају глад, хорде Арнаута и бела смрт. Злакоб надвила се над колонама које се с муком пробијају преко снежних врхова Проклетија, залеђеног Чакора, Паштрика и Коритника. Снег покрива мртве и уморне. Чопори курјака и Арнаута и јата злослутних гаврана постају њихови стални пратиоци.

Био је то марш мученика. И те муке неки су поредили са Христовим, а Албанију су прозвали српском голготом.

После 19 дана натчовечанских напора, подвига и непребројаних жртава у савлађивању албанских теснаца и врлети и црногорских клисура и гудура, праћени кишом, снегом и ледом, босотињом и голотињом, вашкама, гадом и смрадом и пљачком дивљих хорди Арнаута, јунаци са Цера, Дрине и Колубаре бежаху страшног изгледа, да отац није могао препознати сина, брат брата. Личили су на покретне сенке, утваре, авети и костуре – на пропале просјаче пре него на војску. Од утегнутих снажних и спретних војника остале су рите од шињела, од трећепозиваца подерани опанци, поцепане шајкаче, нагорели зубуни и копорани. Били су боси, прљави, вашљиви, промрзли, измучени, полуодевени, гладни, необријани, оборених бркова, стиснутих усана, упалих образа, утонулих очију.

„Никаква жалба није се чула са усана ових људи који су толико претрпели; као да их је нека зла коб гонила, ишли су ћутећи; само би по кадшто изговорили „хлеба“; то је била једина реч коју су имали снаге изговорити. Има неколико дана како већина не беше ништа окусила...”, описује улазак српских војника у Скадар Огист Боп у делу „Кроз Албанију“.

И санитар у одступници

Последње наређење о санитарском збрињавању војске Врховна команда издала је санитару на линији санитарског збрињавања Крагујевац – Краљево, што је имало низ негативних последица. Сви каснији поступци представљали су самоиницијативу лекарског особља у духу општих наређења, а последице наступајућег стања најбоље је одсликао др Светислав Стефановић: „Док су из Рашке рањеници евакуисани за Митровицу и Нови Пазар, из тих вароши враћани су наши рањеници у Рашку... Из Митровице слати су наши рањеници у Приштину, док су отуда упућивани други у Митровицу...”

У тим условима аутентичне речи које је начелник санитета изговорио у Рашкој једном санитарском официру, карактерисале су одступницу: „Нема више никакве

организаације; сваки нека ради по својој сопственој иницијативи.”

О слабој организацији санитета током одступнице сведочи и белешка пуковника Драгутина Милутиновића: „... а одређени референт санитета пуковник др Чед. Михаиловић, не само да није дошао око Ђилана већ ни на Крф није стигао у команду. По причању, после одступања преко Албаније, отишао је право у Париз где је и остао, од никога не узнемираван, све до краја рата... Болничка чета Вардарске дивизијске области са санитарским мајором др Петром Николићем (бившим управником болнице) одступала је непознатим правцем за ову дивизију. Главно је да нисам имао никаквог санитарског материјала нит иједног болничара који су ми, поред лекара, били врло потребни...”

Начелник санитета Врховне команде др Лазар Генчић (касније за начелника постављен др Роман Сандермајер) тек 4. јануара, кад су први ешелони били пред укрцавањем, задаје детаљан упут о поступању са болесницима у Албанији и Црној Гори и прописује поступак са онима који се не могу транспортовати.

Уске стазе одступних маршевских праваца, прихватни логори, депои, болнице, мочварни рејони одмора, коначишта и преданака и блатњави друмови постали су српска стратишта. У њима се одиграла вишедневна најстрашња драма масовног умирања и помора од глади, пегавца, колере, дизентерије и других зараза – драма сахрањивања. Они представљају наше најмасовније, неопојане и необележене гробнице. Али никада нећемо доћи до прецизнијих података о броју жртава које су у Албанији остале. Ако се упореде подаци о броју војника који су кренули са Косова у одступницу и оних који су се искрцали у Бизерти, на Крфу, у Француској, на Корзици и стигли сувим до Солуна, произилази да је одступница кроз Албанију и Црну Гору од Призрена до Валоне Српску војску коштала најмање око 70.000 људских живота.

Образовање и рад болница

За оне који нису имали снаге да наставе због болести на правцима марша формирају се болнице у којима није било места за лакше болеснике и рањенике. И те болнице морале су да се од 23. децембра поступно евакуишу и премештају ка приморским лукама. Са болесницима који нису успели или нису могли да се евакуишу (најтежи рањеници и болесници) остајао је део лекарског особља или екипе. Тако је, на пример, са болесницима болнице у Беранама од 27. децембра остао др Качулис.

Стална моравска болница у Скадру радила је месец дана. За то време ту је лечено 3.400 војника, кроз њу је прошло више од 5.000 људи, а умрло је 350. Дневно је умрало од 30 до 35 одсто мученика. У Љешу се, потом, отворила Књажевачка резервна болница, а у Драчу пољска болница Тимочке војске са 400 болесника.

Оболело људство на левом маршевском правцу прихваћено је први пут на организовано збрињавање тек кад су челне јединице пристигле у Тирану. У девет зграда војне болнице, чији је управник био др Никола Христић, одмах

УЛТИМАТУМ РУСКОГ ЦАРА

Одбачена од савезника, препуштена самој себи, Србија се уздала још једино у Русију. Престолонаследник Александар упућује 16. децембра апел руском цару Николају Другом Романову, којим га преклиње да учини нешто како би спасио Српску војску од сигурне пропасти: „... Са надом и уверењем, да ће се моја војска у Приморју Јадранскоме снабдети и реорганизовати на миру, помоћу, обећаном од Савезника, ја сам је превео овамо преко Албанских и Црногорских планина. Не нашавши ништа од онога овде, што јој треба да се издржава и реорганизује, она стоји данас пред најжалоснијим свршетком...Ја се надам да ће овај мој апел наћи одзива код Вашег Императорског Величанства...да ће интервенисати код савезника, да спасе Српску војску од катастрофе, коју није заслужила а која предстоји.“

И, конечно, након вишедневних ишчекивања и тумарања Српске војске од Скадра до Љеша, од Медове до Драча, од немила до недрага (а под ултиматумом Руског Цара) да ће, уколико савезници не помогну храброј Српској војсци и одмах не почну са њеном евакуацијом, Русија раскинути савез са Антантом и склопити сепаратни мир са Немачком, уследили су конкретни потези.

је размештено око 1.500 болесних. Уследило је наређење да се због стања у коме су били војници у тој развученој колони болница формира и у Елбасану (управник др Никола Благојевић). Те болнице биће касније евакуисане у Драч и Кавају. Болнице у Тирани, Драчу и у Каваји биле су нешто боље снабдевене захваљујући томе што је битолска стална војна болница при евакуацији изнела и сачувала највећи део санитетског материјала. По евакуацији болнице у Тирани у њој је, према сведочењу лекара Резервних трупа, остало свих 1.500 болесника

Драчка болница служила је и за регулисање евакуације болесника и реконвалесцената тако што је реконвалесценте и болеснике припремала за транспорт бродовима и лађама. Прилике у тој болници биле су тешке. Због великог броја оболелих који се повећавао из дана у дан, стално се ширио обим болнице на суседне зграде, подизани су нови шатори, придруживале се нове пољске болнице, отварала нова одељења у Раштбулу. Од 13. децембра до 26. јануара 1916. у драчкој болници лечена су 1.702 болесника, од којих су умрла 492. Али, мора се имати на уму да је кроз ову болницу прошло далеко више војника од броја који је наведен, поготову ако се зна да је ту издвојено и остало сво слабо људство које није могло маршевати за Валону. Већина њих потражила је помоћ или била ослоњена на драчку болницу у ишчекивању поморског транспорта.

Прихватни депои

Ради прикупљања заосталих војника, оних који су изгубили своје команде, и њиховог прикључења матичној јединици, организују се и прихватни депои с циљем да се у њима групишу болесни и потпуно изнемогли. Један такав депо организован је у Скадру, други код Љеша на десној обали Дрима, а трећи прихватни депо организован је у непосредној близини драчког пристаништа у Раштбулу. Бригу и надзор на њима преузели су по један старешина из сваке дивизије и одреда. Њима је стављено у дужност да се одмах јаве комисијама за укрцавање у Медови и Драчу и да издејствују што пре укрцавање војника из тих депоа.

Тако је медовска лука убрзо била преплављена изнемоглим и болесним, који су у масама пристизали из депоа у Скадру и Љешу, а драчка лука онима из логора Раштбул који су пристизали са средњег а потом и са црногорског маршевског правца. Они су данима чекали на пристајање првих бродова. Највећи број њих, међутим, неће бити те среће да се у њих и укрца. На укрцање ће сачекати још петнаестак дана, све до 23. и 24. јануара.

Поред до тада организованих депоа у Скадру, Љешу, Медови и Драчу, наређењем за упућивање трупа сувим за Валону, Врховна команда од потчињених састава захтева евакуацију болесника способних за покрет из подгоричке, скадарске, љешке и драчке болнице, док је за сво болесно и изнурено људство, неспособно да маршује сувим, одобрено прикупљање у прихватним логорима у непосредној близини драчког и медовског пристаништа.

Врховна команда одобрила је 19. јануара да пукови 3. позива прекину марш и да се прикупе и групишу на једном

месту у депоу код Базар Шијака, где су остали под командом најстаријег од команданата пукова док на њих не дође ред за укрцавање у Драчу. Десеткованим пуковима трећепозиваца у депоима се прикључују и чете изнемоглих војника које су маршевале за Валону, као и изнемогло, болесно и изнурено људство јединица које су маршевале на средњем и левом одступном правцу а које се прикупљало у депоима и болницама у Шукусу, Тирани и Елбасану. Размештањем у депое, пукови трећег позива, већ десетковани у повлачењу, заправо су, на тај начин расформирани.

АЛБАНСКА ГОЛГОТА СРПСКЕ ВОЈСКЕ

Депои се организују и на обалама Војуше, као контролне тачке ради боље организације укрцавања у Валони. Они су примали по 10.000 војника, а депо у Арти надомак Валоне примао је четири до шест хиљада војника, већ спремних за укрцавање. Уз то у Селу Дризиша на десној обали Војуше ради лечења изнемоглих и болесних, Моравска дивизија 2. позива формирала је 3. помоћну пољску болницу. У њој је било око 1.000 болесних који су касније евакуисани за Крф.

Организовањем тих депоа чекање на укрцавање учињено је сношљивијим, али је и у њима за сва времена остао један број војника, не дочекавши спасоносне лађе. Глад и зараза узимали су свој данак. У логорима се појављују први знаци азијске колере која се није одмах раширила захваљујући, пре свега, ранијој вакцинацији војника против те опаке болести.

Податак да је 5. априла, по одласку комисије за укрцавање, са пуковником Данилом Калафатовићем на челу, из Валоне на Крф, у Албанији остало само 10 болесних људи, уз четири болничара и једног официра, најбоље потврђује очинску бригу старешина и команди свих нивоа у збрињавању људи и спасавању живота и последњег војника. Све њихове мере биле су срачунате на то да ниједан српски војник не остане изгубљен и незбринут на туђем тлу, а они које је смрт покосила да буду сахрањени на колико-толико достојанствен начин. Нажалост, на албанском тлу, на просторима коначишта, у рејонима прикупљања, у близини депоа и болница остала су многа непојана гробља а дуж маршрута непобројани гробови крајпуташи којима су обележена наша стратишта по Албанији.

На распећу

Ступивши на обале албанског приморја, Србија је била на истинском распећу. Нашавши се у изгнанству, држава је била распета између територије и народа које је напустила и туђине и неизвесности у коју се упутила. Врховна команда

била је распета између расутих пукова дуж албанског приморја. На највећем распећу, ипак, био је српски војник који је, заглављен у блато, тумарајући између Скадра, Медове и Драча и Валоне, у својој души лутао између огњишта и најмилијих које је напустио и неизвесног пута без повратка, између посрамљености и патриотизма.

У самом почетку разматрања питања како да помогну Српској војсци у кључним тренуцима њеног избављења након „албанске голготе“, при чему је камен спотицања било питање да ли „бедни остаци остатака Српске војске заврећују ма какву реорганизацију“, савезници нису имали јасан план о томе на који начин поступити. Највећи разлог за то лежао је у неслози савезника, њиховим опречним ставовима и погрешним проценама ситуације која је наступила и која ће тек наступити, а у основи свега стајали су њихови себични интереси.

Одговорачећи са проценама, савезници су изменили чак пет планова за спасавање Српске војске. Првобитним планом, за приоритет у пружању помоћи савезници су одредили прихват и исхрану, а не превозење. А управо на проблему допремања хране бродовима очитовала се сва бездушност и неразумевање савезника и њихове политике према Српској војсци. Савезници су пали на испиту. Питање транспорта, опоравка и реорганизације наше војске потиснуто је у други план и остављено за касније решавање.

Тим планом Италија је преузела обавезу да у медовско пристаниште сваког другог дана допреми по један брод са храном. Међутим, у периоду од 6. до 12. децембра, уместо транспорта хране, она се бавила превозењем Експедиционог корпуса из Торина у Валону чију главнину искрцава 8. децембра. Треба имати у виду да су, ради реализовања циљева који су им обећани Лондонским уговором, италијанске поморске снаге већ 29. новембра, да би стекле престиж над Српском војском у овој области, похитале према албанској обали изводећи препад на Драч и потопивши при том два аустроугарска разарача.

Након што су тих дана потопљени и италијански кон-
траторпиљер „Ентерпидо” и француски сумарен „Фре-
снел”, превоз хране био је потпуно обустављен кад је то
било најпотребније – између 6. и 12. децембра.

Француска и Енглеска уверавале су Србију да су њихо-
вим старањем у Бриндизи пристигле довољне количине
хране, а да је све запело око Италије која ту храну није пра-
вовремено и уредно допремила до албанских пристани-
шта. Али иа правдања нису ни у чему поправиле ситуацију
у Српској војсци, јер када су 16. децембра прве јединице
стигле у Скадар, нису их сачекале обећане савезничке лађе
ни хлеб насушни, прижељкивани.

Настала ситуација отуда намеће логичан закључак да,
с једне стране, у погледу снабдевања храном и прихвата
трупа, одступни марш нити је реално испланиран нити
дипломатски припремљен, а са друге, да савезници, који
су имали довољно и времена и средстава, нису одговорили
обавезама које су сами преузели и обећали нити су посту-
пали сходно драматичној ситуацији која је се ту пред њима
одиграла. Зато ће се тај помор због недостатка хране
наставити све до укрцавања у бродове за Бизерту и Крф.

Од донетог решења савезника о акцији на Балкану
па до првих практичних корака прошло је двадесетак
дана мучног натезања, слања инспекција, сагледавања и
процене стања и анализирања извештаја, а да готово
ништа није учињено.

Очајна Српска војска, исцрпљена тешким маршеви-
ма, глађу, болештинама и сталним борбама, сада буквално
заглављена у албанским мочварама, блату и тресету подно
албанских планина, ту надохват мора и острва – надохват
спаса, ишчекивала је да се савезници некако договоре.

Заглибљени у расквашеном терену, дневно су се топи-
ли читави српски пукови и нестајали из бројног стања, а
преморени, изнемоћали и изгладнели војници вукли су се и
буквално гушили у блату. Њихове заглављене ноге нису
више слушале вољу. Маршевало се само пет до шест кило-
метара дневно.

Тек на ултиматум руског цара Николаја Другог Рома-
нова савезници су формирали комисију са француским
генералом Пиароном де Мондезиром на челу коју су упу-
тили у инспекцију да на лицу места сагледа стање наше
војске, може ли се на њу даље рачунати и има ли уопште
вајде да се она реорганизује. Извиђачка војна мисија при-
стигла је у Медову 22. децембра. Међутим, и оперативни
договори савезника око тога на који начин, одакле и где
транспортирати Српску војску ради реорганизације, текли
су врло споро, уз честе измене договорених планова.

На основу извештаја, оцене и предлога мисије фран-
цуског генерала Мондезира да не постоје услови да се
Српска војска реорганизује на албанском приморју, али
да она завређује да јој се помогне, да се евакуише на
сигуран простор (предлог је био „негде у Француској или
Грчкој”), генерал Луј Фурније 26. децембра издаје одо-
брење да се Српска војска укрца у Медови и Драчу, а да
ће искрцавање бити „негде у северној Африци”. Органи-
зација поморског транспорта припала је Италијанској
ратној морнарици.

ФРАНЦУСКА УБРЗАВА ЕВАКУАЦИЈУ

Тај датум – 3. фебруар поклапа се са једним
важним догађајем. Наиме, истог дана Прва армија
у улози заштитнице, уз помоћ одреда Есад паше, у
последњем моменту, тек на реци Ишми (на четрде-
сетак километара од Драча), успела је да заустави
снажан продор аустроугарских снага. Ако се тај
моменат има на уму, онда се бар донекле може доку-
чити суштински разлог француске одлуке да се
непосредније ангажује у евакуацији и убрза тран-
спорте, преузимајући од тога дана сву команду над
транспортима од италијанских снага, али истовре-
мено и сагледати сва агонија и опасност у којој се у
том моменту наша целокупна Српска војска, распе-
та од Драча до Крфа, од Солуна до Бизерте, Корзи-
ке и Француске. Убрзо, 7. фебруара из драчке луке
за Валону евакуисане су заостале јединице и послед-
њи ешалони 1. армије, која је 70 дана, од Пећи до
Драча, била у заштитници. Само је у току 5. фебруа-
ра у Драчу укрцано 10.128 људи, а на укрцавање је
чекало још око 7.500.

Почетни план евакуације представљао је својевр-
сну калкулацију савезника везану за њихову неспремност
да отворе Македонски фронт и реализују прикривене
намере да нашу војску из Африке пребаце на Западни
фронт. Непрецизност око места искрцавања убрзо ће
поново постати предмет дужих усаглашавања међу саве-
зницима, чему треба додати и чињеницу да су већ након
првог транспорта Италијани довели у питање и место укр-
цавања и тиме још више искомпликовали ситуацију. Све

АЛБАНСКА ГОЛГОТА СРПСКЕ ВОЈСКЕ

то довешће до измена почетног плана у кључном тренутку нашег избављења, што ће Српску војску коштати великих жртава које се могу сагледати сабирањем гробова дуж маршруте од Драча до Валоне и свих оних који су своје кости оставили на Крфу, Виду и у Плавој гробници. Никада се неће сазнати тачан па ни приближан њихов број јер се те додатне жртве никада нису избројиле, али се процене крећу на неколико десетина хиљада умрлих.

Укрцавање

Поступајући по одобрењу генерала Фурнијеа, Врховна команда Српске војске издала је 31. децембра наређење за прикупљање трупа према медовском и драчком пристаништу. Командант Трупа нових области издао је 31. децембра наређење да се Комбиновани одреди Вардарска дивизија првог позива, не чекајући смену на положајима, одмах крену ка Драчу и спреме за укрцавање у бродове. Уследило је формирање комисија за укрцавање у пристаништима (за медовско пристаниште са пуковником Мили-

цизирано да одредиште буде Бизерта, а размештај трупа у пустињи у Тунису. За то време у Бриндизи су допловиле француске оклопне крстарице „Жиле Мишел” и „Виктор Иго” и три транспортна брода, спремни да преузму прве транспорте наших војника са албанских обала и превезу их у Бизерту, али нису наишли на одговарајућу сарадњу италијанске флоте која је организовала транспорт.

Први транспорт Српске војске укрцао је у Драчу 6. јануара. Изгледало је да је мукама српског војника дошао крај. Али, италијанска команда истога дана успоставља захтев савезницима да се промени место укрцавања и предлажу да то буде Валона. Нешто због неподесности и слабих капацитета лука (ниског газа за тако велике бродове), нешто због угрожености медовске и драчке луке од аустријске поморске флоте која је са две крстарице 12. јануара напала транспортне бродове у Драчу, али и са копнених праваца који су остали небрањени због капитулације Црногорске војске, нешто због невичности наших старешина да боље организују укрцавање, хаотичног стања избегличког ешелона, тешког стања изнемоглих, болесних

и рањених које су (плашећи се заразе) италијански војници избегавали да транспортују, а понајвише због саботирања италијанске команде (каприциозни и арогантни капетан Лењани укрцао је 14. јануара само део планираног транспорта, а 21. јануара прекинуо укрцавање и на обалу вратио већ укрцане војнике, ситничарио је у формалностима захтевајући спискове укрцаних, све до фабричких бројева пушака...), тај савезнички план евакуације доведен је у питање у најтежем тренутку по српског војника.

Међутим, и тај план биће измењен. Већ по пристизању првог транспорта у бизертску луку, својевољном одлуком адмирал Емил Геprat наредио је, противно претходном ставу Врховне команде Француске војске, да српски војници не буду размештени у пустињи већ по варошима, касарнама и болницама туниског Средоземља: „Морамо их бар за тренутак метнути под кров.” На тај начин спасао је на хиљаде српских војника од сигурне смрти.

Транспорти по том плану споро су одмицали, а на лађе се дуго чекало. Евакуација се одужила. Председник комисије за укрцавање у Драчу пуковник Кушаковић 13. јануара жалио се Врховној команди: „... Са транспортом трупа из Драча иде врло споро... Ако се продужи са оваквом спорочићу, оно се не може завршити ни за годину дана.”

војем Зечевићем на челу, драчким је руководио пуковник Драгутин Кушаковић), уређење прихватних логора (код Љеша и у Раштбулу) и ешалонирање јединица ради организованог укрцавања. За обезбеђење укрцавања у Медови одређена је Трећа армија, а у Драчу Тимочка војска. У прихватним логорима морало је у сваком моменту бити најмање 4.000 војника.

Већ 4. јануара био је готов распоред јединица за укрцавање. Новим планом евакуације у међувремену је пре-

Капитулација Црне Горе отежава евакуацију

Постојећи план показао се као неодрживо решење нарочито оног момента када је 13. јануара Аустроугарска војска ушла у Цетиње, те је морао бити хитно измењен. Истога дана из Медове су обустављени сви поморски транспорти трупа. Када је 21. јануара Црногорска војска капитулирала, битно се изменила целокупна војна ситуација у албанском приобаљу. Копнени путни правац од Бара ка Скадру и Медови остао је небрањен, а поморски од Боке ка Драчу отворен и угрожен. Од тога дана у Медову више није пристигла никаква пошиљка да не би пала у руке непријатељу. Из те луке само су још у два наврата (19. и 23. јануара) испловили бродови натоварени избеглицама и изнемоглим, болесним и рањеним.

Новим планом евакуације, који су савезници почели да припремају одмах по укрцавању првог транспорта (датум доношења плана поклапа се са поменутиим захтевом Италије да се промени место укрцавања, а припремна наређења савезничким снагама за његову реализацију уследила су већ након два дана), одустаје се од Медове и Драча као ризичних и безусловних места за укрцавање. Одлуком савезника по новом плану од Српске војске тра-

жи се да се трупе из прикупљених рејона усмере и одмаршују сувим до Валоне, која се сада одређује као место укрцавања. Истим планом Крф се први пут помиње као место искрцавања јер су, одмах након упућивања првог транспорта у Бизерту, српска влада и престолонаследник Александар упорно инсистирали да се измени савезнички план у погледу места искрцавања, те да се трупе „не упућују у тако далеке просторе, већ да се привуку ближе Отаџбини“, тако да је то био и својеврсни одговор савезника на тај енергичан захтев.

Нови план ни у чему није уважавао стање у коме се налази Српска војска. За српске трупе он је значајно додатни напор и додатне жртве, јер је у немогућим условима живим лешевима на измаку воље и снаге требало да маршују додатних 150–200 километара, а наметнут је и проблем евакуације стоке. Иако ће та одлука савезника скупо коштати Српску војску, већ исцрпљену једнопомесечним маршем, болештинама и глађу, импонувала је савезничка одлучност да коначно реши агонију једне војске.

Притиснута ултиматумом руског цара и извештајима мисије са албанске обале, Француска је решила да се ефикасније и непосредније ангажује у евакуацији, без обзира на уговор са Италијом који јој је до тада везивао руке.

Припремним наређењима за реализацију новог плана од 8. јануара регулисано је да снаге 6. пука афричких лова-

АЛБАНСКА ГОЛГОТА СРПСКЕ ВОЈСКЕ

ца (коњица Колонијалних француских трупа) из Бизерте 11. јануара окупирају Крф и тамо створе основицу за искрцавање (Грчка се о томе неће питати), да се део француских поморских снага са Дарданела упути за Солун и у његовом залеђу успостави мостобран.

Италији је тим планом наметнуто да преузме улогу заштитнице маршевских колона кроз Албанију, Енглеској да на Крф дотури потребну опрему за логоре и војску, Француској да преузме командовање над укрцавањем и да осигурава поморски транспорт на релацији Драч – Валона и одбрану конвоја од Валоне до Крфа, за шта је ангажовано одељење торпиљера из Бизерте. Врховној команди Српске војске наређено је да организује марш сувим за Валону, спроведе све потребне припреме уредно и организованог укрцавања у бродове и изврши извиђање Крфа.

Сврстани у 19 основних и два „бис“ ешалона, од 19. јануара живи костури, уваљани у блато, започињу марш по новом плану – сувим за Валону ради транспорта на Крф. Када су аустроугарске трупе 24. јануара ушле у Скадар наступио је критични моменат за Српску војску која је тек почела повлачење ка Валони. Тог тренутка запретило је тотално уништење и њених последњих остатака.

У организацији Француске војске и уз ангажовање 12 мањих бродова са капацитетом превозења од по 500 људи и девет великих лађа („Кордова“, „Реџина Елена“, „Умберто“, „Ре Виторио“, „Арменија“, „Верден“, „Краљ Виктор“, „Ла Лорен“, „Перзо“) са укупним капацитетом до 20.000 људи (реално су се могли користити капацитети до 7.000 људи), од 3. до 19. фебруара даноноћно су се превозили

српски ешалони мањим бродовима од Драча до Валоне и великим лађама из Валоне за Крф.

И у таквим условима (беспрекорне организације транспорта) била су потребна чак 22 дана да се из Валоне за Крф укрца последњи – 19. ешалон, који је сачињавала Комбинована дивизија 1. позива. Најзад, 19. фебруара у поподневним часовима завршена је албанска епопеја Српске армије која је трајала пуних 80 дана. За два дана, 21. фебруара, на другом, западном, фронту почеће највећа битка Првог светског рата – битка за Верден, брижно припремана све време наше албанске епопеје.

Скупа савезничка неслога

За превозење Српске војске са обала албанског приморја савезници су ангажовали 81 транспортни брод и шест санитетских лађа, а за осигурање целокупне операције употребљено је 70 ратних и око 100 потисних бродова (патролних и миноловаца). При томе, на савезничке бродове непријатељ је извео 26 подморничких и 25 напада из ваздуха.

Постоји више података о томе колико је војника превезено са обала Албаније. Један од најверодостојнијих је онај којим је располагала француска мисија која је руководила превозом и податке прикупљала на лицу места. Следећи податке наведеног извора произилази да су се са обала Албаније током операције од 7. јануара до 19. фебруара искрцала укупно 154.454 војника. Од тога на Крф је превезен 138.691 човек, у Бизерту око 10.763 војника, на Корзи-

ку 3.000, а у Француску 2.000. Наведеном броју треба додати и део трупа (одред пуковника Васића) који се кроз Македонију пробио у Солун – 3.631 војник.

Треба имати у виду и да су у Албанији остали само делови неких јединица у селу Дризиша на Војуши ради чувања и исхране стоке и комплетна Коњичка дивизија којој су савезници још 19. јануара обуставили сваки покрет. Она је била прикупљена на реци Војуши са 1.500 људи и 16.500 коња, а поступно се пребацивала из Албаније све до 5. априла, када је Албанију напустила и Комисија за укрцавање у Валони.

Кад саберемо и те бројке, долазимо до податка да је Српска војска, након голготе кроз коју је прошла, успела да сачува и на сигурно доведе контингент од 159.585 војника.

Ако се има у виду да је главнина Српске војске пристигла на Јадранско приморје од 16. до 20. децембра, да је за укрцавање јединица за Тунис (из Драча, Медове и Валоне) утрошено 10 дана – од 6. до 16. јануара, за марш трупа сувим од Драча до Валоне 9 дана – од 19 до 28. јануара, а да су за транспорт трупа из Валоне за Крф утрошена 22 дана – од 28. јануара до 19. фебруара, долазимо до закључка да је Српска војска због лошег прихвата и измене плана савезника изгубила од 29 до 33 дана – округло месец дана. Месец дана умирања! Да је прихват српских трупа био правремен и добро организован, целокупна Српска војска била би на Крфу месец дана раније а број умрлих био би смањен за више од половине, јер је смрт нарастала прогресивно. Била је то цена савезничке неслоге и честих измена планова коју је платила Српска војска. ■

СТРАДАЊЕ СРПСКЕ МЛАДОСТИ

Страхоте, муке и тешкоће албанске голготе најтеже су, уз трећепозивце, поднели голобради младићи, регрути чији су гробови посејани у Бизерти и Сиди Абдалаху, где су се надали уточишту, а где је многе од њих чекао прави помор. Гробови управо тих младића најбројнији су у северној Африци.

Последња (четврта) партија регрута мобилисана током рата ради попуне Српске војске скупљена је у оскудном времену, на брзину. Ступила је у војску за време немачко-аустроугарско-бугарске октобарске офанзиве 1915. године. Регрути су били у саставу новоформиране Инспекције резервних трупа са пуковником Милорадом Ристићем на челу. У одступници Министарство војно потчињило је Инспекцију команданту Трупа нових области генералу Бојовићу.

У састав резервних трупа упућена је класа регрута (1896. годиште) који 1915. године нису навршили 21 годину, како је то предвиђао члан 2 Закона о устројству војске. Службених података о броју регрута у тој класи нема, али се из једног извештаја инспектора резервних трупа види да је по списку вођено 612 каплара и подофицира и 26.514 редова.

Осим тога, са новоослобођених српских територија командант Трупа нових области упутио је у оперативне јединице контингент од 6.000 свеже обучених војника. Тако је у одступницу кренуо контингент од 33.126 припадника Инспекције резервних трупа.

Неред који је непријатељска офанзива створила у државној управи (која се и сама морала повлачити) није дозволио да се регрути снабдеју макар у мери јединица другог позива, па је већина тих младића већ у Призрену била поцепане одеће и обуће те су на одступни марш кренули боси. За време марша исхрана регрута била је недо-

вољна. У почетку су добили само 250–300 грама брашна за пет дана. Касније није било ни тога па су на маршрути од Каваје до Фијери буквално умирали од глади.

Колоне регрута биле су већ увелико проређене (24.280 војника) када су голобради и босоноги српски младићи кренули на одсудни марш преко Албаније, на левом одступном правцу Тимочке војске. Чудна је била маршрута регрута кроз Албанију. Од Призрена су кренули између Паштрика и Коритника дуж Белог Дрима преко Везировог Моста и Љум Куле до Бицаја и даље правцем Пишкопеја – Дебар – Струга. Инспектор резервних трупа затражио је од министра војног да се јединице повуку преко грчке границе, али је министар неопозиво одбио тај предлог. Врховна команда одобрила је, ипак, да ђачка чета и сви болесни регрути из Охрида и Струге пређу у Грчку и наставе марш у правцу Корче и Флорине ка Солуну, где су ушли у састав одреда пуковника Васића. Главнина колоне наставила је одступање ка Елбасану, где их је затекла наредба о ешалонирању целокупне војске у правцу Медове и Драча, тако да су уместо на југ ка Валони (где им је било ближе пристаниште) скренули на север ка Тирани.

Колера сатире младост

Ту у Тирани трупе су се први пут прикупиле и регрути су се могли јавити за лекарску помоћ. Баш ту су се јавили и први знаци колере међу њима. Само из крушевачког пука, према сведочењу Милана Петровића, у болници у Тирани остало је око 700 регрута, а укупно њих 1.500 није могло наставити марш.

Од Тиране колона је наставила кретање ка Шијаку, наомак Драча. Из Шијака, колона је наставила покрет ноћу 19/20. децембар, па је на раскрсници Драч – Каваја

чело колоне, уместо удесно ка Драчу, усмерено улево ка Каваји иако им је Драч био надхват руке.

Била је то велика и кобна грешка, јер пролазак колоне тим правцем није био припремљен ни дипломатски ни војнички, што ће резервне трупе коштати великих и непотребних жртава током наредних дана. Према оцени лекара резервних трупа Милана Петровића од Шијака до Фијерија изгубљено је још 3.000 регрута.

Прве крупне последице те одлуке испољиле су се кад су се јединице од 21. до 31. децембра нагомилале пред набујалом реком Шкумбом и ту морале застати. „После два сата гацања по блату и води, стигосмо до прелаза на Шкумби. Ту је био инспектор трупа са Штабом. Руководио је прелазом. Била су свега два чамца...

Дневно је превожено око 2.000 душа, док је укупан број трупа износио око 15.000. Згомилане у глибу на обали, трупе су без хране чекале на превоз више дана...”, наводи Милан Петровић у „Трагедији наших регрута”.

Сумњајући да међу регрутима влада колера, колону су зауставиле трупе италијанског Експедиционог корпуса на реци Семени и ту код Фијерија, обустављен им је сваки даљи покрет. Најпре је италијански командант Бертоти захтевао од команданта резервних трупа да све јединице одмах напусте Фијери и да се врате у Драч, под претњом обуставе сваког збрињавања и снабдевања које је изнето у девет тачака. То је значило још 150 километара марша живих костура по блату по коме су већ једном прошли и једва допузали.

Притешњена ултиматумом италијанског команданта, Врховна команда забранила је свим касније наступајућим ешелонима који су маршевали сувим ка Валони приступ логору и наредила обилазак Фијерија. „У Фијери се не сме ни једна наша јединица задржавати”, било је изричито наређење Врховне команде од 27. јануара.

Одмах је формирана болница која је била смештена у Омер-пашином конаку. Управник те болнице био је доктор Моравац, а управник пријемне амбуланте доктор

ПОБИТИ БОЛЕСНЕ

Дрскост италијанских официра дошла је до изражаја у ставу пуковника Моске да болесне регруте треба издвојити а „умрле покопати или побацати у реку” на шта му је пуковник Никола Пејичић одговорио: „Господине пуковниче! Ово нису наше регуларне трупе, но регрути, који су све знање војничко стекли у одступању. Ми смо се борили више но што један народ може да се бори. И, ето, дошли смо да нас Ви побијете, и без топова, и без пушака”.

Врховна команда зато је преклињала генерала Мондезира да спречи тај злочин. Тако је купљено време, рок је продужен, а војници, иако су били такоређи надомак валонског пристаништа, задржани су у логору и стављени у потпуну изолацију – из „санитетских предострожности” иако су већ били надомак Валоне. Логор резервних трупа Скопске подофицирске школе и Музичке подофицирске школе налазио се на узвишици која је доминирала Фијеријем. У њему је српски регрут преживљавао најстрашњу драму умирања. Ту је наступила права пропаст регрута.

Милан Петровић. Амбуланта је образована без икакве опреме. У ствари, просторија је више послужила као склониште за умируће и за капелу, неголи за амбуланту која је у тим условима радила свега четири-пет дана, до формирања болнице.

Колера је ту узела свој данак. Дневно је умирало по 40 до 60 регрута. Према депеши инспектора резервних трупа од 6. јануара, претходног дана умрло је 59 војника.

АЛБАНСКА ГОЛГОТА СРПСКЕ ВОЈСКЕ

За десетак дана боравка под шаторима умрло их је око 400. У болници у Фијерију остало је смештено око 800 регрута. О њима се до средине фебруара, када су преживели пребачени на Крф, старао лекар Милан Петровић. У болници у Фијерију, од 26. децембра 1915. до 16. фебруара 1916, умрло је 1.029 регрута и питомаца.

Дуга колона беспомоћних младића, после договора савезника, ипак 7. јануара наставља покрет ка Валони. На челу колоне био је 1. пук нишких резервних трупа, за њим на други дан Божића крећу регрути крушевачког, а на трећи дан Божића и крагујевачки пук. Биће то и редослед укрцавања у валонској луци, с тим што је предност дата изнемоглим, болесним и рањеним који су заједно са 1. пуком упућени у Бизерту а остали пукови резервних трупа за Крф.

Издужена четвородневна колона контролну тачку у Новију челом прелази 10, а зачељем 14. јануара. Последњи војници те дуге колоне мученика прелазе Војушу тек 12. јануара. За оболело људство из састава резервних трупа и

Скопске подофицирске школе последњи километри марша били су најтежи.

Чистиште пред Валоним

На обалама Војуше отворен је карантин – чистиште пре уласка у Валону. Он ће одмах бити претворен у логор у коме ће бити смештено и остати 1.000 оболелих. Тај број потврдиће касније и командант Одбране Београда извештавајући о томе Врховну команду 19. јануара, при проласку његових јединица преко Војуше. У логорима ће заувек остати око 400 регрута, а још неколико стотина настрадало их је при преласку Војуше код села Љубовче.

Остављајући на свом крвавом путу у Фијери, на обалама Војуше и у њеним таласима укупно око 1.800 оболелих и више од 1.000 умрлих, у валонску луку успело је да се укрца свега нешто више од 7.500 припадника резервних трупа. Део њих око 5.000 опорављаће се на Крфу а остатак у Бизерти и Сиди Абдалаху где ће се по болницама наставити свакодневна умирања.

Министар војни и Врховна команда били су касније врло болећиви према регрутима. Прихватили су да већина оних који су се од болести и рана лечили у бизертским болницама до пред сам крај рата остану у саставу Реконвалесцентног одељења у Лазуазу.

Поводом пропасти српских регрута, народни посланици поднели су интерпелацију на 42. редовном заседању Народне скупштине 28. августа 1916. године. О помору регрута Народна скупштина расправљала је на 88. заседању 6. априла 1918. и 18. децембра 1919, када је формиран Анкетни одбор који је припремио Меморандум о узроцима упропаштавања регрута резервних трупа. Анкетирани министар војни није знао ни колико је регрута евакуисано са обала албанског приморја, а војвода Бојовић сматрао је да Анкетни одбор није надлежан за то.

Указом Врховног команданта од 5. априла 1920. „предата су заборава сва нерасправљена дела предвиђена у Војно-казненом законнику“, па је на тај начин и питање помора српских регрута и сатирања српске младости „скинуто са дневног реда“, то јест – заташкано. Али за историчаре, оно је увек актуелно. ■

СТРАДАЊЕ БЕЗ ПРЕСЕДАНА

Од 33.162 припадника, резервне трупе оставиле су на свом крвавом путу 27.500 регрута – до Призрена их је нестало или погинуло 8.836; од Призрена до Шкумбе умрло је и нестало 9.820 (овде није одузет број оних који су упућени преко Флорине и Корче у Солун); од Шкумбе до Фијерија умрло је 4.035; од Фијерија до Валоне умрло је 3.465 регрута. По болницама северне Африке и на острву Виду тек ће наступити умирање остатака њихових пукова.

У болницама Бизерте и Сиди Абдалаха умрло их је око 1.000. Број умрлих на Виду и у Плавој гробници никада се неће сазнати јер су српски регрути сахрањени на том простору пре него што се почела водити евиденција о умрлим војницима на простору Крфа. Процене се и овде крећу око 1.000 умрлих регрута.

